

ASSAM®
Adaleti Savunanlar
Stratejik Araştırmalar Merkezi
Derneği

ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi (ASSAM - UHAD)
ASSAM International Refereed Journal
ISSN: 2148-5879

İmtiyaz Sahibi/Publisher

Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Derneği adına
Adnan TANRIVERDİ

Sorumlu Müdür/Managing Director

Mehmet Abdullah KAPLAN

Editör/Editor

Yrd. Doç. Dr. Ali Fuat GÖKÇE

Editör Yardımcıları/Sub Editors

M. Abdullah KAPLAN
Melih TANRIVERDİ

Yayın Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Mehmet Zelka
Prof. Dr. Nevzat Tarhan
Prof. Dr. Mustafa Paksoy
Prof. Dr. İskender Pala
Prof. Dr. Veysel Bozkurt
Prof. Dr. Uğur Yıldırım

Dizgi ve Baskı/Type Setting and Published By

Prestij Grafik, Reklamcılık Matbaacılık San ve Tic Ltd şti
Mustafa KARADEMİR

Yenibosna, Merkez Mah. Atatürk Cad., Göl Sk. No: 1 Bahçelievler - Yenibosna - İstanbul

Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Derneği, Uluslararası Hakemli Dergi (ASSAM - UHAD / ISSN: 2148-5879) Haziran ve Aralık aylarında olmak üzere yılda iki sayı olarak yayınlanan uluslararası hakemli bir dergidir. Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler derginin görüşleri değildir. Tüm sorumluluk yazarlarına aittir. Dergide yayınlanan yazıların her hakkı saklıdır. Derginin ismi olmadan hiçbir şekilde çoğaltılamaz. Yazarlara nakit olarak telif ücreti ödenmez. Telif ücreti olarak yazının yayınlandığı dergi gönderilir.

HAKEMLİ DERGİ KURULLARINDA GÖREVLİ

AKADEMİSYENLER

Prof. Dr. Nevzat Tarhan, Üsküdar Üniversitesi

Prof. Dr. Hamit Okur, Medeniyet Üniversitesi

Prof. Dr. Hanifi Aslan, Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Prof. Dr. Veysel Bozkurt, İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Yusuf Özertürk, Kartal Arş. Hastanesi

Prof. Dr. Ramazan Ayvalli, Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Zelka, Üsküdar Üniversitesi

Prof. Dr. Uğur Yıldırım, Kahramanmaraş (KSÜ)

Prof. Dr. İskender Pala, Kültür Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa Paksoy, Kilis Üniversitesi

Prof. Dr. Rahmi Güçlü, Yıldız Teknik Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Lider Bal, Gaziantep Üniversitesi

Prof. Dr. Ferit Uslu, Hitit Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Hiroki Wakamatsu, Hitit Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Edgardo Sica, Foggia Üniversitesi

BİLİM VE DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Nevzat Tarhan, Üsküdar Üniversitesi

Prof. Dr. Hamit Okur, Medeniyet Üniversitesi

Prof. Dr. Hanifi Aslan, Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Prof. Dr. Veysel Bozkurt, İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Yusuf Özertürk, Kartal Arş. Hastanesi

Prof. Dr. Ramazan Ayvalli, Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Zelka, Üsküdar Üniversitesi

Prof. Dr. Uğur Yıldırım, Kahramanmaraş Üniversitesi

Prof. Dr. İskender Pala, Kültür Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa Paksoy, Kilis Üniversitesi

Prof. Dr. Rahmi Güçlü, Yıldız Teknik Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Ali Fuat Gökçe, Kilis 7 Aralık Üniversitesi

İletişim Adresi

Adres: Yakuplu Mah Hürriyet Bulvarı Newport Sitesi No:155 1. Blok Kat:7 D:55

Beylikdüzü İstanbul / Türkiye

Tel ve Faks: +90 212 8551975 <http://www.assam.org.tr> e-posta: info@assam.org.t

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	5
ÇEVRE POLİTİKALARI BAĞLAMINDA SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE ÇEVRESEL HARCAMALAR: AB ÜYESİ ÜLKELER İLE BİR KARŞILAŞTIRMA.....	7
RUSYA FEDERASYONU’NUN SİYASAL REJİMİNİN ADLANDIRILMASI ÜZERİNE	25
DUYGUSAL ZEKÂ, İLETİŞİM BECERİLERİ VE AKADEMİK BAŞARI ARASINDAKİ İLİŞKİ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE BİR UYGULAMA..	45
MAKEDONYA SORUNU VE YUNANİSTAN’IN İSİM UZLAŞMAZLIĞI.....	59
TÜRKİYE’DE KAMU KURUM VE KURULUŞLARINDA DEĞİŞİMİN BİR SİMGESİ OLARAK “STRATEJİK PLANLAMA VE YÖNETİMİ”	69
İSLÂM’I HANGİ ANLAYIŞLA TEMSİL EDİYORUZ?	87

SUNUŞ

Uluslararası Hakemli Dergi (ASSAM-UHAD) üçüncü sayısı Haziran 2015 yayınlanacaktır. Dergimizin her sayısında dört makale yayınlamayı kural olarak kabul etmemize rağmen, gönderilen makale sayısındaki artış sebebiyle bu sayıdan itibaren her sayıdaki makale sayısını artırmayı kabul ettik. Dolayısıyla bu sayımızda beş makale yayınlanmıştır.

Sayın; Kazım SARIÇOBAN, Elif YİLDİRİMCİ tarafından hazırlanan “ÇEVRE POLİTİKALARI BAĞLAMINDA SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE ÇEVRESEL HARCAMALAR: AB ÜYESİ ÜLKELER İLE BİR KARŞILAŞTIRMA” başlıklı makale,

Sayın; Osman AĞIR tarafından hazırlanan “RUSYA FEDERASYONU’NUN SİYASAL REJİMİNİN ADLANDIRILMASI ÜZERİNE” başlıklı makale,

Sayın Mustafa TAŞLIYAN, Bengü HIRLAK, Melda HARBALIOĞLU tarafından hazırlanan “DUYGUSAL ZEKÂ, İLETİŞİM BECERİLERİ VE AKADEMİK BAŞARI ARASINDAKİ İLİŞKİ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE BİR UYGULAMA” başlıklı makale,

Sayın Mustafa DURMAZ tarafından hazırlanan “MAKEDONYA SORUNU VE YUNANİSTAN’IN İSİM UZLAŞMAZLIĞI” başlıklı makale,

Sayın Ahmet TUNÇ tarafından hazırlanan TÜRKİYE’DE KAMU KURUM VE KURULUŞLARINDA DEĞİŞİMİN BİR SİMGESİ OLARAK “STRATEJİK PLANLAMA VE YÖNETİMİ” başlıklı makale yayınlanmıştır.

Sayın Yusuf Çağlayan tarafından 24 Nisan 2015 tarihinde Yeni Asya gazetesinde yayınlanan “İSLÂM’I HANGİ ANLAYIŞLA TEMSİL EDİYORUZ?” başlıklı yazısını okurlarımıza sunmak istiyoruz.

Yrd. Doç. Dr. Ali Fuat GÖKÇE

BAŞ EDITÖR

(Bu Sayfa Boş Bırakılmıştır.)

ÇEVRE POLİTİKALARI BAĞLAMINDA SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE ÇEVRESEL HARCAMALAR: AB ÜYESİ ÜLKELER İLE BİR KARŞILAŞTIRMA

Arş. Gör. Kazım SARIÇOBAN

Kilis 7 Aralık Üniversitesi

İİBF, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü

kazimsaricoban@kilis.edu.tr

Arş. Gör. Elif YILDİRİMCİ

Kilis 7 Aralık Üniversitesi

İİBF, İktisat Bölümü

elifyildirimci@kilis.edu.tr

Özet

İlk olarak Birleşmiş Milletler Çevre Konferanslarında küresel düzeyde ele alınan ‘sürdürülebilir kalkınma’ anlayışının, Türkiye’nin çevre politikaları içerisindeki yeri ve kalkınma planlarında bu konuya verilen önemin incelenmesi bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Türkiye’nin Kalkınma Planlarında çevre politikaları incelendiğinde, ilk başlarda var olan kirliliği giderici amaçlara dayalı politikalar dikkati çekmektedir. Daha sonraları ise önleyici politikalar uygulandığı görülmekte ve çevrenin ekonomi ile bütünleşmesine öncelik veren sürdürülebilir kalkınma anlayışına uygun politikaların uygulandığı anlaşılmaktadır. Türkiye seçilmiş Avrupa Birliği üyesi ülkelerle, özellikle de gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında çevresel kamu harcamalarında oldukça alt seviyelerde kalmaktadır. Özellikle ulusal hasıladan çevresel harcamalara aktarılan pay seçilen Avrupa Birliği ülkelerinin oldukça altındadır.

Anahtar Kelimeler: Çevre Sorunları, Çevre Politikaları, Sürdürülebilir Kalkınma, Çevresel Harcamalar.

SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF ENVIROMENTAL POLICIES AND ENVIRONMENTAL EXPENDITURES: A COMPARASION BETWEEN TURKEY AND THE EUROPEAN COUNTRIES

Abstract

The main aim of this study is examining the importance and place of “sustainable development”

approach that is discussed in the United Nations environmental conference in global level within the Turkey's environmental policies. Once having a look at Turkey's environmental policies in Development Plans, it can be seen that these policies get into the agenda in the third development plan covering 1973-77, which are targeting to get rid of the exist pollution. In the following plan for 1979-83, preventive policies in along with the approach integrating environment with economics in accordance with the sustainable development has been adopted. Comparing Turkey with the selected European Union member countries shows that Turkey has been lagged quite behind those countries in terms of public spending on environment. Especially, it is determined that the percentage of GDP that goes to environmental spending is very low.

Keywords: Environmental Problems, Environmental Policies, Sustainable Development, Environmental Expenditure.

السياسات البيئية في سياق التنمية المستدامة و النفقات البيئية : مقارنة مع بلدان الاتحاد الأوروبي

المعيد كاظم صاريشوبان
جامعة 7 أربيك كيليس
كلية الاقتصاد و العلوم الادارية , قسم التجارة و الخدمات اللوجستية الدولية

kazimsaricoban@kilis.edu.tr

المعيد أليف يلدريمجي
جامعة 7 أربيك كيليس
كلية الاقتصاد و العلوم الادارية , قسم الاقتصاد

elifyildirimci@kilis.edu.tr

الملخص

الهدف من هذه الاعمال هي دراسة الاهمية المعطاة لخطة التنمية ومكان تركيا ضمن سياسات البيئة وفهم "التنمية المستدامة" الذي نوقش على الصعيد العالمي في مؤتمر البيئة الأول للأمم المتحدة. عند دراسة سياسات البيئة في خطط التنمية التركية, في البداية يلفت نظرنا السياسات الحالية المستندة الى هدف ازالة التلوث. بعدها تظهر السياسات الوقائية المطبقة والتكامل الاقتصادي مع البيئة و المعلوم في تنفيذ السياسات المناسبة لمفهوم التنمية المستدامة و التي لها الاهمية. عند مقارنة تركيا مع دول أعضاء الاتحاد الاوروبي المحددة وبالأخص مع الدول المتقدمة فهي تظل في مستوى منخفض الى حد ما في الانفاق البيئي العام. على وجه الخصوص يظهر انخفاض كبير في الحصة التي تحول من الدخل القومي الى الانفاق البيئي مع دول الاتحاد الاوروبي المختارة.

الكلمات المفتاحية: المشاكل البيئية, السياسات البيئية, التنمية المستدامة, الانفاق البيئي.

1. GİRİŞ

Tarihin ilk dönemlerinden itibaren insanı çevreden koruma düşüncesi hâkimken, sanayi devrimi ve sonrası dönemde çevrenin aşırı tahribatı sonucu doğal kaynakların ve doğanın hızla tükenmesi ve artık kaynakların kendini yenileyememesi, çevrenin insandan korunması gerektiği düşüncesini hâkim kılmıştır. Sanayi devrimi ile başlayan bu süreçte hızla tüketilen doğal kaynaklar ve aşırı tahrip edilen çevre, bugün insanlığı tehdit eder boyutlara ulaşmış ve çevre sorunları günümüzde dünya gündemini meşgul eden en önemli sorunlardan biri haline gelmiştir.

Çevre sorunlarının çözümüne yönelik uluslararası ortak girişimler Stockholm Konferansı (1972) ile başlamıştır. Bu konferansın başka bir önemi ülkelerin çevre politikalarını oluşturma sürecini de başlatmış olmasıdır. Son yıllarda, hem küresel hem de ulusal düzeyde çevre koruma politikalarında genel kabul gören en önemli kavramlardan biri de “sürdürülebilir kalkınma” kavramıdır.

Dünyada yaşanan gelişmelere bağlı olarak Türkiye’de de ilki 3. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977) olmak üzere, tüm beş yıllık kalkınma planlarında çevre kavramı ayrı bir başlık altında ele alınmış, çevrenin korunması ve geliştirilmesi ile çevre sorunlarının çözümüne yönelik politikalar üretilerek uygulamaya çalışılmıştır. Türkiye sanayileşme ve kentleşme sürecine geç girmiş olmasına rağmen, özellikle 1970’lerden sonra ciddi çevre sorunları ile karşı karşıya kalmıştır. Ancak, çevre sorunlarını çözmeye yönelik oluşturulan çevre politikalarının çoğu uygulama aşamasında gerekli denetimlerin olmayışı ve siyasi istikrarsızlıkların var olması gibi nedenlerle çevre sorunlarının çözümü gecikmiştir.

Bu çalışmada, Türkiye’nin çevre politikalarının ve bu politikaların uygulanma süreçleri olan kalkınma planlarında çevre sorununun, Sürdürülebilir Kalkınma ilkeleri doğrultusunda, ekonomik ve sosyal politikalar ile bütünlüğünün sağlanıp sağlanmadığının incelenmesi yapılmıştır. Yine son bölümde Türkiye’nin ve seçilen Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin yakın dönem çevresel harcamaları analiz edilmiş ve bu bağlamda AB üyesi ülkeler ile Türkiye’nin çevresel harcamaları karşılaştırılmıştır.

2. ÇEVRE KONUSUNUN ÖNEMİ VE TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

Çevre, bütün canlıların hayatları süresince ilişkilerini devam ettirdikleri ve karşılıklı etkileşim için bulunmuş oldukları fiziki, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel ortama verilen isimdir. Bu nedenle canlıların sağlıklı bir hayat sürdürebilmesi de sadece sağlıklı bir çevre ile mümkündür. İnsanlık tarihine baktığımızda endüstri devrimine kadar insan çevre ile bütüncül bir biçimde yaşamıştır. Ancak sanayi ve gelişen teknolojiyle insanoğlu çevreyi yeniden düzenlemeye başlamış ve bu düzenleme sonucunda doğaya binlerce yılda verilemeyen zarar çok daha kısa bir zamanda verilir olmuştur.

Sanayi devrimiyle ortaya çıkan ve giderek etkisini arttıran ekolojik sorunların ve bunların yıkıcı etkilerinde, son yıllarda geliştirilen ve uygulanan önlemlere rağmen kayda değer bir

azalma görülmemektedir. Daha önceleri sadece kirlenme olarak algılanan ve gün geçtikçe toplumsal yaşamın bütün alanlarını kapsayan bu sorun üzerinde araştırmalar gittikçe yoğunlaşmaktadır (Görmez, 2007:12). Yapılan araştırmalar, günümüzde dünyada her gün en az 140 bitki ve hayvan türünün yok olduğunu, havadaki karbondioksit seviyesinin sanayi devrimi öncesi yoğunluğa göre %26 oranında arttığını ve artmaya devam ettiğini, bunun yanında her yıl 17 milyon hektar orman yok edildiğini ortaya koymaktadır (Erdoğan, 2003:16).

Yirmi Birinci Yüzyıl, nükleer silahların yayıldığı, kimyasal silahların çok sayıda ülke için sıradanlaştığı, atmosfere salınan zehirli gaz ve kimyasalların yoğunluğunu arttırdığı, içme sularının giderek azaldığı, verimli tarım alanlarının ve yerkünün soluk alıp veren yapıları olan ormanların yerleşim yeri ya da sanayi için tahrip edildiği bir zamanı simgelemektedir (Parlak, 2004: 16). Böylesi bir durumda insanoğlu çevresini tüketmekte ve bunu önleyemediği takdirde aslında kendi geleceğini tüketme noktasına doğru ilerlemektedir. Tüketim modellerinin küreselleşmesiyle, kirlilik ve çöpler de küreselleşmiş, kimyasal ve zehirli atık dağları, sanayi atıkları gibi özellikle sanayileşmiş ülkelerin atıkları sistematik olarak az gelişmiş ülkelere taşınmaktadır. Ancak göz ardı edilen konu bu çöpler nereye giderse gitsin kirlettiği ortamın yine yerküre olduğudur.

1800'lü yıllardan itibaren sanayileşmenin ortaya çıkardığı olumsuzluklara karşı, doğayı korumaya yönelik çabalar, ilk olarak İngiltere'de başlamış daha sonraları tüm Avrupa'da kurulan çevreci dernekler ile çevre koruma hareketleri sistematik hale gelmiştir. Çevre sorunlarına yönelik bu ilk ulusal örgütlenmelere rağmen yıkıcı boyuttaki etkiler, 20. Yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren daha somut olarak görülmeye başlanmıştır. 1930 yılında Belçika'nın Meuse Vadisinde yaşanan kirlilik sonucunda ölüm, kalp ve solunum rahatsızlıklarının ortaya çıkması, hava kirlenmesi olgusunu gözler önüne sermiştir. 1948 yılında Pensilvanya'nın Donora kentinde ve 1952 yılında Londra'da baş gösteren kirlilik olayları, insan ölümlerine yol açtığı için kısa sürede geniş bir kamuoyu tepkisi aldığından, bu konuda politika oluşturulup hayata geçirilmesi zorunlu hale gelmiştir (Türkman, 2000:36). 1960 yılından itibaren dünyanın çeşitli yerlerindeki bilim insanları, çevrenin insanlar tarafından giderek kötüleştirildiğini ve bu durumun sürmesi halinde yeryüzünün yaşanabilirliğini kaybedeceğini vurgulamışlardır. Dünyanın sayılı bilim adamlarından yüze yakını bir araya toplayan Roma Kulübü, birçok projeye katkıda bulunmuştur. 1972 yılında Roma Kulübü himayesinde yapılmış olan Büyümenin (Gelişmenin) Sınırları (Limits to Growth) projesi Dünya kamuoyunda ekoloji devriminin başlangıcı olarak gösterilebilir. Hatta çevre ile diğer bilim dallarını ilişkilendirmesi bakımından 'çevresel bilimlere sosyal bilimlerin ilgisinin başladığı yer' tanımlaması da yapılmaktadır (Finco ve Nijkamp, 2001:292). Bu projede Dünya nüfusunun artması, sanayinin gelişmesi, toplumun doğayla uyumlu olmayan teknolojiden istifade etmesi, çevre sorunlarının esas sebepleri olarak gösterilmiştir.

Çevre konusundaki uluslararası ve bölgesel düzenlemelerin başlangıcı Birleşmiş Milletler tarafından 5 Haziran 1972'de Stockholm'de gerçekleştirilen 'İnsan Çevresi Konferansı'dır. Bunu 1973 yılında AET Birinci Çevre Eylem Programı izlemiş, 1974'te Birleşmiş Mil-

letler Çevre Programı (UNEP) kurulmuş ve 1975'te Barselona'da, Akdeniz Eylem Planı onaylanmıştır. 1983 yılında kurulan Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun 1987 yılında yayınladığı 'Ortak Geleceğimiz' başlıklı, komisyon başkanının adıyla, 'Brundtland Raporu' olarak bilinen ünlü raporda, 'Giderek ağırlaşan çevresel sorunları karşısında, insanlığın çıkış yolu olarak, çevresel gelişme ile ekonomik kalkınma arasındaki yaşamsal köprü'nün kurulması ve gelişmenin sürdürülebilir olması gerekmektedir' denilmiştir. Yine bu rapor üzerine oluşturulan gündemle, Birleşmiş Milletler 1992 yılında Rio'da, yeni bir konferans düzenlemiş ve sürdürülebilir kalkınma konusundaki en önemli ikinci adım bu konferansta atılmıştır (Karabıçak, 2008:47). 1995 yılında Berlin'de yapılan COP 1 (Conference of The Parties) anlaşması gereğince, 1992 yılında sera etkisi yapan gazların 2008-2012 yılları arasında atmosfere salınmasının en az %5 azaltılmasını öngören Kyoto protokolü 1997 yılında Kyoto'da benimsenerek 16 Mart 1998 tarihinde New York'ta imzaya açılmıştır. Güney Afrika Cumhuriyetinin Johannesburg kentinde gerçekleştirilen Johannesburg Zirvesi (26 Ağustos - 4 Eylül 2002) sonunda iki temel belge ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri 'Uygulama Planı', diğeri ise siyasi kararlılığın yansıtıldığı 'Siyasi Bildiri' dir. Uygulama planı taslağı 24-25 Ağustos 2002'de gayri resmi olarak tartışmaya açılmış ve sonrasında alt çalışma grupları seviyesinde sürdürülmüştür. Üzerinde uzlaşmaya varılamayan konular Bakanlar düzeyindeki toplantılarda ele alınmış ve on iki gün süren yoğun tartışmalar sonucunda yenilenebilir enerji, kimyasallar, doğal kaynaklar, iklim gibi konular sonuçlandırılarak 4 Eylül 2002 tarihinde genel kurulda kabul edilmiştir (Ağca, mfa.gov.tr).

3. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA KAVRAMI

Sürdürülebilir Kalkınma düşüncesinin kavramsallaşması başta BM olmak üzere birçok uluslararası kuruluşun yoğun çalışmaları sonucu olmuştur. Özellikle 1970'li yıllardan itibaren, yerel ve ulusal düzeyde birçok konferanslar ve bilimsel araştırmalar yapılmış, yapılan her yeni çalışma Sürdürülebilir Kalkınma düşüncesinin kavramsallaşmasına katkıda bulunmuştur. Klasik büyüme yaklaşımının teknolojik ilerlemelerle ekonomik büyümeyi engelleyecek herhangi bir sınırının olamayacağı görüşü geçte olsa fark edilmiş ve doğanın sınırlı, tükenbilir, yenilenemez kaynaklarının olduğu, yenilenebilir kaynaklarının da aşırı kullanımı sonucu geri dönülmez biçimde tahrip olduğu görülmüştür. Hızla gelişen toplumlar, bir yandan ekonomik eşitsizliklerle mücadele ederken diğer yandan gelecek nesillerin yaşam alanlarını da koruma altına alma gayreti içine girmişlerdir. Bu noktada 1990'larda sürdürülebilir kalkınma kavramı yoğun olarak gündeme gelmiştir. Kavram, ekolojik sınırlandırmalar ve gelecek nesillere korunmuş bir çevre bırakma gereksiniminin bilinciyle, ekonomik büyüme ve sosyal adalet endişesinin demokrasi, katılım ve sivil toplum üstünlüğünün vurgulandığı bir çerçeve içinde kavramsallaştırılmıştır (Yıldırım ve Göktürk, 2004:450).

Sürdürülebilir kalkınma görüşü aşırı nüfus artışı, küresel ısınma, ozon tabakasının bozulması, çevrenin hasar görmesi, biyolojik türlerin yok olması ve çeşitli kirlilik unsur-

larının doğal yaşamı tehdit ettiğini kabul eder. Ayrıca bu kavram, ekonomik kalkınma fikrini benimsemekte ve yoksullukla mücadele, yaşam kalitesinin artırılması ve çevre koruma süreçlerinin devamı için ekonominin son derece önemli olduğunu vurgulamaktadır. Sürdürülebilir kalkınma doğal kaynaklar üzerinde aşırı bir kullanım yaratmayacak şekilde dengeli bir gelişmeyi sağlamak için mücadele eden ve kaynakların uzun dönemde kullanılmasına imkân sağlayacak bir yol olması bakımından bir gereklilik olarak kabul görmektedir (Demir ve Çevirgen, 2006:95).

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun, "Sürdürülebilir Kalkınma; Bugünün ihtiyaçlarını, gelecek kuşakların da kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılamaktır" şeklindeki tanımı alanındaki ilk ve şimdilik tek resmi tanımdır. Sürdürülebilir kalkınma ile ilgili bütün tanımlamalarda; gelecek kuşaklar, doğal kaynaklar, yoksulluk, temel ihtiyaçlar gibi ortak kavramlar kullanılmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma özünde iki ana düşünce üzerine kurulmuştur. Bunlardan birincisi; insan ihtiyaçlarının özellikle dünyadaki yoksul insanların ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. İkincisi ise; çevrenin bugünkü ve gelecekteki ihtiyaçları karşılayabilme yeteneğini kazanması ve teknolojinin ve sosyal örgütlenme biçimlerinin getirdiği baskıların giderilmesidir. Sürdürülebilir kalkınma düşüncesi yoksulluk, kaynaklardaki azalma, çevresel baskı, sosyo-ekonomik ve siyasal politikaların niteliğiyle doğrudan ilgilidir (Mutlu, 2008:84).

Sürdürülebilirlik kavramı insanoğlunun doğal kaynaklar ve çevre üzerindeki aktiviteleri sonucu ortaya çıkmıştır. Toplumun sağlığı, güvenliği ve ekonomik istikrar yaşam kalitesi tanımlamasında temel teşkil eder. Çevre ile ilgili uluslararası düzeydeki toplantılar incelendiğinde toplumun gelişme alanındaki uzun dönemli problemler için çevresel yaklaşımın bir şekilde değiştiğini bize gösterir (Gherasim, 2012:447). Özellikle ekosistem üzerine yapılan çalışmalar zamanla sürdürülebilir kalkınmanın tanımını güçlendirmiş ve sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı doğanın insanoğluna sağladığı faydadan ziyade, doğanın kendine değer vermek olarak tanımlanmıştır (Kates vd. 2005: 11).

Sürdürülebilir kalkınma 19. ve 20. yüzyıldaki hakim ekonomi anlayışında şimdiki durumun tersine, enerji kullanımını ve dünyadaki doğal kaynakların kullanımını sınırlandıran, bunlara eş zamanlı olarak çevrenin korunması ve muhafaza edilmesinde radikal tutum içinde olan bir ekonomik gelişme türü olarak anlaşılmıştır. Gerçekte ise, sürdürülebilir kalkınma kavramı sosyo-ekonomik gelişmenin tüm yöntem ve şekillerini gösterir. Bu yönüyle sürdürülebilir kalkınma, sosyo-ekonomik unsurlar ve doğal sermaye unsurları arasında bir denge sağlamada ilk sırada yer almaktadır (Gherasim, 2012:447).

Sürdürülebilir kalkınma, günümüzde, doğal kaynaklar ile ekosistemin korunması, ekonomik gelişmenin sosyal refaha katkı yapması ve fırsat eşitliğinin sağlanması gibi konulara dair vurgularıyla temel kalkınma yaklaşımlarından en önemlisi olma konusunda gündemdeki yerini korumaktadır (Rio'dan Rio'ya, 2012:8).

4. TÜRKİYE’NİN KALKINMA PLANLARINDA ÇEVRE KONUSU VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA YAKLAŞIMI

Sanayileşmeye paralel olarak yaşanan kentleşme neticesinde ortaya çıkan çevre sorunları ile Türkiye’nin karşı karşıya gelmesi, diğer sanayileşmiş ülkelere göre daha geç olmuştur. Çevre sorunlarının dünyayı tehdit eder hale geldiği 1970’li yıllar çevre sorunlarının uluslararası düzeyde ele alındığı yıllardır.

Türkiye çevre politikaları oluşturmaya 1973 yılından itibaren başlamıştır. Bu tarihten önce çevre korumada bazı kanunlar uygulanmaya konmuş olsa da sürdürülebilirlik anlayışında olmamış daha çok kirliliği önleyici ya da yasaklayıcı nitelikte kanunlar yürürlüğe girmiştir. Kısaca Türkiye’nin sürdürülebilir kalkınma anlayışına uygun politikalara yönelmesi 1970’li yıllardan itibaren olmuştur.

1980’lerin ilk yarısı ile birlikte çevre yönetimi ve çevre mevzuatı alanlarında, ülkemizde bir dizi gelişme yaşanmıştır. 1982 Anayasasının 56. maddesiyle başlayan düzenlemeler, 1983 yılında yayımlanan 2872 sayılı Çevre Kanunuyla başka bir aşamaya geçmiş, günümüze kadar da çevre mevzuatında bir dizi olumlu değişiklik olmuştur.

Planlı ekonomilerde, çevre ile ilgili politikaların kalkınma planlarında yer alması doğaldır. Bu bağlamda Türkiye’de, 1963-1972 yılları arasını kapsayan ilk iki planda, çevre sorunları için özel bölümler ayrıldığı ve ayrıntılı politikalar oluşturulduğu söylenemez. Bu planlarda genel olarak ‘çevre sağlığından’ söz edilmiştir. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın ‘Sosyal Kalkınma ve Gelişme’ ve ‘Tarım ve Endüstriyel Üretim’ bölümlerinde kısmen çevre konusuna değinilmiş, sanayileşmenin gelişme üzerindeki etkisine dikkat çekilmiş ancak yarattığı kirlilikten söz edilmemiştir. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda ise, kentsel problemler ve sağlık politikalarına uygun kentleşme stratejileri belirlenmiş; ancak, yine çevre konusunda ayrı bir düzenlemeye yer verilmemiştir (Kılıçoğlu, 2005:66).

Çevre olgusunun geniş bir şekilde ele alınıp, ayrı bir bölüm olarak yer aldığı ilk düzenleme 1973-1977 yıllarını kapsayan 3. Beş Yıllık Kalkınma Planı ve 1978 Ara Programıdır. Planda, ülkenin su, hava ve kıyı gibi belli başlı çevre sorunlarına dikkat çekilmekte ve bunların “bir bütün olarak, planlama sisteminin içinde incelenmesinin gereği” vurgulanmaktadır (Keleş ve Hamamcı, 1997:250).

Dördüncü planda (1979-1983) çevre konusunda önleyici politikaların esas alınmasını kabul ederek, temel yaklaşım olarak sanayileşme, tarımda modernleşme ve kentleşme sürecinde çevrenin de dikkate alınmasını öngörmektedir. Beşinci plan dönemi (1985-1989), ülkede çevre ile ilgili konulara ilginin arttığı bir dönemdir. Bu planda çevre sorunları ‘Sosyal Hedef ve Politikalar’ adlı bölümde ele alınmış ve ilk kez temiz bir çevre için izlenmesi gereken politikalara yer verilmiştir. Planın hazırlandığı dönemde çalışmalarına başlanan ve sürdürülebilir gelişme kavramının ilk kez açıkça tanımlandığı Ortak Geleceğimiz adlı raporun da etkisi ile planda çevre konusundaki temel yaklaşım; sadece mevcut kirliliğin ortadan kaldırılması, olası bir kirliliğin engellenmesi değil, kaynakların gelecek nesillerin de yararlanabileceği en iyi şekilde kullanılması, korunması ve geliştirilmesi

şeklinde belirlenmiştir (Kılıçoğlu, 2005:79).

Altıncı plan döneminde (1990-1994), Türkiye'deki çevre politikalarının gelişimini etkileyen ulusal ve uluslararası anlamda birçok önemli gelişme yaşanmıştır. 1990 yılında Kıyı Kanunu yürürlüğe girmiş, aynı yıl Ozon Tabakasının Korunması ile ilgili Viyana Sözleşmesi ile Montreal Protokolü'ne katılmamız onaylanmış ve 1991 yılında Çevre Bakanlığı kurulmuştur. Türkiye 1992'de Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'na (UNCED) katılmış ve Rio Deklarasyonu ile Biyolojik Çeşitlilik Anlaşmaları imzalanmış, Gündem 21 benimsenmiş, ancak İklim Değişikliği Anlaşması'na imza atılmamıştır. Bunların yanında 1992 yılında Karadeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi imzalanmış ve 1993 yılında Çevre Temizlik Vergisi, Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) ve Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmelikleri yürürlüğe girmiştir (Bozkurt,2010:52). Türkiye'nin beş yıllık kalkınma planlarına ait çevre politikalarında sürdürülebilir kalkınma kavramına ilk kez bu plan döneminde yer verilmiştir.

Yedinci plan (1996-2000) çok daha gelişmiş bir anlayışla ve ülkede bir 'Çevre Değişim Projesi'nin hazırlanarak benimsenmesi yönteminden hareketle, sürdürülebilir kalkınmayı temel ilke olarak benimsemekte ve çevre konusundaki temel sorunu bir "yöntem sorunu" olarak ele almaktadır (Mengi ve Algan, 2003:230). Ekonomik, idari, hukuki, politik, sosyal ve kültürel araçları kullanarak doğal ve yapay çevre unsurlarının sürdürülebilir kullanımını sağlamak üzere yerel, bölgesel ve merkezi düzeyde politika ve stratejilere ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.

Sekizinci plan döneminde (2001-2005) çevre sorunlarını çözmek amacıyla mevzuatta ve kurumsal yapının oluşturulmasında ilerlemeler kaydedilmiş, Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı (UÇEP) hazırlanmıştır. Temiz bir çevreye yönelik toplumsal duyarlılığın arttığı fakat çevre yönetim sistemleri konusunda istenilen etkinlik düzeyine gelineemediği; hızlı kentleşme, başta kıyı alanları ve denizler olmak üzere doğal kaynaklar üzerindeki baskıları, atıkların miktarını ve diğer çevre sorunlarını arttırdığı belirtilmiştir. Bu bağlamda planın çevre konusundaki temel ilkesi; insan sağlığını, ekonomik dengeyi, kültürel, tarihi ve estetik değerleri korumak suretiyle ekonomik ve sosyal gelişmeyi sağlamak olarak benimsenmiştir. Planda, genel anlamda, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için gerekli olan sektörel bütünleşme anlayışını yansıtan bir politikanın varlığından bahsetmek mümkün değildir. Bu durum Türkiye'nin küresel düzeydeki sürdürülebilir gelişme politikalarının da yönlendirmesiyle daha önceki yıllarda benimsemiş olduğu ulusal politikalarından bir tür geri gidiş olarak nitelendirilebilir (Mengi ve Algan, 2003:239).

Dokuzuncu Plan (2007-2013), AB üyelik sürecine katkı sağlamak üzere temel strateji dokümanı olarak ve AB mali takvimi dikkate alınarak hazırlanmıştır. Diğer planlardan farklı olarak bu plan yedi yıllıktır. Uzun Vadeli Strateji (2001-2023) çerçevesinde hazırlanan planın vizyonu 'istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen ve AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye' olarak belirlenmiştir (Ertürk, 2009:422).

Dokuzuncu planın 10 temel ilkesinden biri, 'doğal ve kültürel varlıklar ile çevrenin gele-

cek nesilleri de dikkate alan bir anlayış içinde korunması esastır' ilkesidir. AB ile katılım müzakereleri 3 Ekim 2005'te başlamış ve açılan 35 başlıktan biri olan 'Çevre' ile ilgili görüşmeler 2006 yılı içinde başlatılmıştır. AB'ye uyum çerçevesinde Türkiye'nin çevre ile ilgili yapması gerekenlerin maliyeti ortalama 70 milyar Euro olarak öngörülmüştür. Bu rakamın yüksek oluşu, kamu sektörünün tek başına bu yükün altından kalkamayacak oluşu, gerek ilgili kurum ve kuruluşlar arasındaki görev ve yetki dağılımındaki belirsizlikler gerekse mevzuat uyumu noktasındaki eksiklikleri giderebilmek için uzun bir zaman dilimine ihtiyaç duyulduğu 9. Planda altı çizilen önemli konulardan biridir (Bozkurt,2010:61).

5. TÜRKİYE'DE VE AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE ÇEVRE KORUMA HARCAMALARININ GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Çevresel harcamalar, üretim süreçleri ile mal ve hizmetlerin tüketiminden kaynaklanan kirliliğin önlenmesi, azaltılması ve giderilmesi amaçlı faaliyetler için yapılan harcamalardır. Kamu sektöründe, yönetim, izleme ve mevzuat uygulamaları için yapılan harcamalar da çevresel harcamalara dâhil edilmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TUIK), 1997 yılından itibaren öncelikle kamu sektörü ile başlayarak çevresel harcama istatistikleri ile ilgili veri derlemektedir. Kamu sektörü için veri kaynakları; belediyeler, il özel idareleri ve diğer kamu kurum ve kuruluşları olmaktadır. Çevresel harcamalar kapsamında cari harcamalar ve yatırım harcamaları ile ilgili veri derlenmektedir. Cari harcamalar, personel ödemeleri, sosyal güvenlik kurumlarına yapılan ödemeler, ekipman ve sarf malzemesi alımları, enerji kullanımı, hizmet alımlarını içerir. Yatırım harcamaları ise, makine-teçhizat alımları, bina ve bina dışı inşaatlar için yapılan harcamaları (Örneğin; arıtma tesisi inşaatı vb.) içermektedir (tuik.gov.tr).

Çevresel harcama istatistikleri ile ilgili veriler, kamu kuruluşlarından 1997 yılından itibaren, belediyelerden 2001 yılından itibaren, il özel idareleri ve mahalli idare birliklerinden ise 2005 yılından itibaren derlenmektedir. Bu bağlamda kamu sektörü çevresel harcamaları; belediyeler, il özel idareleri ve diğer kamu kuruluşlarına ait çevresel harcamaları kapsamaktadır (tuik.gov.tr). Aşağıdaki Tablo 1'de 2005-2012 yılları arası kamu sektörü toplam çevresel harcamaları ile ilgili veriler gösterilmiştir.

Tablo 1: Kamu Sektörü Toplam Çevresel Harcamaları (Belediye ve Diğer Kamu Kurumları) – Milyon TL (2005-2012)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2012*
Kamu Sektörü Toplam Çevresel Harcamalar	5.437	6.770	9.154	9.042	9.712	9.856	12.426
Cari Harcamalar Toplamı	3.399	3.859	4.741	5.546	6.480	6.374	7.771
Yatırım Harcamaları Toplamı	2.037	2.911	4.413	3.496	3.231	3.482	4.655

Kaynak: www.tuik.gov.tr verileri dikkate alınarak tarafımızca hazırlanmıştır.

(*) 2011 yılı verileri TÜİK'te yer almamaktadır.

Tablo 1 incelendiğinde Türkiye’de ekonomik büyümeye bağlı olarak çevresel harcamaların da arttığı görülmektedir. Kamu sektörü toplam çevresel harcamaları bir önceki yıla göre 2006 ve 2007 yılında sırasıyla %24,5 ve %35 artmış, 2008 yılında %1,2 azalmış, 2009 yılında %7,4 artmış ve 2010 yılında ise %1,49 artarak genel olarak artan bir eğilim sergilemiştir.

Cari harcamalar, 2005 yılında kamu sektörü toplam çevresel harcamaların %62,5’ini oluştururken bu oran sırasıyla 2006 yılında %57, 2007 yılında %52, 2008 yılında %61, 2009 yılında %66, 2010 yılında %65 ve 2012 yılında %62,5 olarak gerçekleşmiştir.

Yatırım harcamaları ise, 2005 yılında toplam kamu sektörü çevresel harcamaların %37,5’ini oluştururken, 2006 yılında %43, 2007 yılında %48, 2008 yılında %39, 2009 yılında %34, 2010 yılında %35 ve 2012 yılında 37,5 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye’nin toplam kamu sektörü çevresel harcamaları ve çevresel yatırım harcamalarının GSYH içindeki payları Tablo 2’de gösterilmiştir. Tablo 2’de kamu sektörü toplam çevresel harcamaların GSYH içindeki payları incelendiğinde 2005 yılında %0,83 iken, 2006 yılında %0,89, 2007 yılında %1,08, 2008 yılında %0,95, 2009 yılında %1,01, 2010 yılında %0,9 ve 2012 yılında 1,14 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu durum kamu sektörü toplam çevresel harcamalarının GSYH içindeki paylarının genel olarak arttığını da göstermektedir.

Bununla beraber çevresel harcamaların 2006 yılında bir önceki yıla göre %24,5 ve 2007 yılında %35,2 arttığı görülmekte ancak; 2008 yılında %1,2’lik bir düşüş yaşanmakta,

daha sonraki 2009 ve 2010 yıllarında sırasıyla %7,4 ve %1,49 artmaktadır.

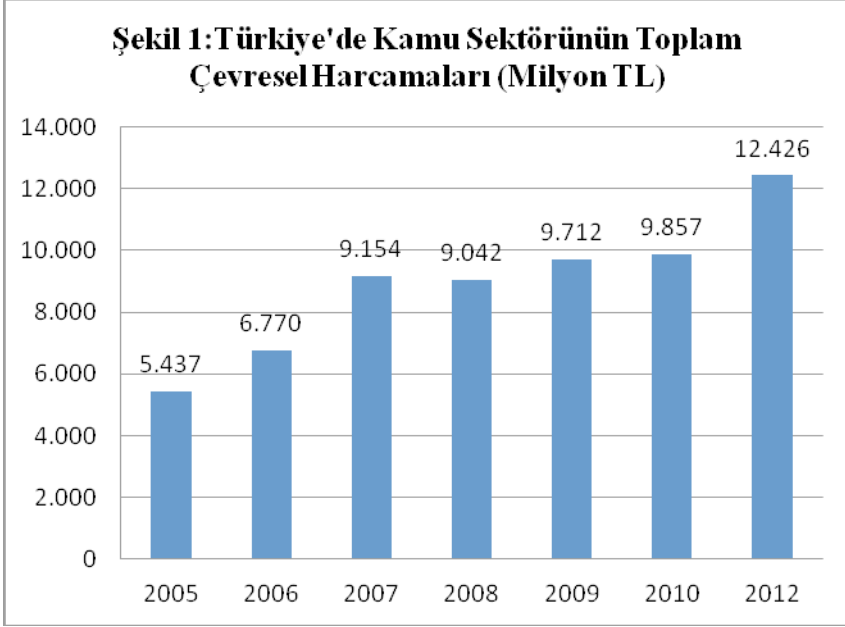
Tablo 2: Türkiye'nin Kamu Sektörü Çevresel Harcamalarının GSYH* İçindeki Payları (2005-2012)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2012
Kamu Sektörü Toplam Çevresel Harcamaları (Milyon TL)	5.437	6.770	9.154	9.042	9.712	9.857	12.426
Cari Harcamaların Toplam Harcamalar içindeki oranı (%)	62,5	57	52	61	66	65	62,5
Önceki Yıla Göre Çevresel Harcamalardaki Değişim Oranı (%)	-	24,5	35,2	-1,2	7,4	1,49	-
GSYH içindeki Payları (%)	0,83	0,89	1,08	0,95	1,01	0,9	1,14
GSYH Değişim Oranları (%)	16,1	16,9	11,2	12,7	0,2	15,4	9,16

Kaynak: www.tuik.gov.tr verileri dikkate alınarak tarafımızca hazırlanmıştır.

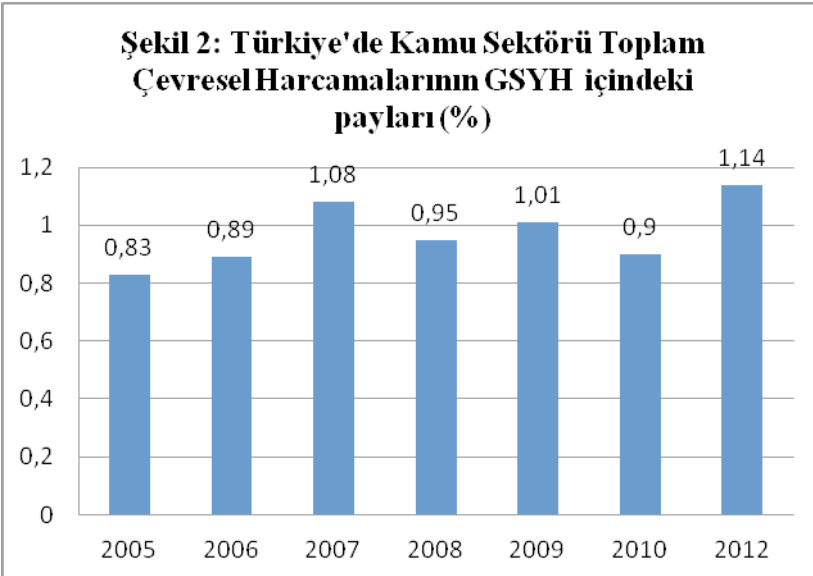
*Üretim Yöntemiyle GSYH – Cari Fiyatlarla - 1998 Bazlı

Şekil 1'de Türkiye'de kamu sektörünün toplam çevresel harcamalarının yıllara göre dağılım grafiği verilmiştir. 2008 yılındaki düşüş hariç kamu sektörünün toplam çevresel harcamalarının 2005 yılından itibaren artma eğiliminde olduğu grafikte görülmektedir.

Kaynak: www.tuik.gov.tr verileri dikkate alınarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil 2’de ise Türkiye’de kamu sektörü toplam çevresel harcamalarının GSYH içindeki payları yüzde (%) olarak gösterilmiştir. Çevresel harcamaların GSYH içindeki payların yüksek olması çevre korumaya ulusal hasıladan daha çok pay ayırdığı anlamına gelmektedir. Şekil 2 incelendiğinde çevresel harcamaların ulusal gelir içindeki payların genel olarak arttığı görülmektedir.

Kaynak: www.tuik.gov.tr verileri dikkate alınarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo 3’de Avrupa Birliği üyesi seçilmiş dokuz ülkenin ve Türkiye’nin toplam çevresel harcamaları 1997-2012 dönemi için Euro cinsinden gösterilmiştir.

Bu 16 yıllık dönem içinde Toplam Çevresel Kamu Harcamalarına baktığımızda İngiltere yaklaşık 200 Milyar Euro ile ilk sırada yer almaktadır. İngiltere’yi 175 Milyar Euro ile İtalya, 137 Milyar Euro ile Fransa takip etmektedir. Türkiye ise yaklaşık 18 milyar Euro ile gelişmiş ülkelerin bir hayli arkasında kalmaktadır. Bu 16 yıllık süreci kapsayan bu toplamlara baktığımızda, Türkiye’nin gelişmiş ülkelere nazaran çevrenin korunmasına ve sürdürülebilir kalkınmaya yaptığı yatırımın ne denli düşük kaldığını göstermektedir.

Konuyu başka bir boyutuyla analiz edebilmek adına Tablo 4’de seçilmiş Avrupa Birliği ülkelerinin ve Türkiye’nin toplam çevresel harcamalarının Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYH) içindeki payları yüzde olarak verilmiştir. Bu gösterge karşılaştırmadan ziyade bize ülkelerin ulusal gelirlerinden ne kadarını çevre korumaya harcadığını göstermektedir. Bu oranlar ülkelerin GSYH değerlerine göre değişmektedir. Bu bağlamda çevresel harcamaların GSYH içinde en büyük paya sahip ülkenin Hollanda olduğu Tablo:4’de açık bir şekilde görülmektedir. Türkiye’nin 1999 Marmara depremi ve 2001 krizinin etkileriyle çevresel harcamalarını, GSYH’sinin %0,08 oranına kadar düşürdüğü görülmektedir.

Türkiye’nin Avrupa Birliği üyesi ülkelerin GSYH yüzdelerine yaklaştığı hatta bazı tarihlerde bu yüzdeleri geçtiği tablodan görüle de, genel olarak bakıldığında ortalamanın altında kaldığını söyleyebiliriz. Böylesi bir tablo sonucunda söylenebilir ki Türkiye, GSYH’inden çevresel harcamalara ayırdığı payla, karşılaştırılan AB üyesi ülkelerin 6’sından (İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika) çevresel harcamalara daha düşük bir pay ayırmaktadır. Bununla beraber burada dikkat edilmesi gereken husus; ülkelerin çevresel harcamalarının artış hızının, milli gelir artış hızından düşük olması durumunda harcama yüzdelerinin bazı yıllar önceki yıllara göre düştüğünün dikkate alınmasıdır. ^{Tablo 3:} AB Üyesi Ülkelerin ve Türkiye’nin Toplam Çevresel Harcamaları (Milyon Euro) (1997-2012)

Tablo 3: AB Üyesi Ülkelerin ve Türkiye'nin Toplam Çevresel Harcamaları (Milyon Euro) (1997-2012)

Ülke/ Zaman	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Belçika	737	1.046	1.157	1.347	1.474	1.552	1.415	1.717	1.599	1.812	1.831	1.955	2.066	2.159	2.602	2.357
Danimarka	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.130	1.184	1.320	1.305	1.243	1.291
Almanya	11.629	10.399	10.100	9.660	9.170	8.930	8.760	8.420	8.140	8.220	8.020	8.070	8.110	8.270	-	-
Fransa	6.305	6.538	7.240	7.624	8.301	8.929	8.673	8.891	9.650	9.705	10.238	10.890	11.252	11.468	11.655	-
İtalya	8.763	9.488	9.869	10.219	11.082	11.424	11.232	12.073	12.324	11.902	12.378	13.190	13.562	13.624	13.860	-
Hollanda	9.358	8.847	6.481	4.867	6.864	7.093	7.323	7.471	7.620	8.321	9.022	9.085	9.459	-	8.626	-
Portekiz	696	541	634	765	711	728	694	696	736	749	831	935	1.000	889	828	683
İsveç	478	480	472	687	743	843	874	979	1.172	1.249	1.215	1.155	1.033	1.184	1.282	1.377
İngiltere	6.399	6.892	7.546	8.721	8.898	8.206	7.808	8.747	13.250	17.813	19.950	16.680	16.782	17.715	16.647	17.635
Türkiye	757	1.133	466	630	171	256	1.018	1.246	1.545	1.701	2.022	2.063	2.208	2.490	-	-

Kaynak: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Tablo 4: AB Üyesi Ülkelerin ve Türkiye'nin Toplam Çevresel Harcamalarının GSYH içindeki payları (%) (1997-2012)

Ülke/ Zaman	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Belçika	0,33	0,46	0,48	0,53	0,57	0,58	0,51	0,59	0,53	0,57	0,55	0,56	0,61	0,61	0,7	0,63
Danimarka	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,5	0,5	0,59	0,55	0,52	0,53
Almanya	0,61	0,53	0,5	0,47	0,44	0,42	0,41	0,38	0,37	0,36	0,33	0,33	0,34	0,33	-	-
Fransa	0,5	0,5	0,53	0,53	0,56	0,58	0,55	0,54	0,56	0,54	0,54	0,56	0,6	0,59	0,58	-
İtalya	0,83	0,87	0,87	0,85	0,88	0,88	0,84	0,86	0,86	0,8	0,8	0,84	0,89	0,88	0,88	-
Hollanda	2,74	2,39	1,68	-	1,53	-	1,54	-	1,48	-	1,58	-	1,48	-	1,44	-
Portekiz	0,68	0,49	0,53	0,6	0,53	0,52	0,48	0,47	0,48	0,47	0,49	0,54	0,59	0,51	0,48	0,41
İsveç	0,19	0,18	-	0,26	0,29	0,32	0,31	0,34	0,39	0,39	0,36	0,35	0,36	0,34	0,33	0,34
İngiltere	0,52	0,52	0,53	0,54	0,54	0,48	0,47	0,49	-	0,9	0,96	0,91	1,05	1,02	0,94	0,92
Türkiye	0,45	0,47	0,2	0,22	0,08	0,11	0,38	0,4	0,4	0,41	0,43	0,41	0,5	0,45	-	-

Kaynak: Eurostat verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

6. SONUÇ

Türkiye'nin Kalkınma Planlarında çevre politikaları incelendiğinde, ilk başlarda var olan kirliliği giderici amaçlara dayalı politikalar dikkati çekmekte, daha sonraları ise önleyici politikalar uygulanmakta ve çevrenin ekonomi ile bütünleşmesine öncelik veren sürdürülebilir kalkınma anlayışına uygun politikaların uygulanmaya çalışıldığı görülmektedir. Ayrıca, kalkınma planlarında uygulanan çevre politikalarında, değişen ekonomik ve siyasal koşulların paralelinde, çeşitli politik amaçların da yer aldığı görülmektedir. Bunların sonucunda ise, kıt kaynaklarla bu denli amacın nasıl gerçekleştirileceği ve bunların nasıl koordine edileceği konusunun planlarda yer almaması dikkat çekmektedir. Yine Türkiye'nin çevre politikaları incelendiğinde genel olarak çevre konusunun olumlu yönde değiştiği; ancak, sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda, çevre politikaları ile ekonomik ve sosyal gelişme politikalarının yeterince bütünleştirilemediği sonucuna varılmıştır.

Türkiye söz konusu Avrupa Birliği bünyesindeki ülkelerle, özellikle de gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında çevresel kamu harcamalarında oldukça alt seviyelerde kalmaktadır. Özellikle ulusal hasıladan çevresel harcamalara aktarılan pay seçilen Avrupa Birliği ülkelerinin oldukça altındadır. Çevresel harcamaların bir maliyet unsuru gibi düşünülmesi ulusal hasıladan ayrılan bu payın düşük olmasının en büyük sebebidir. Ancak; çevresel yatırımlar sonucu üretim teknolojilerinin geliştirilmesi, kısa vadede maliyetleri arttıran bir unsur olarak görünse de uzun vadede rekabet gücü açısından bir avantaj haline gelecektir.

Çevresel politikalar ile diğer ekonomi politikaları arasında uyumun sağlanması ve doğal kaynaklarla çevre koşullarının birlikte değerlendirilmesi son derece önemlidir. Çevresel kaynaklardan fedakârlık ederek, yüksek büyüme hedeflemek; kısa vadede olumlu gibi görünse de, uzun vadede sürdürülebilir kalkınma için olumsuzluk teşkil edecektir.

Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi ve gelecek nesillere yaşanabilir bir çevre bırakmak için çevre üzerinde var olan baskıların hafifletilmesi ve ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu nedenle bireylerin, firmaların, sivil ve resmi tüm kuruluşların çevre koruma konusunda üzerine düşeni yapmaları sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması açısından oldukça büyük bir öneme sahiptir.

KAYNAKÇA

Ağca, Barçın, (2002), Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi, http://www.mfa.gov.tr/dunya-surdurulebilir-kalkinma-zirvesi_johannesburg_-26-agustos---4-eylul-2002_.tr.mfa (E.T. 20.12.2012)

Bozkurt, Yavuz (2010), Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Çevre Politikalarının Dönüşümü, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları, s:52-61

- Demir, Cengiz ve Çevirgen, Aydın (2006), Turizm ve Çevre Yönetimi - Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı, Ankara,Nobel Yayın, s:95
- Erdoğan, Nazmiye (2003), Çevre Ve (Eko)Turizm, Ankara,Erk Yayınları, s:16
- Ertürk, Hasan (2009), Çevre Bilimleri, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım, s:422
- Finco, A., Nijkamp, P. (2001), Pathwaysto Urban Sustainability, Journal of EnvironmentalPolicy&Planning, s:292
- Gherasim, MihaelaElvira (2012), The Fundamentals of Sustainable Development, Academy of EconomicStudies, Bucharest, ContemporaryReadings in LawandSocialJustice, Vol:4(1), s:447
- Marin ve Yıldırım (2004), Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar-Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetimsel Perspektifler, İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım, s:450
- Goodland, Robert (1995), TheConcept of EnvironmentalSustainability”, AnnualReview of EcologyandSystemaics
- Görmez, Kemal (2007), Çevre Sorunları, Ankara,Nobel Yayın Dağıtım, s:12
- Ibrahim, Patmawati, Basir, SitiArni and Rahman, AsmakAb (2011), Sustainable Economic Development: Concept, Principles and Management from Islamic Perspective, European Journal of Social Sciences, Vol:24, No:3
- Karabıçak, Mevlüt, (2008), Çevre Sorunlarının Ekonomik Analizi ve Bu Sorunların Yerel Yönetimler Açısından Değerlendirilmesi, Yerel Siyaset Dergisi, Sayı:35, s:47
- Kates, Robert W., Parris, Thomas M., Leiserowitz, Anthony A. (2005), What is sustainable development? Goals, Indicators, Values and Practice, Environment: Science and Policy for Sustainable Development, Vol.47, No.3, s:11
- Keleş, Ruşen. ve Hamamcı, Can (1997), Çevrebilim, Ankara,İmge Kitabevi, s:250
- Kılıçoğlu, Pınar (2005), Türkiye'nin Çevre Politikalarında Sürdürülebilir Gelişme, Ankara, Turhan Kitabevi, s:66-79
- Mengi, Ayşegül ve Algan, Nesrin (2003), Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme: AB ve Türkiye Örneği, Ankara,Siyasal Kitabevi, s:230-239
- Mutlu, Ahmet (2006), Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Çerçevesinde Orta Ölçekli Kentlere Dönük Kent Planlama Yöntem Önerisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s:84
- O' Connor, Martin (2002), Sustainable Development: SomeStartingPoints, Merlin'sForest/La Forêt de Brocéliande, Versaille, http://broceliande.c3ed.uvsq.fr/DD/DDpres/Sust_dev.pdf, (15.02.2011)

Parlak, Bekir (2004), ‘Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar-Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetimsel Perspektifler’ İçinde Mehmet C. Marin ve Uğur Yıldırım (Editörler), Çevre-Ekoloji-Çevrebilim: Kavramsal Bir Tartışma, İstanbul, Beta Basım Yayım, s:16

Rio’dan Rio’ya: Türkiye’de Sürdürülebilir Kalkınmanın Mevcut Durumu, T.C. Kalkınma Bakanlığı, s:8[http://ab.immib.org.tr/web/eklenti/Rio+20-Taslak-Mevcut-Durum Raporu.pdf](http://ab.immib.org.tr/web/eklenti/Rio+20-Taslak-Mevcut-Durum-Raporu.pdf) (E.T. 05.02.2013)

Türkman, Ayşe (2000), Yaşanabilir Bir Çevre İçin, İzmir, Dokuz Eylül Yayınları, s:36

Yıldırım, Uğur ve Göktürk, İsmail (2004), Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar-Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetimsel Perspektifler İçinde ‘Sürdürülebilir Kalkınma’, Mehmet C. Marin, Uğur Yıldırım (Editörler), İstanbul, Beta Basım Yayım

www.tuik.gov.tr (E.T. 05.04.2014)

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/> (E.T. 20.04.2014)

RUSYA FEDERASYONU'NUN SİYASAL REJİMİNİN ADLANDIRILMASI ÜZERİNE

Yrd. Doç. Dr. Osman Ağır
Kahramanmaraş, Sütçü İmam Üniversitesi,
osmanagir@hotmail.com

Özet

Demokrasinin uygulanabilmesine olanak veren ve günümüzde yaygın olan siyasal sistemler; meclis hükümeti sistemi, parlamenter sistem, başkanlık ve yarı başkanlık sistemi olarak sınıflandırılmaktadır. Sovyetler Birliği'nin tek parti hâkimiyetindeki totaliter rejiminden sonra 1991 yılında bağımsız bir ülke olarak ortaya çıkarak 1993 yılında yeni bir anayasa yapan Rusya Federasyonu'nun kurmuş olduğu rejimin adlandırılması noktasında siyaset bilimciler görüş birliğine varabilmiş değillerdir. Bu sistemi kimileri yarı başkanlık, kimileri başkanlık, kimileri de bu iki sistemin birleşiminden oluşmuş şahsına münhasır bir sistem olarak adlandırmaktadır. Rusya'nın siyasal rejiminin adlandırılmaya çalışıldığı bu makalede, siyasal rejim kavramı ve halk egemenliğine dayalı siyasal rejimler açıklanarak, Rusya Federasyonu'nun yasama, yürütme ve yargı organlarının oluşum ve görevlerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rusya Federasyonu, Siyasal Rejim, Başkanlık, Yarı Başkanlık,

NAMING THE POLITICAL REGIME OF RUSSIAN FEDERATION

Abstract

Today the common political systems, which enable the implementation of the democracy, are classified as parliamentary governmental system, parliamentary, presidential and semi-presidential system. The political scientists could not come to an agreement to name the regime founded by the Russian Federation that became an independent state in 1991 and established a constitution in 1993 following the dissolution of the totalitarian Soviet Union with one party system. Some political scientists refer it as semi-presidential while others call it as presidential system. However, there are some who suggest that this is a unique system combined of aforesaid two systems. In this article, it is intended to

name the political regime of Russia. The article also explains the political regime concept and political regimes based on popular sovereignty as well as addressing formation and tasks of the legislative, executive and judiciary organs of the Russian Federation.

Keywords: Russian Federation, Political Regime, Presidential Government, Semi-Presidential Government.

معنى تسمية النظام السياسي للاتحاد الروسي

الدكتور المحاضر عثمان أغر
جامعة Sütçü İmam, كهرمان مرش
osmanagir@hotmail.com

الملخص: ان السماح بتطبيق الديمقراطية و الأنظمة السياسية المنتشرة في يومنا: تصنف على الشكل التالي نظام الحكم البرلماني, النظام البرلماني, النظام الرئاسي و النصف الرئاسي. بعد النظام الشمولي للاتحاد السوفيني المهيمن عليه من قبل حزب واحد وفي نقطة تسمية النظام الذي بني باسم الاتحاد السوفيتي والذي حصل على استقلاله في عام 1990 وتم كتابة الدستور الجديد في عام 1993 لم يكن علماء السياسة قادرين على التوصل الى توافق في الآراء. فقد تم تسمية هذا النظام من قبل البعض على أنه نصف رئاسي و البعض رئاسي و آخرون قالوا بأنه مزيج بين هاذين النظامين أي نظام منحصر في شخص. ففي هذه المقالة التي حاولنا تسمية النظام السياسي الروسي فان عند توضيح الأنظمة السياسية القائمة على مفهوم النظم السياسية و السيادة الشعبية نكون قد أعطينا مكان لمهام و تشكل السلطات التشريعية و التنفيذية و القضائية لروسيا الاتحادية.

الكلمات المفتاحية: الاتحاد الروسي, الأنظمة السياسية, الرئاسي, النصف رئاسي.

“Zayıf bir devlet yapısının, despotik bir iktidardan daha çok demokrasi-ye zararı olur

(Putin, Akt: Büyükakıncı, 2004,137).

1. GİRİŞ

Rusya, coğrafyasının olağanüstü büyüklüğü ve asırlar boyu çok fazla değişmeden izlediği siyasetleri nedeniyle dünya kamuoyunu sürekli meşgul etmiş (Onay, 2002: 1), kendine özgü kültürü, toplumsal ve federal yapısı, idari bölünüşü, coğrafi konum avantajları ile dezavantajlarını birlikte taşıyan sıradışı bir ülkedir. Dünyanın en büyük federal devleti, en büyük Ortodoks ve en büyük Slav ülkesi unvanlarını da taşımaktadır (Atasoy, 2011: 19-20). Rusya Federasyonu'nda yaklaşık 143.3 milyon insan yaşamaktadır. Toplam nüfusun % 74' ü kentlerde, % 26' sı ise kırsal alanlarda yaşamaktadır (Demografiçeskiy Ejegodnik Rossii, 2013: 17,33). Rusya, tarihin her döneminde dünya siyasetinde önemli bir ülke olagelmiş olup, bugün de yüzölçümü, coğrafi konumu, doğal kaynakları, savunma sanayisinin gelişmiş olması, nükleer gücü ve BM (Birleşmiş Milletler) Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesi olması gibi nedenlerle dünyanın en önemli ülkelerinden birisidir.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) uzun yıllar dünyanın iki süper gücünden birisi olarak dünya siyasetinde söz sahibi olmuş ve oldukça geniş bir coğrafyada (doğu bloğu) nüfuz sahibi olmuştur. Sovyetler Birliğinin dağılması ile birlikte 15 yeni bağımsız devlet kurulmuştur. Bu devletler daha sonra Bağımsız Devletler Topluluğu'nu oluşturmuşlardır. Sovyetler Birliği döneminde olduğu gibi, yeni dönemde de Rusya Federasyonu bu devletler arasında merkez ülke konumunu büyük oranda sürdürmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte kurulan yeni devletler meşruluklarını sağlayabilmek için demokratik yönetim modellerini ilke olarak benimsemişlerdir. Rusya Federasyonu yeni bir anayasa (1993) yaparak siyasal rejiminin ana hatlarını belirlemiştir. Kimilerine göre yarı başkanlık kimilerine göre ise başkanlık sistemini andıran bu rejim şahsına münhasır birtakım özelliklere sahiptir. Bu yeni rejim çarlık döneminin mutlak monarşisi ve SSCB döneminin totaliter yapısı üzerine oturmuştur.

Otoriter rejimlerden demokrasiye geçiş süreci, yeni kurulan devletler için siyasal, sosyal ve ekonomik alanlarda zorlu süreçlerin yaşanmasına yol açmıştır. Demokrasiye geçişin en temel göstergelerinden birisi hiç kuşkusuz, demokratik kurallara göre oluşan ve işleyen yasama, yürütme ve yargı organlarıdır. Kuvvetler arasındaki ilişkiler bazı ülkelerde anayasalarında belirtildiği şekliyle uygulanamamaktadır. Liderin karizmatik kişiliği kurum ve kuralların önüne geçebilmekte ve kurumların işleyişini etkileyebilmektedir. Rusya Federasyonu'ndaki fiili durum da böyledir.

Bu makalede, siyasal rejim kavramı ve halk egemenliğine dayalı siyasal rejimler açıklanmış, Rusya Federasyonu'nun yasama, yürütme ve yargı organlarının oluşum ve görevlerine yer verilerek siyasal rejimi adlandırılmaya çalışılmıştır.

2. SİYASAL REJİM KAVRAMI VE HALK EGEMENLİĞİNE DAYALI REJİMLER

Birbirleri ile ilişkili olan yapılar siyasal sistemi oluştururlar. Bu yapıların her biri siyasal sistemin bir parçası veya rollerden oluşmuş bir alt sistem olarak ele alınabilirler. Böylece siyasal sistemlerin yapılardan ve onların da çeşitli rollerden oluştuğu kabul edilmektedir (Kalaycıoğlu, 1984: 34-35). Siyasal rejim kavramı biri geniş biri de dar olmak üzere iki anlam içerir. Geniş anlamıyla siyasal rejim belirli bir sosyal grupta yönetenlerle yönetilenlerin arasındaki ayrımın aldığı biçimdir. Dar anlamıyla ise sadece insan toplumunun özel bir biçimi olan "ulus" un yönetim yapısını belirtir. Duvarger'in deyiimiyle "her siyasal rejim, bir sosyal topluluk içindeki yönetenlerin örgütlenmelerinden ve varlıklarından doğan sorulara verilen cevaplar bütünüdür (Çam, 2002: 517). Kapsayıcı bir kavram olarak ele alındığı zaman siyasal rejim, siyasal kurumların ortaya çıkardığı bir bileşimi, ahenkli bir bütün oluşturmaları halini ifade eder. Böylece siyasal rejimler, iktidarın niteliğini, teşkilatlanmasını, el değiştirmesini ve meşruiyetini belirleyen siyasal kurumlar üzerine

kurulmuştur. Siyasal rejimler, siyasal kurumlar ile tarihi, kültürel, coğrafi, dini, iktisadi gibi faktörlerin bütününe bağlıdır (Hazır, 2004: 132-133).

Siyasal rejimlerin Aristo tarafından yapılan “Monarşi, Aristokrasi ve Demokrasi” biçimindeki üçlü ayırımı uzun çağlar boyu bu konuda hakim olmuştur. Montesquieu bu ayırımı “Cumhuriyet, Monarşi, Despotluk” üçlüsüne sokmuştur. Günümüzde ise siyasal rejim denildiğinde hükümet rejimlerinin incelenmesi anlaşılmaktadır (Çam, 2002: 517). Ege-menliğin biçimsel ve fiili anlamda halka ait olduğu, bu özelliğinden dolayı demokrasinin uygulanabilmesine olanak veren sistemler; meclis hükümeti sistemi, parlamenter sistem, başkanlık ve yarı başkanlık sistemi olarak sınıflandırılmaktadır. Bu sistemler demokrasinin uygulanmasına aracılık etmekle birlikte demokrasinin garantisi değildirler (Buran, 2009: 75). Bir siyasal sistemin farklı ülkelerdeki uygulamalarının birbir örtüşmesi beklenmemelidir. Bu durumu doğal kabul etmek gerekir; çünkü her ülkenin şahsına münhasır birtakım özellikleri(*) bulunmaktadır.

Meclis hükümeti sistemi, yasama, yürütme ve yargı yetkisinin yasama erkinde toplandığı hükümet sistemidir (Odyakmaz vd. 2008: 306). Meclis hükümeti sistemi demokrasinin uygulanabilmesine olanak veren rejimlerden ilkidir (Buran, 2009: 76). Parlamenter sistem, temsili yönetim sistemidir ve ülke yönetimi kuvvetler ayrılığı ilkesi gereği yasama, yürütme ve yargı organları arasında paylaştırılmıştır. Bu yönetim sistemine parlamenter sistem denmesinin nedeni hükümetlerin meclislerden çıkmalarıdır. Parlamenter sistemlerde halk milletvekillerini doğrudan, yürütmeyi ve onun başını ise dolaylı olarak seçmektedir. Halk milletvekillerini seçerken ayrıca hangi partiye oy vereceğine de karar vermekte ve böylece kimin yürütmenin başına geçeceğini de etkilemiş olmaktadır (Arslan, 2001: 27-28). Parlamenter sistem yumuşak erkler ayırımına dayanmaktadır. Yürütme organı meclis tarafından belirlenmektedir.

Başkanlık sisteminde, halk yasama organı üyelerini ve hükümetin başını (başkanı) ayrı seçimlerde doğrudan seçmektedir. Başkanlık sisteminde meclis, yürütmenin başını ve bakanların tayin edilmesini etkileyemez. Güçlerin dağılımı anayasal olarak kesin bir şekilde ayrıldığından yürütmenin başı olan başkan doğrudan halk tarafından seçilmekte ve hükümet üyeleri başkan tarafından atanmaktadır (Arslan, 2001: 27-28). Bu sistemde yasama ve yürütme birbirinden kesin olarak ayrılmıştır. Yürütme halkın seçtiği başkan; yasama ise kongre tarafından yerine getirilir. Başkan, yürütme görevini tek başına elinde tutar. Hem devlet hem de hükümet başkanlığı görevini yürütür. Bu sistemde, yürütmenin yasamayı dağıtması, yasamanın da yürütmeyi düşürmesi olanağı yoktur (Odyakmaz vd. 2008: 310). Başkanlık makamının bölünmez niteliği nedeniyle yürütme gücünün tek bir kişide toplanması, kabinenin de başkanın partisinden olanlardan oluşması açısından çoğunlukçu nitelikte bir sistemdir (Karatepe, 2005: 241-242).

* *Ekonomik yapısı, siyasal kültürü, demokratikleşme çabalarının başlangıcı, halkın eğitim düzeyi hatta bulunduğu coğrafya dahi*

Yarı başkanlık sistemi, devlet başkanının doğrudan genel oyla seçildiği ve önemli siyasal yetkiler kullandığı, bunun yanında bakanlar kurulunun da parlamento önünde sorumlu olduğu hükümet sistemidir (Odyakmaz vd. 2008: 310). Bu sistemde halk cumhurbaşkanını ve milletvekillerini doğrudan seçmektedir. Başbakan meclisin çoğunluk oylarıyla seçilmesine rağmen doğrudan başkana bağlıdır. Başbakan icraatlarında hem başkanı hem de meclisi tatmin etmek zorundadır. Bu sistemde başkan, anayasal olarak güçlü konumdadır (Arslan, 2001: 27). Parlamenter sistemden farklı olarak Cumhurbaşkanının, yasama, yürütme ve yargı ile ilgili yetkileri oldukça geniştir (Buran ve Önen, 2008: 892).

Bu hükümet sistemlerinden herhangi birisinin diğerine üstün olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir. Karatepe (2005: 254), herhangi bir sistemin iyi işleminin, sistemin özelliklerinin iyi işletilmesi ile bağlantılı olduğunu; esas olanın bir sistemin uygulandığı ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik şartlarıyla da uyum sağlayacak özelliklere sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu çalışmada ele alınmış olan Rusya Federasyonu'nda yasama, yürütme ve yargı erklerinin fonksiyonları değerlendirilirken de bu bakış açısıyla yaklaşmanın yararlı olacağı kanaatindeyiz.

3. RUSYA FEDERASYONU'NDA YASAMA, YÜRÜTME VE YARGI

Bu bölümde; Rusya Federasyonu'nun yasama, yürütme ve yargı organları yapısal ve işlevsel olarak ele alınarak, bu organlar arasındaki ilişkilerin uygulamaya yansımaları değerlendirilmiştir.

3.1. Rusya Federasyonu'nda Yasama

Yasama, genel olarak nesnel ve emredici hukuk kuralları koyma işlevi anlaşılmaktadır. Yasama işlevinin başında yasa yapma işlemi gelir (Gözübüyük, 2004: 187). Genel, objektif hukuki kurallar koyan fonksiyondur, o halde yasama hukukun meydana gelmesini sağlayan fonksiyondur. Devletin bu çeşit tasarrufları sadece kişileri değil, aynı zamanda kendisini de bağlar (Hazır, 2004: 23). Yasama organları tek meclisten oluşabileceği gibi iki meclisten de oluşabilmektedirler. Günümüz uygulamalarında genellikle üniter devletler tek meclise sahipken federal devletler çift meclise sahiptirler.

Parlamenter organlar toplumdan topluma farklılıklar göstermektedir. Toplumların ve ülkelerin siyasal yapılarına göre parlamentoların yetki ve görevleri de birbirinden çok farklı olabilmektedir (Durgun, 1999: 1). Rusya Federasyonu Anayasası'nın 95. maddesinde yasama organı olan Federal Meclis'in; Federasyon Konseyi (FK) ve Devlet Duması'ndan oluşan ikili bir yapıya sahip olduğu belirtilmiştir (The Constitution of the Russian Federation, 1993: Article 66). Her federe devletin, Federasyon Konseyi ve Devlet Duması'nda olmak üzere iki tür temsilcisi bulunmaktadır (Aarveaara, 1999: 10).

Alt Meclis (Duma) yerleşim esasına göre 4 yıl için seçilen 450 üyeden; Üst Meclis (Fede-

ral Kurul) ise her federe birimden ikişer kişinin katılımıyla oluşmaktadır. Mevcut seçim sistemine göre 18 yaşından büyük herkesin seçme hakkı vardır. Duma meclisi üyelerinin yarısı parti listelerinden, yarısı da basit çoğunluk oyuyla seçilir (The Constitution of the Russian Federation, 1993).

21 yaşına ulaşmış ve seçimlere katılma hakkına sahip her Rusya Federasyonu vatandaşı Duma'ya milletvekili seçilebilir. Bir kişi aynı anda Fedasyon Konseyi üyesi ve Duma' da milletvekili olamaz. Duma milletvekili, diğer temsili devlet hakimiyet organlarında ve yerel yönetimlerde görev alamaz. Duma milletvekilleri devamlı şekilde çalışırlar. Duma milletvekilleri devlet memuriyetinde bulunamaz, öğretim, bilimsel ve diğer yaratıcı faaliyetler dışında her hangi bir ücretli faaliyetle uğraşamaz (The Constitution of the Russian Federation, 1993: Article, 97).

Üyelerin 225'i ortalama 500'er bin seçmenin bulunduğu 225 seçim bölgesinden çoğunluk esasına göre, diğer yarısı ise parti ve blokların aldıkları oy oranına göre nisbi temsil sistemiyle seçilmektedir. Duma'daki milletvekillerinin yarısı için seçimler nisbi temsil sistemi ile parti listelerinden yapılırken, diğer yarısı için tek adaylı bölgelerde çoğunluk sistemi ile yapıldığından, partilerin seçimlerde aldıkları oy yüzdeleri meclisteki sandalye sayısına aynen yansımamaktadır (www.rusyadayiz.biz).

Rusya Federasyonu Anayasası'nın 103. maddesinde Duma'nın yetkileri belirtilmiştir (The Constitution of the Russian Federation, 1993, Article: 103):

- Rusya Federasyonu Hükümet Başkanının atanması için Cumhurbaşkanına onay vermek,
- Hükümete güvenoyu vermek,
- Merkez Bankası Başkanı'nı göreve atama ve görevden alma,
- Sayıştay Başkanı'nı ve üyelerinin yarısını göreve atama ve görevden alma,
- Federal anayasal kanun doğrultusunda faaliyet gösteren İnsan Hakları Yetkilisi'ni göreve atamak ve görevden almak,
- Genel af ilan etmek,
- Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı'nın görevinden uzaklaştırılması için suçlamada bulunmak,

Rusya Federasyonu Anayasası'nda başka bir usul öngörülmemişse, Duma kararları üye tam sayısının çoğunluğunun oyu ile kabul edilir. Parlamentonun üst meclisi niteliğindeki Federasyon Konseyi; 83 adet olan federasyon üyelerinden (Özerk Cumhuriyetler, Otonom Bölgeler v.b.) seçilen ikişer temsilcinin katılımıyla toplam 166 üyeden oluşmaktadır. Her federe birimden seçilen iki temsilcinin birisi yerel meclisten diğeri ise yerel yönetim-

den seçilmektedir. Rusya Federasyonu Anayasası'nın 102. Maddesine göre Federasyon Konseyi'nin görevleri (The Constitution of the Russian Federation, 1993):

- Rusya Federasyonu federe unsurları arasındaki sınır değişikliklerinin onaylanması,
- Cumhurbaşkanının sıkıyönetim ilan edilmesine ilişkin kararnamesinin onaylanması,
- Cumhurbaşkanının olağanüstü hal ilan edilmesine ilişkin kararnamesinin onaylanması,
- Silahlı Kuvvetlerin ülke sınırları dışında kullanılmasına izin verilmesi,
- Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin belirlenmesi,
- Cumhurbaşkanının görevinden uzaklaştırılması,
- Anayasa Mahkemesi, Yüksek Mahkeme ve Yüksek Hakem Mahkemesi hakimlerinin göreve atanması,
- Rusya Federasyonu Başsavcısı'nın göreve atanması ve görevden alınması,
- Sayıştay Başkan ve üyelerinin yarısının göreve atanması ve görevden alınması olarak belirtilmiştir.

Rusya Federasyonu Anayasası'yla başka bir usul öngörülmemişse, Federasyon Konseyi'nin kararları Federasyon Konseyi üye tam sayısının çoğunluk oyu ile kabul edilir.

Yasa teklif hakkı Cumhurbaşkanı'na, Federasyon Konseyi'ne, Federasyon Konseyi üyelerine, Duma milletvekillerine, Rusya Federasyonu Hükümeti'ne, Rusya Federasyonu federe unsurlarının yasama (temsili) organlarına aittir. Yasama teşebbüsü hakkı ayrıca yetki alanlarıyla ilgili konularda Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi'ne, Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi'ne, Rusya Federasyonu Yüksek Hakem Mahkemesi'ne aittir. Yasa tasarıları Duma'ya sunulur (The Constitution of the Russian Federation, 1993, Article: 104).

Kabul edilen federal kanun, imzalanması ve yayımlanması için beş gün içinde Cumhurbaşkanı'na sunulur. Cumhurbaşkanı on dört gün içinde federal kanunu imzalar ve yayınlar. Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı, federal kanunun kabul edildiği andan itibaren on dört gün içinde geri çevirirse; Duma ve Federasyon Konseyi, Rusya Federasyonu Anayasası'nda belirlenen şekilde söz konusu kanunu yeniden görüşür. İkinci görüşme sırasında federal kanun eski şekliyle Federasyon Konseyi ve Duma üye tam sayısının üçte iki oy çoğunluğuyla kabul edilirse, yedi gün içinde Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı tarafından imzalanır ve yayımlanır (The Constitution of the Russian Federation, 1993, Article: 107).

Federal Anayasa değişikliği ile ilgili kanunlar Federasyon Konseyi üye tam sayısının en az dörtte üçünün ve Duma milletvekillerinin üye tam sayısının en az üçte ikisinin oy çokluğu ile kabul edilir. Değişiklik on dört gün içinde Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı tarafından imzalanır ve yayımlanır (Rusya Federasyonu Anayasası, md. 108). Genel olarak değerlendirildiğinde çift meclisli Rusya Federasyonu yasama organında; işlev ve yetkileri açısından Duma'nın yasama özelliği ağır basan daha etkili bir meclis olduğu, Federasyon Konseyi'nin ise daha çok danışma ve temsil özelliği ağır basan bir meclis olduğu görülmektedir. Bu durum federal devletlerin çift meclis özelliğine uygundur.

3.2. Rusya Federasyonu'nda Yürütme

Rusya Federasyonu'nda yürütme fonksiyonu Cumhurbaşkanlığı ve Rusya Federasyonu Hükümeti tarafından yerine getirilmektedir.

3.2.1. Cumhurbaşkanı

Rusya Federasyonu Anayasası'nın 80. maddesinde, Cumhurbaşkanı'nın Devletin başı, Anayasanın, insan ve vatandaş hak ve özgürlüklerinin güvencesi olduğu; Anayasa'da belirtildiği şekilde Rusya Federasyonu egemenliğinin, bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün korunması için önlemler alacağı, devlet organlarının uyumlu işleyişini ve karşılıklı işbirliğini sağlayacağı, Anayasa ve federal kanunlara uygun olarak devletin iç ve dış politikasının temel yönlerini belirleyeceği, devletin başı olarak Rusya Federasyonu'nu ülke içinde ve uluslararası ilişkilerde temsil edeceği belirtilmiştir.

Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı, genel eşit ve doğrudan seçim hakkına dayanarak, gizli oylamayla Rusya Federasyonu vatandaşları tarafından *6 yıl süre* ile seçilir. 35 yaşını doldurmuş, Rusya Federasyonunda en az 10 yıl daimi ikamet eden, Rusya Federasyonu vatandaşları Cumhurbaşkanı seçilme hakkına sahiptirler. Aynı kişi, arka arkaya iki dönemden fazla Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı görevinde bulunamaz (The Constitution of the Russian Federation, 1993, Article: 81). İki dönem Cumhurbaşkanlığı yaptıktan sonra bir dönem ara verip tekrar seçilmesinin önünde yasal bir engel bulunmamaktadır. İki dönem üst üste Cumhurbaşkanlığı yapmış olan Putin, bir dönem ara verdikten sonra (bu dönemde de başbakan olarak görev yapmıştır) 2012 seçimlerinde tekrar Cumhurbaşkanı seçilmiştir.

Cumhurbaşkanının görevleri Rusya Federasyonu Anayasası'nın 83-90. maddeleri arasında sayılmıştır. Bu görevler; Duma'nın onayıyla Hükümet Başkanı'nı göreve atamak, hükümetin oturumlarına başkanlık yapmak, Hükümet Başkanı'nın istifasıyla ilgili karar almak, Merkez Bankası Başkanı'nı Duma'ya önermek, Hükümet Başkanı'nın teklifiyle Hükümet Başkanı'nın yardımcılarını, federal bakanları göreve atamak ve görevden almak, Anayasa Mahkemesi, Yüksek Mahkeme, Yüksek Hakem Mahkemesi hakimlerinin adaylıklarını, ayrıca Rusya Federasyonu Başsavcısının adaylığını Federasyon Konseyine önermek; diğer federal mahkemelerin hakimlerini göreve atamak, Güvenlik Konseyini kurmak ve yönetmek, Silahlı Kuvvetlerin yüksek komuta heyetini göreve atamak

ve görevden almak, yabancı devletler ve uluslararası kuruluşlardaki temsilcileri göreve atamak ve geri çağırarak, anayasada öngörülen durum ve şartlarda Duma'yı feshetmek, Duma'ya kanun tasarıları sunmak, federal kanunları imzalamak ve yayımlamak, federe devlet düzenlemelerinin Rusya Federasyonu Anayasası'na ve federal kanunlarına aykırı olduğunda durdurmak, dış politikayı yönetmek ve uluslararası antlaşmaları imzalamak, gerekli şartlar oluştuğunda Duma'ya ve Federasyon Konseyi'ne bilgi sunarak sıkı yönetime ve olağanüstü hale karar vermek, gerek görmesi halinde suçluları affetmek, federasyon genelinde bağlayıcı olan kararname çıkarıp ve emirler vermek, görev ve yetkilerinden bazılarıdır.

Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı dokunulmazlık hakkına sahiptir. Cumhurbaşkanı'nın kendi görevlerini yerine getiremediği tüm durumlarda, bu görevler Rusya Federasyonu Hükümet Başkanı tarafından yerine getirilir. Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanlığı görevlerini vekaleten yerine getiren kişi, Devlet Duması'nı feshetme, referandum belirleme, ayrıca Rusya Federasyonu Anayasası'na ilave ve değişiklikler yapılmasını teklif etme hakkına sahip değildir (The Constitution of the Russian Federation, 1993, Article: 81).

Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı, sadece Duma tarafından ileri sürülen devlete ihanet veya diğer ağır suç işleme konusundaki ithama dayanarak ve Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı'nın eylemlerinde suç unsurlarının varlığına ilişkin Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi'nin görüşü üzerine ve itham usullerine uyulduğuna ilişkin Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi'nin görüşüne dayanarak, Federasyon Konseyince görevinden uzaklaştırılabilir. İthamın ileri sürüldüğüne ilişkin Duma kararı ve Federasyon Konseyi'nin Cumhurbaşkanı'nı görevden alma kararı, Duma milletvekillerinin en az üçte birinin teşebbüsü ve Duma tarafından oluşturulan özel komisyonun görüşü doğrultusunda, her kamaranın üye tam sayısının üçte iki oyu ile kabul edilir. Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanının görevden alınmasına ilişkin Federasyon Konseyinin kararı, Duma tarafından Devlet Başkanı'na karşı ithamın ileri sürüldüğü andan itibaren en geç üç ay içinde kabul edilmelidir. Bu süre içinde Federasyon Konseyi'nin kararı kabul edilmez ise Devlet Başkanı'na karşı ileri sürülmüş itham reddedilmiş sayılır (The Constitution of the Russian Federation, 1993, Article: 93).

3.2.2. Rusya Federasyonu Hükümeti

Rusya Federasyonu Hükümeti, Rusya Federasyonu hükümet başkanı, Rusya Federasyonu hükümeti başkanı yardımcıları ve federal bakanlardan oluşmaktadır (Rusya Federasyonu Anayasası, md. 110). Rusya Federasyonu Hükümeti'nde Atom Enerjisi, İçişleri, Sivil Savunma ve Acil Durumlar, Haksız Rekabeti Önleme (Antimonopoly), Maliye, Dışişleri, Kültür ve Doğal Kaynaklar, İletişim, Ulaştırma, Mülkiyet, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Enerji ve Adalet olmak üzere 14 bakanlık bulunmaktadır (RF Federal Ministries).

Rusya Federasyonu Hükümet Başkanı, Duma'nın onayıyla Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Hükümet Başkanı'nın adaylığına ilişkin teklif yeni seçilen cumhurbaşkanının göreve başlamasından veya Hükümetin istifasından sonra en geç iki hafta içinde yahut

Duma tarafından adaylığının geri çevrilmesinden sonraki bir hafta içinde gündeme alınır. Duma, cumhurbaşkanınca önerilen kişinin adaylığını, bu konudaki teklifin gündeme alınmasından sonraki bir hafta içine görüşür. Cumhurbaşkanınca önerilen adayın Duma tarafından üç kez geri çevrilmesi durumunda, Cumhurbaşkanı, Hükümet Başkanı'nı göreve atar, Duma'yı fesheder ve yeni seçimlerin yapılmasına karar verir (The Constitution of the Russian Federation, 1993, Article: 111).

Bakanlıklar ve başbakan yardımcılıkları için Cumhurbaşkanı tarafından atanmış olan başbakan bir haftalık süre içinde Cumhurbaşkanına teklifte bulunur. Rusya Federasyonu Hükümet Başkanı; yasalara uygun olarak, Rusya Federasyonu Hükümet faaliyetlerinin temel yönlerini belirler ve çalışmasını organize eder. Rusya Federasyonu Hükümeti; federal bütçeyi hazırlar ve Duma'ya sunarak uygulanmasını sağlar; Rusya'da tek bir maliye, kredi ve para politikasının gerçekleşmesini yönlendirir; tüm ülkede kültür, bilim, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, ekoloji alanlarında tek bir devlet politikasının yürütülmesini sağlar; ülke savunması, devlet güvenliği, dış politikanın yürütülmesi yönünde önlemler alır; vatandaşların hak ve özgürlüklerinin korunması, mülkiyetin ve kamu düzeninin korunması, suçlulukla mücadele için gerekli önlemleri alır. Hükümetin karar ve emirleri Rusya Federasyonu'nda bağlayıcıdır. Hükümetin karar ve emirleri Anayasaya, federal kanunlara ve Cumhurbaşkanı kararnamelerine aykırı olduğu durumlarda Cumhurbaşkanı tarafından iptal edilir (The Constitution of the Russian Federation, 1993, Article: 112-115).

Rusya Federasyonu Hükümeti, yeni seçilmiş Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı'na kendi yetkilerini iade eder. Hükümetin istifası Cumhurbaşkanı tarafından kabul edilir veya reddedilir. Hükümetin istifası konusunda karar verme yetkisi Cumhurbaşkanına aittir. Duma üye tam sayısının salt çoğunluğu ile hükümete güvensizlik oyu verebilir. Duma tarafından hükümete güvensizlik oyu verilmesi durumunda, istifanın geçerli olması Cumhurbaşkanının onayına bağlıdır. Karardan itibaren 3 ay içerisinde Duma tekrar güvensizlik oyu verirse, cumhurbaşkanı hükümetin istifasını kabul eder veya Duma'yı fesheder. Hükümet kendiliğinden Duma'dan güvenoyu isteyebilir. Duma güvenoyu vermezse, cumhurbaşkanı yedi gün içinde hükümetin istifası veya Dumanın feshi ve yeni seçimlerin yapılması konusunda karar alabilir. Hükümetin istifası veya yetkilerini iade etmesi durumunda Cumhurbaşkanının görevlendirmesiyle yeni Hükümet oluşmasına kadar eski hükümet görevine devam eder (The Constitution of the Russian Federation, 1993, Article: 116-117). Yasama meclisi içerisinde çıkmış olan hükümetin, usulde paralellik ilkesi gereği, yasama organı tarafından görevden alınamaması, bu konuda nihai karar verme yetkisinin cumhurbaşkanında olması, demokratik ilkelerle bağdaşmamaktadır.

Tarihsel olarak başbakan, cumhurbaşkanına bağımlı gibi çalışır ancak; Putin'in başbakan olmasıyla ikili bir yapı oluşmuştur (Darlington, 2008, 2). Burada Putin'in Rusya Federasyonu'ndaki karizması ön plana çıkmaktadır. 2000 yılında ilk kez Cumhurbaşkanı seçilen Putin 2004 yılında ikinci kez seçilmiş ve anayasa gereği üçüncü dönem seçime katılma olanağı bulunmadığı için, 2008-2012 yılları arasında Başbakan olarak görev yapmıştır. Başbakanlık yıllarında ülkenin lideri konumunu sürdürmüş, devlet kurumları da

Medvedev'e emanetçi gözüyle baktıklarından esas talimatları Putin'den almaya devam etmişlerdir. 2000 yılından bu yana Putin tartışmasız Rusya'nın tek lideridir.

3.3. Rusya Federasyonu'nda Yargı

İşlevsel açıdan yargı, hukuksal uyumsuzlukları ve hukuka aykırılık savlarını karara bağlayan devlet işlevidir. Yapısal açıdan ise yargı, devletin üç temel erkenden biridir (Odyakmaz vd. 2008, 219). Rusya Federasyonu'nda yargı yetkisi mahkemelerce kullanılır. Yargı yetkisi anayasal, sivil, idari ve cezai yargı işlemleriyle gerçekleştirilir. Olağanüstü mahkemelerin kurulmasına izin verilmez (The Constitution of the Russian Federation, 1993, Article: 118).

Rusya Federasyonu'nda yargı yerleri arasında en kapsamlı olan Anayasa yargısıdır. Anayasa Mahkemesi üyeleri, devlet başkanının önerisi üzerine, Federasyon Meclisi tarafından atanır (Gözübüyük, 2003, 56). 25 yaşına ulaşmış, hukuk alanında yüksek öğrenim görmüş ve hukuk alanında en az beş yıl deneyime sahip Rusya Federasyonu vatandaşları hakim olabilirler. Federal kanunla Rusya Federasyonu hakimlerinde aranan ilave özellikler belirlenebilir. Hakimler bağımsızdırlar ve sadece Rusya Federasyonu Anayasası'na ve federal kanunlara tabidirler. Hakimlerin yetkileri federal kanunla belirlenen usul ve esaslar dışında sona erdirilemez veya durdurulamaz. Hakimlerin dokunulmazlıkları vardır. Hakimler hakkında federal kanunla belirlenen şekil dışında ceza kovuşturulması yapılamaz (The Constitution of the Russian Federation, 1993, Article: 119-122).

Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi 19 hakimden oluşur. Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi; Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı'nın, Federasyon Konseyi'nin, Devlet Duması'nın, Federasyon Konseyi üyelerinin veya Duma milletvekillerinin beşte birinin, Rusya Federasyonu Hükümeti'nin, Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi ve Rusya Federasyonu Yüksek Hakem Mahkemesi'nin, Rusya Federasyonu federe unsurlarının yasama ve yürütme organlarının başvurusu üzerine, federal kanunların ve diğer bir takım düzenlemelerin Rusya Federasyonu Anayasası'na uygunluğu konusundaki davaları çözer (The Constitution of the Russian Federation, 1993, Article: 125):

Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi medeni, cezai, idari ve diğer davalara ilişkin ve genel mahkemeler üzerinde üst yargı organı olup, federal kanunla öngörülen usulde onların faaliyeti hakkında yargı denetimini gerçekleştirir ve mahkeme pratiğine ilişkin açıklamalar yapar (The Constitution of the Russian Federation, 1993, Article: 126). Mevcut Anayasa Mahkemesi'nin 19 üyesinden 10'u hukuk profesörü, 1'i hukuk doçentidir. Bir üye hukuk doktoru, diğer üyelerin tamamı nitelikli hukukçu unvanını almış ve doktora yapmakta olan (kandidat of juridical science) hakimlerdir. Rusya Anayasa Mahkemesi kurumsal olarak dünyanın en büyük Anayasa Mahkemesidir. Mahkemede çalışan personel sayısı 295 olup, bunlardan 119'u yüksek eğitim almıştır. Her üyenin iki yardımcısı bulunmaktadır. Bunlardan birisi sekreterlik görevini yürütmektedir. Diğeri ise üyenin isteği üzerine hukukçulardan seçilmektedir. Genel Sekreterliğe bağlı olarak beş danışman

çalışmaktadır (Başlar, 2010: 3).

Anayasa Mahkemesi, Yüksek Mahkeme ve Yüksek Hakem Mahkemesi hakimleri, Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı'nın önerisiyle Federasyon Konseyi tarafından atanır. Diğer federal mahkemelerin hakimleri, federal kanunla belirlenmiş şekilde Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Rusya Federasyonu Savcılığı, alt kademe savcılarının üst kademe savcılarına ve Rusya Federasyonu Başsavcısı'na tabi olduğu merkezleştirilmiş tek sistemden oluşur. Rusya Federasyonu Başsavcısı cumhurbaşkanının önerisiyle Federasyon Konseyi tarafından göreve atanır ve görevden alınır. Rusya Federasyonu federe unsurlarının savcıları, federe unsurların onayıyla Rusya Federasyonu Başsavcısı tarafından atanır (The Constitution of the Russian Federation, 1993, Article: 128).

4. RUSYA FEDERASYONU'NDA YÜRÜTMENİN KONUMU

Yürütme organının yasama ve yargı erkleriyle ilişkileri bir siyasal rejimin adlandırılmasının dayanak noktasını teşkil etmektedir. Bu nedenle çalışmada Rusya Federasyonu'nda yürütmenin konumunun bağımsız bir bölüm olarak ele alınarak açıklanması uygun görülmüştür

Rusya Federasyonu'nda yürütme Cumhurbaşkanlığı ve Rusya Federasyonu Hükümeti'nden oluşmaktadır. Ancak buradaki Cumhurbaşkanı, parlamenter sistemlerdeki sembolik yetkilerle donatılmak yerine, başkanlık sistemindeki başkana denk yetkilere, hatta daha da fazlasına sahiptir. Bu yetkileri tekrar hatırlayacak olursak; Duma'nın onayıyla Hükümet Başkanı'nı göreve atamak, hükümetin oturumlarına başkanlık yapmak, Hükümet Başkanı'nın istifasıyla ilgili karar almak, Merkez Bankası Başkanı'nı Duma'ya önermek, Hükümet Başkanı'nın teklifiyle Hükümet Başkanı'nın yardımcılarını, federal bakanları göreve atamak ve görevden almak, Anayasa Mahkemesi, Yüksek Mahkeme, Yüksek Hakem Mahkemesi hâkimlerinin adaylıklarını, ayrıca Rusya Federasyonu Başsavcısı'nın adaylığını Federasyon Konseyine önermek; diğer federal mahkemelerin hâkimlerini göreve atamak, Güvenlik Konseyi'ni kurmak ve yönetmek, silahlı kuvvetlerin yüksek komuta heyetini göreve atamak ve görevden almak, yabancı devletler ve uluslararası kuruluşlardaki temsilcileri göreve atamak ve geri çağırarak, Anayasada öngörülen durum ve şartlarda Duma'yı feshetmek, Duma'ya kanun tasarıları sunmak, federal kanunları imzalamak ve yayımlamak, federe devlet düzenlemelerinin Rusya Federasyonu Anayasası'na ve federal kanunlarına aykırı olduğunda durdurmak, dış politikayı yönetmek ve uluslararası antlaşmaları imzalamak, gerekli şartlar oluştuğunda Duma'ya ve Federasyon Konseyi'ne bilgi sunarak sıkıyönetime ve olağanüstü hale karar vermek, gerek görmesi halinde suçluları affetmek, federasyon genelinde bağlayıcı olan kararname çıkarıp ve emirler vermek gibi oldukça geniş görev ve sorumluluklardan oluşmaktadır.

Cumhurbaşkanı iç ve dış meselelerde üstün yetkilere sahiptir. Bazı durumlarda hüküme-

te tanınan yetkiler cumhurbaşkanına da tanınmıştır. Federal düzeyde güçlü yetkileri onu üstün kılmaktadır. Yüksek idari görev ve yargı organlarına atama yapabilmekte ve bu görevlileri görevden alabilmektedir (Arrevaara, 1999: 13-14). İlgili bölümde de açıklandığı üzere yürütmenin bir kolu olan hükümet (Başbakan ve Bakanlar), adeta cumhurbaşkanının memuru konumundadır. Duma'da çoğunluğu elinde bulunduran parti üyeleri arasından atanan Başbakan, Cumhurbaşkanı'nın da aynı partinin birinci kişisi olduğu düşünüldüğünde, adeta bakanların müdürü konumundadır. Yani siyasi bir güce sahip olduğu söylenemez. Bu nedenle burada yürütmenin konumunu incelerken aslında cumhurbaşkanının konumu incelenecektir.

Ayrıca Anayasaya göre, Cumhurbaşkanı'nca önerilen adayın Duma tarafından üç kez geri çevrilmesi durumunda, cumhurbaşkanı, hükümet başkanını göreve atar, Duma'yı fesheder ve yeni seçimlerin yapılmasına karar verir. Bu durum cumhurbaşkanının istemediği birisinin, yasama organı büyük bir çoğunlukla istese bile, başbakan olamayacağı anlamına gelmektedir.

Cumhurbaşkanı yasama organlarına göre de üstün bir konumdadır. Salt çoğunlukla kabul edilmiş olan kanunların Cumhurbaşkanı'nca reddi durumunda her iki meclisin de nitelikli çoğunluğu aranmaktadır. Anayasa değişikliği ile ilgili kanunlar ise Federasyon Konseyi üye tam sayısının en az dörtte üçünün ve Duma milletvekillerinin üye tam sayısının en az üçte ikisinin oy çokluğu ile kabul edilmiş sayılmaktadır. Anayasa değişikliklerinde federe devlet temsilcilerinden oluşan Federasyon Konseyi'nin nitelikli çoğunluğu benimsenmiştir. Buradan Anayasa değişikliklerinde bir konsensüs sağlanmasına çaba gösterildiği anlaşılmaktadır.

Putin, "Bizim Rusya'da sadece bir takım zararsız futbol oynamaktadır, o takımda parlamenterlerdir" (Berşinskiy, 2011: 20) sözüyle ülkedeki parlamentonun işlevini aslında çok güzel özetlemiştir. Zararsız demekle yasama organının her istenileni yaptığını, kendi icraatlarına karşı herhangi bir muhalefette bulunulmadığını ve bu durumun memnuniyet verici olduğunu ifade etmektedir.

Yürütmenin içerisinde cumhurbaşkanı güçlü konumdadır. Devletin iç ve dış politikasının belirlenmesi ve ülkeyi temsil görevi Cumhurbaşkanı'na verilmiştir. İki dönem üst üste seçilen kişinin üçüncü kez Cumhurbaşkanı seçilmesi anayasal olarak mümkün değildir. Ancak bir dönem ara verip tekrar seçilmesinin önünde yasal bir engel bulunmamaktadır. İki dönem üst üste Cumhurbaşkanlığı yapmış olan Putin, bir dönem ara verdikten sonra tekrar Cumhurbaşkanı seçilmiştir.

Rusya Federasyonu'nda yargı yetkisi anayasal, sivil, idari ve cezai yargı işlemleri olmak üzere sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Federe devlet hukuki metinlerinin federal anayasaya ve kanunlara aykırı olamayacağı anayasal güvence altına alınmıştır. Yüksek yargı organı mensuplarının atanması Cumhurbaşkanı'nın tekelindedir. Yargıya göre konumuna baktığımızda yine üstünlüğü söz konusu olmaktadır. Örneğin yüksek yargı mensuplarının neredeyse tamamını önermektedir. Duma ve FK'deki gücü de göz önüne alındığında,

Cumhurbaşkanının önerdiği bir kişinin atanamaması pek mümkün gözükmemektedir. Dolayısıyla zimni de olsa yargı organlarına göre üstün bir konumda olduğunu söyleyebiliriz.

Rusya Federasyonu Hükümet Başkanı, Duma'nın onayıyla Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Hükümetin görevleri daha çok ekonomik, sosyal ve kültürel içeriklidir. Hükümetin karar ve emirleri Rusya Federasyonu'nda bağlayıcıdır. Hükümetin karar ve emirlerinin Anayasa'ya, federal kanunlara ve cumhurbaşkanı kararnamelerine aykırı olduğu durumlarda Cumhurbaşkanı tarafından iptal edilebilmektedir. Bu durum Cumhurbaşkanı, hükümet karşısında güçlü konuma getirmektedir. Duma tarafından hükümete güvensizlik oyu verilmesi durumunda istifanın geçerli olması Cumhurbaşkanı'nın onayına bağlıdır. Yasama Meclisi içerisinde çıkmış olan hükümetin, usulde paralellik ilkesi gereği, yasama organı tarafından görevden alınamaması, bu konuda nihai karar verme yetkisinin Cumhurbaşkanı'nda olması işin doğasıyla bağdaşmamaktadır.

Sonuç olarak, Rusya Federasyonu'nda Cumhurbaşkanı hem anayasal olarak üstün konumu hem de sistemin onun etrafında şekilleniyor olması dolayısıyla yasama ve yargıya göre daha üstün konumdadır. Yürütmenin diğer ayağı olan hükümet ise tamamen Cumhurbaşkanı'nın etkisi altında bulunduğundan, yürütmenin başka bir ayağı olarak değerlendirilmesi olanaksızdır. Yukarıda belirtilmiş olan yasal metinlerdeki üstünlüğün yanı sıra Rus siyasi geleneğinden kaynaklanan bir üstünlük de söz konusudur. Ayrıca Putin'in ülkenin zor koşullar yaşadığı bir dönemde iktidara gelerek karizmatik kişiliği ile halka güven telkin etmesi, kendisine ve cumhurbaşkanlığı makamına ayrı bir güç kazandırmış, halk ona sevgilerinin ifadesi olarak "Çar" lakabını vermiş ve icraatlarını desteklemiştir. Böyle bir lider karşısında demokratik geleneğin tam olarak yerleşmediği kurumların bağımsız hareket etmeleri beklenmemelidir. Yasama ve yargı gibi bağımsız karar almaları gereken organlar bile liderin etkisinden kurtulamamaktadırlar.

5. RUSYA FEDERASYONU'NUN SİYASAL REJİMİNİN ADLANDIRILMASI

Bir ülkenin siyasal rejimi tarihi, ekonomisi, halkının sosyolojik ve psikolojik durumu gibi birçok nedenle yakından ilişkilidir. Rusya Federasyonu'nun siyasal rejiminin yapısal ve işlevsel özellikleri de benzer birçok nedene bağlı olarak şekillenmektedir. Daha önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere; bir siyasal rejimin başarısı isminden çok iyi işlemesine, yani genellikle ülkenin koşullarıyla uyuşmasına bağlıdır. Örneğin hangi isimle adlandırılırsa adlandırılısın uygulanan bir rejimin demokratik ve çağdaş bir rejim şeklinde işleyebilmesi; siyasal kültürünün yerleşmiş bir uzlaşma geleneğini ve karşılıklı saygıyı içermesine bağlıdır. Benzer biçimde, her düzenleme, sanayileşmiş ve ekonomik yönden gelişimini tamamlamış bir toplumla, ekonomik bir krizin yaşanmakta olduğu bir toplumda farklı uygulamalara sahne olacaktır. SSCB'nin dağılmasıyla birlikte kurulan ülkelerin

hemen hepsinde, eski sistemden tamamen bir kopuş ve yeni siyasi sistem arayışları ortaya çıkmıştır. SSCB'nin merkez ülkesi ve siyasi mirasçısı Rusya Federasyonu'nda çağdaşlaşma yolunda çeşitli yenilikler yapılmıştır. Bu demokratikleşme ve yenilik hareketinin 1985'te Gorbaçov'un iktidara gelmesiyle başlayıp, Yeltsin'le devam ettiği ise konunun ilgilerince genel kabul görmektedir.

Fakat Rusya Federasyonu'nun, yeniliklere karşın, gerçek bir demokratik yönetimin gereklerini yerine getirmekten hala uzak olduğu görülmektedir. Ülkedeki siyasi sistem henüz geçiş aşamasındadır(*). İktidar dağılımı ve devlet ile toplum (sivil toplum örgütleri ve kamuoyu) ilişkileri bakımından, ülkenin siyasi sistemi, otoriter-plüralist biçimdedir. Bu sistemde bütün yetki bir merkezde, Cumhurbaşkanı ve onun ekibinin elinde toplanır. Bu merkezin altında ise hükümetin yasama organlarına bırakılır. Sistemdeki plüralizm ise devlette iktidarın paylaşılmasında, çok partililik, bazı yasama ve yürütme yetkilerinin merkezden federe birimlere verilmesinde görülmektedir. Ülkede karar verme, küçük bir kısma bırakılmıştır. Bunlar, cumhurbaşkanı, cumhurbaşkanlığı idare kurulu başkanı, başbakan ve onların resmi ve resmi olmayan yakın çevresidir. Bu durumun, Rusya Federasyonu devlet sistemine oligarşik yön verdiğini söylemek mümkündür. Ayrıca, Rus siyasi sisteminde otoriterlik belirtileri de mevcuttur. Otoriter sistem, totaliter sistem ve demokrasi arasında yer almaktadır. Söz konusu olan rejimde, resmi ideolojinin baskın olmasıyla birlikte, hükümetin ideolojisine ters düşmeyecek başka ideolojilere de yaşama hakkı tanınmıştır. Ekonomide, devlet sektörü ile özel sektör bir arada hüküm sürmektedir.

Halkın siyasi hayata katılması sınırlıdır. Halk siyasi yönün oluşmasına katkıda bulunmamaktadır. Yönetici grup, iktidarını halk tarafından kontrol edilmeden sürdürür. Otoriter rejimde kamuoyu, totaliter rejime göre biraz daha serbesttir. Kamu hayatının devlet tarafından yönetimi baskıcı değildir. Toplumun manevi tercihinde sert kontrol yoktur, muhalefet partisi sınırlı şekilde hareket etmesi şartıyla hayat hakkına sahip olur. Bunlardan başka, çeşitli özel kuruluşlar faaliyet gösterebilir. Çarlık dönemi Rusya'sında siyasi iktidar Çar'ın elinde idi. Bu dönem geleneksel tipteki otoriter rejim olarak algılanır. Sovyet toplumundaki siyasi rejimi üçe ayırmak mümkündür. Birincisi 1917-1920 yılları arasındaki dönemde otoriter diktatör rejim, yani proletarya diktatörlüğü; ikinci dönem 1920-1950 arasındaki Stalin'in şahsi iktidarı, sol totaliter rejim; üçüncü dönem ise 1950 ile 1991 yılları arasındaki sürede hükümetin otoriter rejime geçmeye başladığı dönemdir (Hekimoğlu, 2007: 90-91).

Sovyetler Birliğinin benimsemiş olduğu Meclis Hükümeti Sistemi'nden mümkün oldukça uzaklaşmaya çalışan Rusya'da, 1991-1993 döneminde başkanlık sistemini getiren bazı anayasal düzenlemeler yapılmıştır. Fakat, kuvvetlerin sert ayrılığını gerektiren bu sistemde çifte meşruluk sorunu ortaya çıkınca, ülke önce "kanunlar savaşı" ve daha sonrada

* *Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bağımsızlığına kavuşan ülkelerin, sosyalist bir ekonomiden liberal ekonomiye dönüşüm sürecinde olan ekonomileri geçiş ekonomileri olarak adlandırılmaktadır.*

sıcak çatışmaya kadar varan siyasal krizle karşı karşıya kalmıştır. Söz konusu çatışmanın galibi ise cumhurbaşkanı olmuştur (Shukurov, 2003: 9). Yapısal ve işlevsel olarak yasama, yürütme ve yargı erkleri incelendiğinde, Cumhurbaşkanının sistemin çekirdeği olduğu anlaşılmaktadır.

Parlamente demokrasilerde hükümet parlamento tarafından güvenoyu almak zorunda olup, ona karşı sorumlu ve hesap vermek durumundadır. Bu sistemde genellikle hükümeti parlamentoda çoğunluğu oluşturan siyasi parti veya partiler arası koalisyonlar oluşturur. Parlamento demokratik rejimlerde yasama organı olan parlamento sadece yürütme organı olan hükümetin oluşmasında başrolü oynamaz. Meclis aynı zamanda devlet başkanını da yani cumhurbaşkanını da seçer. Kısaca parlamente demokratik hükümet biçiminde yasama organı olan meclis esastır, temeldir, yürütmeyi belirleyen ve denetleyen odur. Meclis (parlamento) bu sistemin kalbidir. Başkanlık sisteminin en karakteristik özelliği hükümetin meclisten, yani parlamentodan bağımsız olmasıdır. Yani başkanlık sisteminde meclis ne hükümete güvenoyu vermek durumundadır ne de meclis güvenoyu ile hükümeti düşürebilir. Bu sistemde aynı zamanda hükümet başkanı yani başbakan olan devlet başkanı doğrudan halk tarafından seçilir. Devlet başkanı hükümeti kurar. Çoğu zaman hükümet üyeleri olan bakanlar, meclis dışıdır. Bazı olağanüstü durumlarda hükümet, mecliste çoğunluğu oluşturan siyasi partilerin, yani siyasi iradenin aksine oluşabilir. Yarı başkanlık, başkanlık sistemi ile Parlamento demokrasinin bir çeşit karışımıdır. Başkanlık sisteminde doğrudan halk tarafından seçilen devlet başkanı, parlamentodaki partilerin çoğunluğuna bakmaksızın hükümet kurup yürütmeyi tekeline alırken, yarı başkanlık sisteminde hükümeti halk tarafından seçilen başkan değil, parlamento kurup iş başına getirir ve onu denetler. Kısaca tam başkanlık sisteminde devlet başkanı ile başbakan tek bir kişi iken, yarı başkanlık sisteminde bu iki makam ayrı ayrı siyasetçinin elindedir (Çağırıcı, 2012). RF siyasal sistemi bu açıklanan siyasal sistemlerden hiçbirisiyle birebir örtüşmemektedir aslında, başkanlık ve yarıbaşkanlık sistemlerinden her ikisinden de birtakım özelliklerini bünyesinde barındırmasına karşın şahsına münhasır özelliklere sahiptir. RF sistemi şekil olarak(*) yarı başkanlık modeline benzese de, cumhurbaşkanının sahip olduğu görev ve yetkiler açısından bakıldığında başkanlık sistemini çağrıştırmaktadır. Bazı yazarlar bu siyasal sistemi yarı başkanlık ile başkanlık arasında bir yere oturturken bazıları da güçlü başkanlık olarak adlandırmaktadırlar.

Kagarlitski (2008, 198), 1993 yılından sonra Rusya'daki politik sistemi (Kazakistan'da, Belarus'ta ya da Gürcistan'da olduğu gibi) güçlü başkanlık iktidarının biçimlendiğini, Rusya'nın biçimsel olarak Batı'nın başkanlıkla yönetilen ülkeleriyle aynı sıraya girmiş olmakla birlikte, pratikte gelişmiş kapitalist ülkelerde bir benzeri olmayan çok özgül bir olgu gözlemlendiğini belirtmekte; Mikail (2007: 13) ise, Rusya Federasyonu'nda görev

* Rusya Federasyonu'nda Cumhurbaşkanının seçiminde meclisin bir görevi bulunmayıp, Cumhurbaşkanı doğrudan halk tarafından seçilmektedir. Hükümet ise meclis (Duma) içerisinde çıkarılmaktadır.

ve yetkileri itibarıyla Fransa'dan çok ABD'dekine benzeyen ve fiilen hem yasamanın hem yürütmenin üstünde yer alan bir Başkanlık Sisteminin bulunmakta olduğunu vurgulamaktadır. Benzer şekilde Nichol' de (2012: 7) Rusya Federasyonu Anayasası'nın Amerika Birleşik Devletleri, Fransa ve Almanya sistemlerinin kombinasyonundan oluştuğunu; fakat Rus sisteminin daha güçlü bir başkanlık öngörmekte olduğunu, bu sistemlerden ayırdedici en belirgin özelliğinin ise başkanın yasama organını fesih ederek seçime gidebilmesi olduğunu, bu sistemde başbakan ve hükümetin yasama organından ziyade başkana hesap vermek zorunda olduğunu ifade etmektedir.

Bu gün için Rus rejimi, yasal normların ve anayasal kuralların geniş çapta göz ardı edilmesiyle, iktidarı paylaşan kurumların ve denetleme mekanizmalarının yokluğu ile ve siyasi karar alma sisteminin şeffaf ve güvenilir olmaması ile daha da kötüleşmiş bir başkanlık sistemidir. Seçim sistemindeki kusurlar, basın özgürlüğünde giderek artan kısıtlamalar, başkanlığın yürütme yetkisinin anayasal sınırları aşma tehdidi, keyfi kurallar, vatandaşların hak ve özgürlüklerinde artan ihlaller bütün bunların hepsi Rusya'nın liberal olmayan bir demokrasi olmasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, mali ve sanayi holdinglerin devlet kurumlarını özel iş menfaatleri için kullanması artarken pek çok devlet kuruluşunun etkinliği, nüfuzu ve siyasi kapasitesi çok azalmıştır (Mangott, 2001: 66).

Rusya Federasyonu'nda görev ve yetkileri itibarıyla Fransa'dan çok ABD'dekine benzeyen ve fiilen hem yasamanın hem yürütmenin üzerinde yer alan bir başkanlık sistemi bulunmaktadır (Çelebi, 2013: 2). Tamaş Kraus "Rusya'daki başkanlık sisteminin her türlü "kurumsal benzerliğine ve aynılığına" rağmen Amerika'daki ya da Fransa'daki başkanlık sistemleriyle karıştırılmaması gerektiğini vurgulayarak, bu sistem kesinlikle başka bir sosyal temele, başka bir sosyal fonksiyona ve psikolojiye oturmaktadır", diye yazmaktadır. "Doğal olarak, Rusya'daki başkanlık sistemi özel bir otoriter rejim olup, Yeltsin, Reagan ya da Thatcher'dan çok Pinochet'ye yakın durmaktadır. Aynı zamanda burjuva demokrasininin, politik diktatörlüğün ve otokrasinin belli öğelerinin tamamen kendine özgü bir karışımı olduğu için yeni bir tarihi olgudan bahsediyoruz. Bu karışımın daha sonraları rejimlerini değiştirmiş ülkelerin o andaki ve gelecekteki gelişimleri için bir tarihsel özgünlüğü de işte burada yatmaktadır (Kagarlitski, 2008: 199). Sonuç olarak: Rusya Federasyonu'ndaki siyasal sistemin görev ve yetkileri itibarıyla hem Fransız yarı başkanlık hem de ABD başkanlık rejimlerinden izler taşıdığını; ancak uygulanma itibarıyla yasama ve yürütmenin üzerinde yer alan bir "Başkanlık Sistemi"nin (güçlendirilmiş) bulunmakta olduğunu söyleyebiliriz.

6. SONUÇ

Sovyetler Birliğinin benimsemiş olduğu meclis hükümeti sisteminden mümkün olduğunca uzaklaşmaya çalışan Rusya'da, 1991-1993 döneminde başkanlık sistemini getiren bazı

anayasal düzenlemeler yapılmıştır. Fakat, kuvvetlerin sert ayrılığını gerektiren bu sistemde çifte meşruluk sorunu ortaya çıkınca, ülke önce “kanunlar savaşı” ve daha sonrada sıcak çatışmaya kadar varan siyasal krizle karşı karşıya kalmış, söz konusu çatışmanın galibi cumhurbaşkanı olmuştur (Shukurow, 2003: 9).

Rusya’da yasama, yürütme ve yargı erklerinin birbirleriyle ilişkileri incelendiğinde, cumhurbaşkanının tartışmasız üstünlüğü anlaşılmaktadır. Yürütmenin içerisinde cumhurbaşkanı güçlü konumdadır. Devletin iç ve dış politikasının belirlenmesi ve ülkeyi temsil görevi cumhurbaşkanına verilmiştir. İki dönem üst üste seçilen kişinin üçüncü kez Cumhurbaşkanı seçilmesi anayasal olarak mümkün değildir. Ancak bir dönem ara verip tekrar seçilmesinin önünde yasal bir engel bulunmamaktadır. İki dönem üst üste cumhurbaşkanlığı yaptıktan sonra bir dönem başbakanlık yapan Putin, tekrar cumhurbaşkanı seçilmiştir. Rusya Federasyonu’nda yürütme cumhurbaşkanlığı ve Rusya Federasyonu Hükümeti’nden oluşmaktadır. Ancak buradaki cumhurbaşkanı, parlamenter sistemlerdeki sembolik yetkilerle donatılmak yerine, başkanlık sistemindeki başkana denk yetkilere, hatta daha da fazlasına, sahiptir. Duma’nın onayıyla hükümet başkanını göreve atamak, hükümetin oturumlarına başkanlık yapmak, hükümet başkanının istifasıyla ilgili karar almak, ve üst düzey yargı organı temsilcilerini atamak bu yetkilerden bazılarıdır. Ayrıca anayasaya göre, Cumhurbaşkanı’na önerilen adayın Duma tarafından üç kez geri çevrilmesi durumunda, cumhurbaşkanı, hükümet başkanını göreve atar, Duma’yı fesheder ve yeni seçimlerin yapılmasına karar verir. Bu durum cumhurbaşkanının istemediği birisinin, yasama organı büyük bir çoğunlukla istese bile, başbakan olamayacağı anlamına gelmektedir.

RF siyasal sistemi siyasal sistemlerden(*) hiçbirisiyle birebir örtüşmemektedir aslında, başkanlık ve yarı başkanlık sistemlerinden her ikisinden de birtakım özellikleri bünyesinde barındırmasına karşın, şahsına münhasır özelliklere sahiptir. RF sistemi şekil olarak yarı başkanlık modeline benzese de, cumhurbaşkanının sahip olduğu görev ve yetkiler açısından bakıldığında başkanlık sistemini çağrıştırmaktadır. Bazı yazarlar bu siyasal sistemi yarı başkanlık ile başkanlık arasında bir yere oturturken bazıları da güçlü başkanlık olarak adlandırmaktadırlar. 1993 anayasası incelendiğinde Rusya Federasyonu siyasal sisteminin Fransa’nın yarı başkanlık sistemi ile ABD’nin başkanlık sisteminin karışımı bir özellik taşıdığı görülmekle birlikte, yetkileri bağlamında ABD başkanına eşdeğer yetkilere sahiptir. Bu sistemin ayırt edici özelliği başkanın yasama organını fesih ederek seçime gidebilmesidir. Putin’in karizması ve Cumhurbaşkanı seçildiği dönemin genel özellikleri de göz önüne alındığında Rusya’daki siyasal sistemin “Güçlendirilmiş Başkanlık Sistemi” olduğunu söyleyebiliriz.

* Meclis hükümeti sistemi, parlamenter sistem, başkanlık ve yarı başkanlık sistemi.

KAYNAKÇA

- Aarvevaara, T. (1999). "Restructuring Civil Service in Russian Public Administration". [http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/untc / unpan003983. pdf](http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/untc/unpan003983.pdf), Erişim Tarihi: 17.05.2012
- Aleskerli, A. (2005). "Rusya Federasyonu Anayasası". [www.anayasa. gen.tr /rusya.htm](http://www.anayasa.gen.tr/rusya.htm); Erişim Tarihi: 07.11.2010
- Arslan, R. (2001). Siyasi Sistem Önerisi Türkiye Tipi Başkanlık Sistemi, Bursa: Vipaş Ař. Yayını, Yayın No: 56
- Atasoy, E. (2011). Demografi, Jeopolitik ve Etnoğrafya Işığında Rusya, Bursa: MKM Yayıncılık
- Başlar, K. (2010). "Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesinden İzlenimler", <http://www.anayasa.gen.tr/baslar-rusya-aym.pdf>, Erişim Tarihi: (27.05.2010)
- Berşinsky, L. (2011). Tak Gavaril Putin, O Rossii, O Politike, O Zakonox, O Sebe, O Narode, O Vselenny, Moskvo: Eksmo
- Buran, H.& Mustafa Ö. (2008). "Türk Cumhuriyetlerinde Uygulanan Hükümet Sistemlerinin Yeniden Adlandırılması Üzerine: Bu sistemler Başkanlık Sistemi mi Yoksa Yarıbaşkanlık Sistemi mi?" 6. Uluslararası Türk Dünyası Kongresi İçin Hazırlanan Bildiri, ss.890-894
- Buran, H. (2009). "Siyasal Rejim Sınıflamalarının Yeniden Gözden Geçirilmesi Üzerine", Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Y.2009, C.14, S.1, s.69-97
- Çağırıcı, M. (2012). "Başkanlık Sistemi ve Yeni Anayasa", Politika Dergisi, <http://www.politika-dergisi.com/okur-makale/baskanlik-sistemi-ve-yeni-anayasa>, Erişim Tarihi: 01.07.2013
- Çam, E. (2002). Siyaset Bilimine Giriş, İstanbul: Der Yayınları
- Çelebi, A. (2013). Rusya'nın Putin'inden; Putin'in Rusya'sına, Kültür Ocağı Vakfı Stratejik Araştırmalar Kürsüsü
- Demografiçeskiy Ejegodnik Russii, (2010). s:25,46, Moskva: Federalnaya Slujba Gasudarstvennoy Statistiki (ROCCTAT)
- Darlington, R. (2008). "A Short Guide to The Russian Political System" [www. Rogerdarlington. co.uk/Russianpoliticalsystem](http://www.Rogerdarlington.co.uk/Russianpoliticalsystem), E. Tarihi: 24.05.2013
- Durgun, ř. (1999). Parlamenter Yapılar ve Parlamenterlerin Temsil Gücü, Ankara: Nobel Yayınları
- Gözübüyük, A. ř. (2004). Anayasa Hukuku, 13. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi,
- Hazır, H. (2004). Anayasa Hukuku, Ankara: Alter Yayınları, 3. Bası
- Hekimoğlu, A.N. (2007). Rusya'nın Dış Politikası 1, Ankara : Vadi Yayınları
- Kagarlitsky, B. (2008). Bugünkü Rusya: Neoliberalizm, Otokrasi ve Restorasyon, Çev. Fatma-Serdar Arıkan, İstanbul: İthaki Yayınları
- Kalaycıoğlu, E. (1984). Çağdaş Siyasal Bilim-Teori-Olgu ve Süreçler, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım
- Karatepe, S. (2005). "Başkanlık Sisteminin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi" Türkiye'de Siyasal Hayat, 1. Cilt, Ed: Selahaddin Bakan, Adnan Küçük ve Ahmet Karadağ, İstanbul: Aktüel

Yayımları

Mangott, G. (2001). "Dizlerinin Üzerine Çöken Dev: Rusya'nın Küresel Rolü Üzerindeki Yapısal Kısıtlamalar, s;65-91 Kadim Komşumuz Yeni Rusya, Haz. Yılmaz Tezkan, Ülke Kitapları:9

Mikail, E. H. (2007). Rus Dış Politikası ve Yeni Çar Putin, IQ Yayıncılık

Nichol, J. (2012). "Russian Political, Economic, and Security Issues and U.S. Interests", Congressional Research Service, www.fas.org/sgp/crs/row/RL33407.pdf Erişim: 09.07.2012

Odyakmaz, Z. vd. (2008). Anayasa Hukuku- İdare Hukuku, İstanbul: Arıkan Basım Yayım Dağıtım

Onay, Y. (2002). Rusya ve Değişim, Ankara: Nobel Yayınları

RF Federal Ministries, "RF Federal Ministries", http://state.rin.ru/cgi-bin/main_e.pl?r=68, Erişim Tarihi: 27.05.2013,

The Constitution of the Russian Federation,1993,

Shukurow, T. (2003). Hükümet Sistemlerinin Çeşitli Açılardan Değerlendirilmesi ve Bu Değerlendirme Işığında 1993 Tarihli Rusya Federasyonu Anayasasının Getirdiği Hükümet Sistemi, Ankara Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Y. L. Tezi, www.acikarsiv.ankara.edu.tr,

<http://www.rusyadayiz.biz/siyasalyapi.htm>, Erişim Tarihi: 17.04.2013

DUYGUSAL ZEKÂ, İLETİŞİM BECERİLERİ VE AKADEMİK BAŞARI ARASINDAKİ İLİŞKİ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE BİR UYGULAMA(*)

Prof. Dr. Mustafa TAŞLIYAN,
mustafatasliyan@hotmail.com

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Öğr. Gör. Bengü HIRLAK,
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Meslek Yüksek Okulu
benguhirlak@kilis.edu.tr

Öğr. Gör. Melda HARBALIOĞLU
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Meslek Yüksek Okulu
mharbalioglu@kilis.edu.tr

Özet

Bu çalışmanın temel amacı, üniversite öğrencilerinin duygusal zekâ; iletişim becerileri ve akademik başarı düzeyleri arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak duygusal zekâ, iletişim becerileri ve akademik başarı düzeylerinin bazı demografik özelliklere göre farklılık

---

* 7-9 Kasım 2014 tarihlerinde Kayseri Melikşah Üniversitesi'nde düzenlenen 2. Örgütsel Davranış Kongresi'nde genişletilmiş özet olarak sunulmuş ve bildiri kitabında yayınlanmış genişletilmiş özeti revize edilmiş halidir.

gösterip göstermediğini tespit etmektir. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket kullanılmıştır. Araştırma kapsamında duygusal zekâyı ölçmek için Chan (2004 ve 2006) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Bu ölçek toplam on iki ifadeden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında iletişim becerilerini ölçmek için, Korkut (1996) tarafından geliştirilmiş iletişim becerileri değerlendirme ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek toplam yirmi beş ifadeden oluşmaktadır. Ayrıca araştırma değişkenlerinin, üniversite öğrencilerinin akademik başarıları ile ilişkilerini tespit edebilmek için öğrencilerin genel not ortalamalarını öğrenmeye yönelik anket çalışmasında bir soruya yer verilmiştir. Araştırma sonucunda, duygusal zekâ ve iletişim becerileri ile akademik başarı arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ayrıca duygusal zekâ boyutlarından olan duygusal yönetimin, empatik duyarlılığın, duyguların pozitif kullanımının iletişim becerileri üzerine istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Duygusal zekâ boyutlarından olan duygusal değerlendirmenin, duygusal yönetimin, empatik duyarlılığın, duyguların pozitif kullanımının akademik başarı düzeyi üzerine istatistiksel olarak bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca duygusal zekâ düzeyinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği de tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Duygusal zekâ, iletişim becerileri, akademik başarı

THE RELATIONSHIP BETWEEN EMOTIONAL INTELLIGENCE, COMMUNICATION SKILLS AND ACADEMIC ACHIEVEMENT: AN APPLICATION ON UNIVERSITY STUDENTS

Abstract

The key objective of this study is to ascertain if the emotional intelligence, communication skills, academic success levels vary among some demographic characteristics through exposing the relationships between emotional intelligence, communication skills with academic success levels. In this study, questionnaires were used as data collection methods. Within this study to measure emotional intelligence were used scale developed by Chen (2004 and 2006). This scale consists of twelve statements in total. Within this study to measure communication skills were used communication skills assessment scale developed by Korkut (1996). Furthermore, the research variables, the relationship between students' academic success in order to determine the overall grade point average of students for learning is given to a question in the survey. Findings of the study revealed that there is a significant relationship between the emotional intelligence, communication skills and academic success levels. Also dimensions of emotional intelligence, emotional management, empathic sensitivity, positive use of emotions to have statistically significant effect on communication skills that have been identified. The emotional dimensions of emotional intelligence assessment, emotional management, empathic sensitivity, posi-

tive use of emotions to have statistically effect on academic success levels have been identified. It was also determined that emotional intelligence levels vary significant among gender variable.

Keywords: Emotional intelligence, communication skills, academic success

العلاقة بين الذكاء العاطفي و مهارات الاتصال و الانجاز الاكاديمي: تطبيق على طلاب الجامعة

البرفسور الدكتور مصطفى طاشليان
mustafatasliyan@hotmail.com
جامعة Sütçü İmam كهرمان مرش
كلية الاقتصاد و العلوم الادارية

المعيد بنغو هرلاق
جامعة Aralık 7 كليس
مدرسة التعليم المهني العالي
benguhirlak@kilis.edu.tr

المعيد ميلدا هابالي أوغلو
جامعة Aralık 7 كليس
مدرسة التعليم المهني العالي
mharbalioglu@kilis.edu.tr

ملخص

ان الهدف الرئيسي من هذه الدراسة هو اظهار العلاقات بين الذكاء العاطفي و مهارات الاتصال و الانجاز الاكاديمي. القيام بتحديد و اظهار الفروق وفق بعض الخصائص الديمغرافية لمستويات الذكاء العاطفي و مهارات الاتصال و الانجاز الاكاديمي. في اطار البحث و من اجل قياس نسبة الذكاء العاطفي تم استخدام المقياس المطور من قبل Chan (2004 و 2006). هذا المقياس يتكون من اثنتا عشر من البيانات و الافادات. و من اجل قياس مهارات الاتصال في اطار البحث يتم استخدام مقياس تقييم مهارات الاتصال المطور من قبل Korkut عام (1996). يتكون هذا المقياس بمجموع خمسة و عشرون بيان و افادة. و من اجل امكانية تثبيت علاقات الانجاز الاكاديمي لطلاب الجامعة تم اعطاء مكان للسؤال في اعمال المسح الموجه من اجل معرفة نسبة الدرجة الوسطى العامة للطلاب. في نهاية الدراسة تم ايجاد وجود علاقة قوية بين الانجاز الاكاديمي و بين الذكاء العاطفي و مهارات الاتصال. بالاضافة تم تحديد التأثير الكبير و الذي له دلالة احصائية على مهارات الاتصال في الاستخدام الايجابي للعاطفة و ادارة العاطفة و حساسية العاطفة للذين هم من الذكاء العاطفي. و تم تحديد التأثير الكبير الذي له دلالة احصائية على مستوى الانجاز الاكاديمي في استخدام الايجابي للعاطفة و التقييم العاطفي و ادارة العاطفة و الحساسية العاطفية و اللذين هم من الذكاء العاطفي. بالاضافة تم تحديد الاختلاف الكبير الظاهر وفق تغير جنس مستوى الذكاء العاطفي.

الكلمات المفتاحية: الذكاء العاطفي, مهارات الاتصال, الانجاز الأكاديمي

1. GİRİŞ

Sosyal bir varlık olan insan için iletişim; nefes almak kadar doğal ve kaçınılmaz bir eylemdir. Her zaman ve her yerde insanlar, çevreleriyle etkileşim halinde bulunmakta, hem çevrelerinden etkilenmekte hem de çevrelerini etkilemektedir (Görmüş vd. 2013:110).

Ancak son yıllarda yapılan araştırmalar, yüksek entelektüel zekânın (IQ); başarının, prestijin ve mutlu bir yaşamın garantisi olarak görüldüğünü okullarda akademik başarının ön planda tutulduğunu, eğitim alanında çok büyük önem taşıyan duygusal ve iletişim becerilerinin geliştirilmesinin ihmal edildiğini göstermektedir. Oysaki hem duygusal zekâsı hem de iletişim becerisi yüksek olan kişiler, duygularını daha iyi bilip, daha iyi kontrol altına alabilmekte, aynı zamanda başkalarının duygularını da daha iyi anlayıp kontrol edebilmekte, gerek özel gerekse mesleki yaşamlarında daha avantajlı bir konuma geçebilmektedirler (Goleman, 1996: 28).

Araştırmada yapılan literatür taraması sonucunda; duygusal zeka düzeyleri yüksek bireylerin, sosyal çevreleriyle daha iyi iletişim kurdukları daha pozitif yaklaşımlar sergiledikleri hem kendileri açısından hem de karşı taraf açısından pozitif sonuçlar elde ettikleri görülmüştür (Yaylacı, 2006: 189; Akt; Çetinkaya ve Alparıslan, 2011: 369). Örneğın; Schutte ve arkadaşlarının (2001) üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada; sosyal becerileri yüksek olan öğrencilerin duygusal zeka düzeylerinin de yüksek olduğunu, ekip çalışmasına dayalı davranışları daha çok sergilediklerini ve sosyal ilişkilerde daha başarılı olduklarını saptamışlardır.

Araştırmanın birinci kavramı olan duygusal zeka, Thorndike'nin (1920) duygusal zekâ kavramının köklerinin “sosyal zekâ” kavramına dayandığı belirtilmektedir. Bu anlamda sosyal zekâ; insanları anlama, ilişkilerde bilgece davranma ve yönetme ile ilgili yetenekler olarak değerlendirilmektedir (Pérez, Petrides ve Furnham, 2005: 124). İlk kez Peter Salovey ve John Mayer (1990) adlı iki psikolog tarafından duygusal zekâ kavramı “bireylerin duygularıyla başa çıkma becerisi” olarak tanımlanmıştır (Wong ve Law, 2002: 245-246). Goleman (1995: 10-11)'a göre duygusal zeka, azim, sebat, kendi kendini harekete geçirebilmeyi kapsayan, diğerlerinin ne hissettiğini anlayabilme ve dürtülere hakim olabilmeyi sağlayan temel yaşam becerisidir.

Duygusal zekâ için beş temel yetenek bulunmaktadır. Bunlar, kendini tanıma (self-awareness), duyguları yönetebilme (self-regulation), motivasyon (motivation), başkalarının duygularını anlayabilme (empati) ve sosyal yetkinliktir (Goleman, 2000: 393-394). Kendini tanıma (özbilinç); kişinin kendi duygularını, ihtiyaçlarını, hedeflerini tanıması, tercihlerini yapabilmesi ve sahip olduğu şahsi gücünün ve kaynaklarının farkında olması anlamına gelir (Çetinkaya ve Alparıslan, 2011: 366). Duyguları yönetebilme; bireyin duygularını, düşüncelerini, güdülerini, sahip olduğu kaynakları yönetebilme yeteneğidir (Poskey, 2006: 1). Motivasyon; “bireylerin belirli bir amacı gerçekleştirmek üzere kendi arzu ve istekleri ile davranmaları ve çaba göstermeleri” şeklinde tanımlamak mümkündür (Koçel, 2005: 633). Başkalarının duygularını anlayabilme (empati); kişinin başka insanların duygularını, ihtiyaçlarını, kaygılarını anlayabilmesi, kendini onların yerine koyabilmesi demektir (Çetinkaya ve Alparıslan, 2011: 366). Sosyal yetkinlik; insan ilişkileri, karşı karşıya gelen bireylerin, amaçlarını gerçekleştirmek üzere karşılıklı etkileşimleridir (Başaran, 2004: 17; Akt; Doğan ve Demiral, 2007: 217).

Araştırmanın ikinci kavramı olan iletişim becerileri, sözel olan ve olmayan mesajlara duyarlılık, etkili olarak dinleme ve tepki verme biçiminde özetlenebilmektedir (Baker ve

Shaw, 1987; Egan 1994; Akt; Korkut, 2005: 143). Bu becerilerin doğuştan gerçekleştiğini düşünenler olsa da birçok araştırma iletişim tekniklerinin çoğu öğesinin öğrenilebilir ve öğretilebilir özellikler gösterdiğini göstermektedir ve ayrıca bireyden bireye de farklılıklar göstermektedir (Buckman, 2001; Egan, 1994; Akt; Korkut, 2005: 143).

Araştırmanın üçüncü kavramı olan akademik başarı, okulda okutulan dersler sonucunda, öğrencilerin, beklenen davranış değişikliklerini kazanma düzeyi olarak tanımlanabilir (Gülleroğlu, 2005: 4). Akademik başarı; genel not ortalaması, geçme notu, ağırlıklı not ortalaması vb. şekillerde ifade edilmektedir. Akademik başarı kavramının; üniversite öğrencilerinin duygusal zekâ ve iletişim becerileri ile ilgili olarak bilgi vereceği düşünülmüştür. Bu nedenle akademik başarı kavramı çalışma kapsamına alınmıştır.

Bu araştırmanın gerçekleştirilmesindeki temel amaç; üniversite öğrencilerinin duygusal zekâ ve iletişim becerileri düzeylerinin akademik başarıları üzerine etkisinin ve bu değişkenlerin aralarındaki ilişkilerin belirlenmesi ile bu değişkenlerin geliştirilmelerine yönelik önerilerde bulunulmasıdır. Ayrıca duygusal zekâ, iletişim becerileri ve akademik başarı düzeylerinin demografik faktörler açısından (cinsiyet, yaş, eğitim görülen öğrenim türü) farklılaşmalarına bakılması da amaçlanmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın hipotezleri ise şu şekilde oluşturulmuştur:

H1: Duygusal zekâ boyutları ve (a) iletişim becerileri ve (b) akademik başarı arasında ilişki vardır.

H2: Duygusal zekâ boyutlarının (a) iletişim becerileri (b) akademik başarı üzerine etkisi vardır.

H3: Cinsiyet dağılımı değişkeni açısından (a) duygusal zekâ boyutları ve (b) iletişim becerileri (c) akademik başarı farklılaşmaktadır.

H4: Yaş dağılımı değişkeni açısından (a) duygusal zekâ boyutları ve (b) iletişim becerileri (c) akademik başarı farklılaşmaktadır.

H5: Öğrenim türü değişkeni açısından (a) duygusal zekâ boyutları ve (b) iletişim becerileri (c) akademik başarı farklılaşmaktadır.

Günümüzde özellikle eğitim ve öğretimin daha etkili olabilmesi için öğrencilerin çevreleri ile doğrudan iletişim kurabilmeleri gerekmektedir. Bu noktada özellikle eğitim alanında öğrencilerin duygusal zekâlarını kullanabilmeleri ve iletişim becerilerinin iyi düzeyde olması oldukça büyük önem arz etmektedir. Yapılan birçok araştırma sonucunda, insanların mutluluğa ve başarıya ulaşabilmesi için sahip olunan entelektüel zekâ (IQ) kadar duygusal zekânın (EQ) da büyük önem arz ettiği tespit edilmiştir (Law, Wong ve Song, 2000: 485).

2. METODOLOJİ

Araştırmanın evrenini Kilis 7 Aralık Üniversitesinde okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Bu üniversitede okuyan öğrencilerin toplam sayısı 7930 olduğundan ve bu öğrencilerin tamamına ulaşmanın mümkün olmaması nedeniyle, araştırmada belirlenen bu evren üye-

rinden örneklem alınması yoluna gidilmiştir. Araştırmada örneklem sayısının belirlenmesinde basit tesadüfi örneklem formülünden yararlanılmıştır. Bu formülden yola çıkarak örneklem sayısı 367 üniversite öğrencisi olarak tespit edilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır.

Anket, demografik özellikler ile duygusal zekâ ve iletişim becerileri düzeyini oluşturduğu düşünülen faktörlere ilişkin ifadelerin yer aldığı üç kısımdan oluşmaktadır. Anket soruları hazırlanırken, literatürde konu ile ilgili daha önce yapılan birçok araştırmada kullanılan hazır ölçeklerden yararlanılmıştır. Araştırma kapsamında duygusal zekâyı ölçmek için Chan (2004 ve 2006) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Ölçeğin orijinal hali Schutte vd. (1998) otuz üç maddelik çalışmasından geliştirilen on iki maddelik ölçektir. Chan (2004 ve 2006) araştırmasında bu ölçeğin güvenilirliğini 0.82-0.86 olarak tespit etmiştir. Bu durum ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğunun göstergesidir. Duygusal zekâ; duygusal değerlendirme, duygusal yönetim, empatik duyarlılık ve duyguların pozitif kullanımı olmak üzere toplam dört boyut olarak ele alınmıştır. Ankette duygusal zekâ, her bir boyutu ile ilgili üçer ifadeden toplam on iki ifadeden oluşmaktadır. Ölçek; 1: Kesinlikle katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum şeklinde beşli Likert ölçeğine göre düzenlenmiştir.

Araştırma kapsamında iletişim becerilerini ölçmek için, Korkut (1996) tarafından geliştirilmiş iletişim becerileri değerlendirme ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek beşli Likert tipli bir ölçek olup toplam yirmi beş ifadeden oluşmaktadır. Ölçekte ters kodlu maddeler bulunmamakta olup, ölçekten alınan puanın yüksekliği bireyin kendisini iletişim becerileri açısından olumlu bulduğunu göstermektedir (Korkut, 2005: 145). Bu ölçeğin güvenilirliği 0,80 olarak tespit edilmiştir (Korkut, 1996; Korkut, 2005). Bu durum ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğunun göstergesidir. Ölçek; 1: Hiçbir zaman, 2: Nadiren, 3: Bazen, 4: Sıklıkla, 5: Her zaman şeklinde beşli Likert ölçeğine göre düzenlenmiştir. Ayrıca araştırma değişkenlerinin, üniversite öğrencilerinin akademik başarıları ile ilişkilerini tespit edebilmek için öğrencilerin genel not ortalamalarını öğrenmeye yönelik anket çalışmasında bir soruya yer verilmiştir. Bu beşli likert ölçeği ile hazırlanan anket sorularından elde edilen veriler SPSS 18 programıyla değerlendirmeye alınmıştır. Araştırma verileri ile ilgili olarak önce tanımlayıcı istatistikler belirlenmiş (demografik özellikler) belirlenmiştir. Araştırma modelinde yer alan değişkenler arasındaki ilişkileri ve etkileri test etmek amacıyla korelasyon ve regresyon analizi yapılmıştır. Ayrıca üniversite öğrencilerinin duygusal zekâ, iletişim becerileri ve akademik başarı düzeylerinin cinsiyete göre ve birinci/ikinci öğretimde eğitim görmelerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Yine üniversite öğrencilerinin duygusal zekâ, iletişim becerileri ve akademik başarı düzeylerinin yaşlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır.

Yapılan bu araştırma, araştırmanın yapıldığı devlet üniversitesi (Kilis 7 Aralık Üniversitesi) ve dönem (2014-2015) ile sınırlıdır. Ayrıca araştırma sonuçları araştırma kapsamında kullanılan ölçekten elde edilen veriler ile sınırlıdır.

3. ÖRNEKLEM PROFİLİ

Örnekleme oluşturan 367 üniversite öğrencisinin cinsiyet, yaş, eğitim görülen öğrenim türü ve genel not ortalaması gibi değişkenlerin frekans dökümleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1’deki ankete katılan üniversite öğrencilerinin demografik özelliklerine bakıldığında; öğrencilerin % 42,8’i (157 kişi) erkeklerden, % 57,2’si (210 kişi) kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Yaş dağılımında en yüksek % 69,5’lik (255 kişi) bir oranla 20-22 yaş aralığında, en düşük % 2,7’lik (10 kişi) bir oranla 25 yaş ve üstü olduğu görülmektedir. Öğrencilerin eğitim gördükleri öğrenim türüne bakıldığında % 55,6’sı (204 kişi) birinci öğretimde, % 44,4’ü (163 kişi) ikinci öğretimde okumaktadır. Genel not ortalamasında en yüksek % 55,9’luk (205 kişi) bir oranla 2,0-2,5 aralığında, en düşük % 1,4’lük (5 kişi) 0-0,5 aralığında olduğu görülmektedir.

Tablo 1: Örneklem Profiline Sayısal ve Yüzesel Dağılımı

Demografik Özellikler	Katılımcı Sayısı (f)	Yüzde (%)	Demografik Özellikler	Katılımcı Sayısı (f)	Yüzde (%)		
Cinsiyet			Eğitim Görülen Öğrenim Türü				
			Birinci Öğretim			204	55,6
			İkinci Öğretim			163	44,4
Toplam	367	100	Toplam	367	100		
Yaş			Genel Not Ortalaması				
			0-0,5			5	1,4
			1,0-1,5			44	12,0
			2,0-2,5			205	55,9
			3,0-3,5			99	27,0
			3,51-4,0			14	3,8
Toplam	367	100	Toplam	367	100		

4. BULGULAR

Araştırmada elde edilen veriler istatistiki analizlere tabi tutulmuştur. Örneklem grubuna uygulanan anketlerden elde edilen verilere korelasyon ve regresyon, t-testi, ANOVA analizleri uygulanarak araştırmanın hipotezleri test edilmiştir. Buna göre; duygusal zeka (boyutları) ile iletişim becerileri ve akademik başarı düzeyi arasındaki ilişkiyi test etmek amacıyla yapılan korelasyon analizi Tablo 2’de, duygusal zekanın (boyutları) ile iletişim becerileri ve akademik başarı düzeyi üzerindeki etkisini test etmek amacıyla yapılan regresyon analizi Tablo 3 ve Tablo 4’te, öğrencilerin cinsiyet değişkeni açısından Tablo 5’da,

yaş değişkeni açısından Tablo 6’da, öğrenim türü değişkeni açısından Tablo 7’de duygusal zeka, iletişim becerileri ve akademik başarı düzeyleri farklılaşması gösterilmiştir.

Tablo 2: Duygusal Zekâ (Boyutları) İle İletişim Becerileri ve Akademik Başarı Düzeyi İlişkisi (Korelasyon Analizi)

Duygusal Zekâ Boyutları				
	Duygusal Değerlendirme	Duygusal Yönetim	Empatik Duyarlılık	Duyguların Pozitif Kullanımı
İletişim Becerileri	0,494*	0,512*	0,594*	0,548*
Akademik Başarı	0,220*	0,206*	0,155*	0,147*

*r (korelasyon katsayısı); %1 düzeyinde anlamlı korelasyon

Tablo 2’de yapılan korelasyon analizinin sonucuna göre, bulunan değerler (r =korelasyon katsayısı) +1’e yakın olduğundan ilişkinin varlığı pozitif yönde bir ilişki olmaktadır. Yani duygusal zekâ (boyutları) ile iletişim becerileri ve akademik başarı düzeyi arasında anlamlı düzeyde pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre; öğrencilerin duygusal zekâ ve iletişim becerileri seviyesi yükseldikçe, akademik başarı düzeylerinin de yükseleceğini söylemek mümkündür. Yine başka bir deyişle öğrencilerin duygusal zekâ ve iletişim becerileri seviyesi düştükçe, akademik başarı düzeylerinin de azalacağını söylemek mümkündür. **Bu ilişki H1a ve H1b hipotezini yeterli kanıtla desteklemektedir.**

Yine Tablo 2’de yapılan korelasyon analizinin sonucuna göre, iletişim becerileri ile duygusal zekânın duygusal yönetim ($r=0,512$, $p<0,01$), empatik duyarlılık ($r=0,594$, $p<0,01$), duyguların pozitif kullanımı ($r=0,548$, $p<0,01$) boyutları arasında pozitif yönde ve yüksek düzeyde bir ilişki (korelasyon) olup, duygusal değerlendirme ($r=0,494$, $p<0,01$) boyutu arasında ise pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki bulunmaktadır.

Yine Tablo 2’de yapılan korelasyon analizinin sonucuna göre, akademik başarı ile duygusal değerlendirme ($r=0,220$, $p<0,01$), duygusal yönetim ($r=0,206$, $p<0,01$), empatik duyarlılık ($r=0,155$, $p<0,01$), duyguların pozitif kullanımı ($r=0,147$, $p<0,01$) boyutları arasında pozitif düşük düzeyde bir ilişki (korelasyon) bulunmaktadır.

Tablo 3: Duygusal Zekâ Boyutlarının İletişim Becerileri Üzerine Etkisi (Regresyon Analizi)

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişken	R ²	Beta	Anlamlılık (p)
Duygusal Değerlendirme	İletişim Becerileri	0,312	0,084	0,147
Duygusal Yönetim			0,162	0,004*
Empatik Duyarlılık			0,310	0,000*
Duyguların Pozitif Kullanımı			0,131	0,036*

ANOVA testi: $F=41,019$; $*p<0,05$

Tablo 3’de yapılan regresyon analizinin sonuçlarına bakıldığında, R2 determinasyon katsayısı değerine göre, iletişim becerilerindeki değişkenliğin %31,2’si ($R^2=0,312$), dört bağımsız değişken (duygusal zekâ boyutları) tarafından açıklanabilmektedir. Bu durumda H2a hipotezi (Duygusal zekâ düzeyinin iletişim becerileri üzerine etkisi vardır) yeterli kanıtla desteklenmektedir. Anlamlılık sütunundaki (p) değerlerine bakıldığında; bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki tüm ilişkiler anlamlı değildir. Bulgulara göre, iletişim becerileri istatistiksel olarak da anlamlı düzeyde duygusal zekâ boyutlarından sadece duygusal değerlendirme boyutundan etkilenmemektedir ($p>0,05$). Diğer bağımsız değişkenlerin etkileri ($p<0,05$) anlamlı olduğu bulunmuştur. Örneklemleri oluşturan öğrencilerin duygusal yönetim özelliklerindeki bir birimlik artış, diğer bağımsız değişkenler sabit kalmak şartıyla, iletişim becerileri üzerinde 0,162 birimlik artış sağlamaktadır. Yine öğrencilerin empatik duyarlılık özelliklerindeki bir birimlik artış, diğer bağımsız değişkenler sabit kalmak şartıyla, iletişim becerileri üzerinde 0,310 birimlik artış sağlamaktadır. Yine öğrencilerin duyguların pozitif kullanımı özelliklerindeki bir birimlik artış, diğer bağımsız değişkenler sabit kalmak şartıyla, iletişim becerileri üzerinde 0,131 birimlik artış sağlamaktadır.

Tablo 4: Duygusal Zekâ Boyutlarının Akademik Başarı Düzeyleri Üzerine Etkisi (Regresyon Analizi)

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişken	R ²	Beta	Anlamlılık (p)
Duygusal Değerlendirme	Akademik Başarı	0,062	0,057	0,420
Duygusal Yönetim			0,028	0,349
Empatik Duyarlılık			0,055	0,387
Duyguların Pozitif Kullanımı			0,049	0,498

Yine Tablo 4’de yapılan regresyon analizinin sonuçlarına bakıldığında, R2 determinasyon katsayısı değerine göre, akademik başarı düzeyindeki değişkenliğin % 6,2’si ($R^2=0,062$), dört bağımsız değişken (duygusal zekâ boyutları) tarafından açıklanabilmektedir. Ayrıca anlamlılık sütunundaki (p) değerleri ise söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin $p>0,05$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermektedir. **Bu durumda H2b hipotezi (Duygusal zekâ düzeyinin akademik başarı üzerine etkisi vardır) yeterli kanıtla desteklenmektedir.** Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki tüm ilişkiler anlamlı değildir. Bulgulara göre, akademik başarı istatistiksel olarak da anlamlı düzeyde duygusal zekânın tüm boyutlarından etkilenmemektedir. Söz konusu bu bulgudan hareketle öğrencilerin duygusal zekâlarının akademik başarı düzeyleri üzerinde anlamlı bir katkı yapmadığı söylenebilir.

Duygusal zekâ, iletişim becerileri ve akademik başarı düzeyi verilerinin, demografik özelliklere göre (cinsiyet, yaş ve eğitim görülen öğrenim türü) anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için parametrik test yöntemlerinden T-Testi analizi (iki

grup) ve ANOVA analizi (Varyans Analizi) (ikiden fazla grup) yapılmıştır.

Tablo 5: Cinsiyet Değişkeni Açısından Duygusal Zekâ, İletişim Becerileri ve Akademik Başarı Düzeyi Farklılaşması (T Testi)

Değişkenler	Cinsiyet	N	Ort.	St.Sapma	F	Anlamlılık (p)
Duygusal Zeka	Erkek	157	11,7952	2,75316	2,730	0,039*
	Bayan	210	12,3581	2,36708		
İletişim Becerileri	Erkek	157	104,1338	12,26424	0,925	0,337
	Bayan	210	103,4952	14,25074		
Akademik Başarı	Erkek	157	3,2229	0,72145	0,109	0,741
	Bayan	210	3,180	0,76753		

* $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı

Tablo 5’de yapılan t-testi analizinin sonucuna göre, araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetleri ile duygusal zekâ düzeyleri arasında $p=0,039 < 0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık vardır. Bu bağlamda öğrencilerin duygusal zekâ düzeyleri cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bayan öğrencilerin duygusal zekâ düzeylerine ilişkin ortalama puanı (Ort= 12,3581) iken, erkek öğrencilerin duygusal zekâ düzeylerine ilişkin ortalama puanı (Ort= 11,7952) olduğu görülmektedir. Yani bayan öğrencilerin erkek öğrencilerden daha fazla insanların yüz ifadelerinden, sözsüz mesajlarından, ses tonlarından duyguları anlayabildikleri, duygularını daha iyi bilip, daha iyi kontrol altına alabildikleri, aynı zamanda başkalarının duygularını da daha iyi anlayıp kontrol edebildikleri söylenebilir. **Bu nedenle H3a hipotezinin yeterli kanıtla desteklendiği görülmektedir.**

Yine Tablo 5’de yapılan t-testi analizinin sonucuna göre, araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetleri ile iletişim becerileri düzeyleri arasında $p=0,337 > 0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda öğrencilerin iletişim becerileri düzeyleri cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. **Bu nedenle H3b hipotezinin yeterli kanıtla desteklenmediği görülmektedir.**

Yine Tablo 5’de yapılan t-testi analizinin sonucuna göre, araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetleri ile akademik başarı düzeyleri arasında $p=0,741 > 0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda öğrencilerin akademik başarı düzeyleri cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. **Bu nedenle H3c hipotezinin yeterli kanıtla desteklenmediği görülmektedir.**

Tablo 6: Yaş Değişkeni Açısından Duygusal Zekâ, İletişim Becerileri ve Akademik Başarı Düzeyleri Farklılaşması (ANOVA Analizi)

Değişkenler	Yaş Grupları	n	Ort.	Std.Sapma	F	Anlamlılık (p)
Duygusal Zeka	17-19	49	48,0612	9,17062	0,801	0,494
	20-22	255	49,6863	7,64953		
	23-25	53	49,5283	9,00556		
	25+	10	51,6000	4,97103		
İletişim Becerileri	17-19	49	101,7755	17,35207	0,605	0,612
	20-22	255	103,8980	12,99293		
	23-25	53	104,3585	11,63895		
	25+	10	107,1000	11,74214		
Akademik Başarı	17-19	49	3,1429	0,86603	1,154	0,327
	20-22	255	3,1843	0,73799		
	23-25	53	3,2453	0,67669		
	25+	10	3,6000	0,69921		

Tablo 6’da yapılan ANOVA analizinin sonucuna göre, araştırmaya katılan öğrencilerin yaş değişkeni ile duygusal zekâ, iletişim becerileri ve akademik başarı düzeyleri arasında $p>0,05$ anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin duygusal zekâ, iletişim becerileri ve akademik başarı düzeyleri yaş aralıklarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. **Bu nedenle H4a, H4b, H4c hipotezinin yeterli kanıtla desteklenmediği görülmektedir.**

Tablo 7: Eğitim Görülen Öğrenim Türüne Göre Duygusal Zekâ, İletişim Becerileri ve Akademik Başarı Düzeyleri Farklılaşması (T Testi)

Değişkenler	Öğrenim Türü	N	Ort.	St.Sapma	F	Anlamlılık (p)
Duygusal Zeka	Birinci Öğretim	204	49,1225	8,00429	0,113	0,737
	İkinci Öğretim	163	49,9693	8,02113		
İletişim Becerileri	Birinci Öğretim	204	103,4167	14,13858	0,048	0,827
	İkinci Öğretim	163	104,2086	12,49911		
Akademik Başarı	Birinci Öğretim	204	3,2402	0,67769	0,344	0,558
	İkinci Öğretim	163	3,1472	0,82577		

Tablo 7’de yapılan t-testi analizinin sonucuna göre, araştırmaya katılan öğrencilerin eğitim gördükleri öğrenim türü ile duygusal zekâ, iletişim becerileri ve akademik başarı düzeyleri arasında $p>0,05$ anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin duygusal zekâ düzeyleri eğitim gördükleri öğrenim türüne göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. **Bu nedenle H5a, H5b, H5c hipotezinin yeterli kanıtla desteklenmediği görülmektedir.**

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırmada üniversite öğrencilerinin duygusal zekâ, iletişim becerileri ve akademik başarı düzeyleri arasındaki ilişkilerin ve bu değişkenlerin birbirleri üzerindeki etkilerinin

belirlenmesi amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra duygusal zekâ, iletişim becerileri ve akademik başarı düzeylerinin bazı demografik faktörler (cinsiyet, yaş ve eğitim görülen öğrenim türü) açısından farklılaşmalarına bakılması da amaçlanmıştır.

Yapılan korelasyon analizi sonucuna göre, duygusal zekâ (boyutları) ile iletişim becerileri ve akademik başarı düzeyi arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu analizin sonucuna göre, iletişim becerileri ile duygusal zekânın duygusal yönetim, empatik duyarlılık, duyguların pozitif kullanımı boyutları arasında pozitif yönde ve yüksek düzeyde bir ilişki (korelasyon) olup, duygusal değerlendirme boyutu arasında ise pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Yani üniversite öğrencilerinin duygusal zekâ ve iletişim becerileri seviyesi yükseldikçe akademik başarı düzeylerinin de yükseleceğini söylemek mümkündür. Yine başka bir deyişle üniversite öğrencilerinin duygusal zekâ ve iletişim becerileri seviyesi düştükçe akademik başarı düzeylerinin de azalacağını söylemek mümkündür. **Bu sonuç H1a, H1b hipotezini desteklemektedir.** Ayrıca bu bulgu yapılan birçok çalışmanın sonuçlarını destekler niteliktedir (Schutte vd. 2001; Otacıoğlu, 2009; Çetinkaya ve Alparslan, 2011).

Yapılan regresyon analizinin sonuçlarına göre ise, duygusal zekâ boyutlarından olan duygusal yönetimin, duygusal değerlendirmenin, empatik duyarlılığın, duyguların pozitif kullanımının iletişim becerileri üzerine etkisi istatistiksel olarak söylenebilmektedir. **Bu sonuç H2a hipotezini desteklemektedir.** Bu bağlamda bireylerin birbirlerini anlayabilmeleri, kendilerinin ve başkalarının duygularını anlayabilmeleri ve kontrol edebilmeleri, kendilerini daha iyi ifade edebilmeleri, iletişim becerisinin önemli bir gereğidir. Bireylerin duygularının yönetimine, duygularının pozitif kullanımına, empatik duyarlılıklarına önem vermeleri iletişim becerilerini geliştirebilmek adına gerekli olabilmektedir.

Yine yapılan regresyon analizinin sonuçlarına göre, duygusal zekâ boyutlarından olan duygusal değerlendirmenin, duygusal yönetimin, empatik duyarlılığın, duyguların pozitif kullanımının akademik başarı düzeyi üzerine etkisi istatistiksel olarak söylenebilmektedir. **Bu sonuç H2b hipotezini desteklemektedir.** Bu bağlamda bireylerin birbirlerini anlayabilmeleri, kendilerinin ve başkalarının duygularını anlayabilmeleri ve kontrol edebilmeleri, kendilerini daha iyi ifade edebilmeleri, akademik başarının önemli bir gereği olduğu söylenebilir.

Ayrıca araştırmada duygusal zekâ, iletişim becerileri ve akademik başarı düzeylerinin cinsiyet, yaş, eğitim görülen öğrenim türü değişkenlerine göre farklılaşması incelenmiştir.

Yapılan t testi analizi sonucuna göre, duygusal zekâ ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Bayan öğrencilerin duygusal zekâ düzeylerine ilişkin ortalama puanı, erkek öğrencilerin duygusal zekâ düzeylerine ilişkin ortalama puanından daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda bayan öğrencilerin erkek öğrencilerden daha fazla insanların yüz ifadelerinden, sözsüz mesajlarından, ses tonlarından duyguları anlayabildikleri, duygularını daha iyi bilip, daha iyi kontrol altına alabildikleri, aynı zamanda başkalarının duygularını da daha iyi anlayıp kontrol edebildikleri söylenebilir. **Bu sonuç H3a hipotezleri desteklemektedir.** Bunun yanı sıra yine yapılan t testi analizinin sonucuna göre, iletişim becerileri ve akademik başarı ile cinsiyet değişkeni

arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. **Bu sonuç H3b ve H3c hipotezlerini desteklememektedir.**

Yine yapılan Anova ve t testi analizi sonucuna göre, duygusal zekâ, iletişim becerileri ve akademik başarı ile yaş ve eğitim görülen öğrenim türü değişkeni arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. **Bu sonuç H4a, H4b, H4c, H5a, H5b, H5c hipotezlerini desteklememektedir.**

Sonuç olarak, bireyler duygularını pozitif yönde kullanabildikleri, kendi duygularını ve başkalarının duygularını anlayabildikleri ve kontrol altına alabildikleri, empatik duyarlılıklarını geliştirebildikleri düzeyde iletişim becerileri de o kadar etkili gelişebilecektir. Bu araştırma ile elde edilen sonuçlar ve literatürdeki bilgilerden yola çıkarak aşağıdaki öneriler getirilebilir:

➤ Üniversitelerin, öğrencilerinin duygusal zekâ ve iletişim becerileri düzeylerini geliştirmek adına, sosyal ortamlar sağlaması oldukça büyük önem kazanmaktadır.

➤ Üniversitelerin öğrencilerine yönelik duygusal zekâ ve iletişim becerileri düzeylerini geliştirmeye yönelik dersler, seminerler vermeleri, kongreler, sempozyumlar, konferanslar, eğitim programları düzenlemeleri ve bunların etkinliklerini değerlendirmeleri oldukça faydalı olabilecektir.

➤ Bundan sonraki yapılacak araştırmalarda, üniversite öğrencilerinin duygusal zekâ, iletişim becerileri, akademik başarı düzeyleri ve bunları etkileyen çeşitli değişkenlere ilişkin daha geniş kapsamlı araştırmalar yapılabilir. Ayrıca, söz konusu değişkenlerle ilgili farklı üniversitelerde öğrenim gören öğrenciler üzerinde örneklem sayıları artırılarak yapılacak araştırmalar da alan yazında konu ile ilgili karşılaştırmaların yapılmasına olanak sağlayabilecektir.

KAYNAKÇA

- Başaran, İ. E. (2004), *Yönetimde İnsan İlişkileri*, 3. Bası, Mart, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Baker, S. B. ve Shaw, M. C. (1987), *Improving Counseling Through Primary Prevention*. Ohio: Merrill Publishing Company.
- Buckman, R. (2001), "Communication Skills in Palliative Care". *Neurologic Clinics*, 19 (4), 989-1004.
- Chan, D. W. (2004), "Perceived Emotional Intelligence And Self-Efficacy Among Chinese Secondary School Teachers In Hong Kong", *Personality and Individual Differences*, Vol. 36, 1781-1795.
- Chan, D. W. (2006), "Emotional Intelligence and Components of Burnout Among Chinese Secondary School Teachers In Hong Kong", *Teaching and Teacher Education*, Vol. 22, 1042-1054.
- Çetinkaya, Ö., ve Alparşlan, A. M. (2011), *Duygusal Zekânın İletişim Becerileri Üzerine Etkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma*, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16 (1), 363-377.
- Doğan, S., ve Demiral, Ö. (2007), "Kurumların Başarısında Duygusal Zekânın Rolü ve Önemi", *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 14 (1), 209-230.

- Egan, G. (1994), *Psikolojik Danışmaya Giriş*. Akkoyun F. (Çev). Ankara: Form Ofset.
- Goleman, D.P. (1996), *Duygusal Zekâ Neden IQ'dan Daha Önemlidir?*, (çev. Banu Seçkin Yüksel, 2005), 29. Bası, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Goleman, D. (2000). *İşbaşında Duygusal Zekâ*, (Çev. Handan Balkara), 2. Basım, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Görmüş, Ş. A., Aydın, S., ve Ergin, G. (2013), “İşletme Bölümü Öğrencilerinin İletişim Becerilerinin Cinsiyet Rollerine Bağlamında İncelenmesi”, *Sosyal Bilimler Dergisi / XV* (1), s. 109-128.
- Gülleroğlu, H. D. (2005), *Üniversite Öğrencilerinin Akademik Başarılarının Yordanmasına İlişkin Karşılaştırmalı Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Koçel, Tamer (2005), *İşletme Yöneticiliği*, 10. Bası, İstanbul: Arıkan Yayıncılık.
- Korkut, F. (1996), “İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeğinin Geliştirilmesi: Güvenirlik ve Geçerlik Çalışmaları”, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2 (7), 18-23.
- Korkut, F. (2005), “Yetişkinlere Yönelik İletişim Becerileri Eğitimi”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 28, 143- 149.
- Law, K. S., Wong, C., ve Song, L. J. (2000). “The Construct and Criterion Validity of Emotional Intelligence and Its Potential Utility For Management Studies”, *Journal of Applied Psychology*, Vol. 89, No. 3, 483–496.
- Otacıoğlu, S. G. (2009), “Müzik Öğretmeni Adaylarının Duygusal Zekâ İle Akademik ve Çalgı Başarı Düzeyleri Arasındaki İlişki”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (1), s. 85-96.
- Pérez, Juan, C., Petrides, K.V., ve Furnham, A. (2005), “Measuring Trait Emotional Intelligence: International Handbook of Emotional Intelligence”, Cambridge, MA: Hogrefe & Huber, 123-143.
- Poskey, M. (2006), “The Importance of Emotional Intelligence in the Workplace, Why It Matters More than Personality”, <http://www.zeroriskhr.com/articles/emotionalintelligence.aspx>
- Salovey, P., Mayer, J.D. (1990), “Emotional intelligence, Imagination, Cognition, and Personality”, Vol. 9, 185–211.
- Schutte, N. S., Malouff, J. M., Hall, L. E., Haggerty, D. J., Cooper, J. T., Golden, C. J., ve Dornheim, L. (1998), “Development and Validation of a Measure of Emotional Intelligence”. *Personality and Individual Differences*, Vol. 25, 167–177.
- Schutte N.S., Malouff J.M., Bobik C., Coston T.D., Greeson C., Jedlicka C., Rhodes E., ve Wendorf G. (2001), “Emotional Intelligence and Interpersonal Relations”, *The Journal of Social Psychology*, 141 (4), 523-536.
- Wong, C. S., ve Law, K. S. (2002), “The Effects Of Leader and Follower Emotional Intelligence on Performance Attitude: An Exploratory Study”. *The Leadership Quarterly*, 13 (3), pp. 243-274.

MAKEDONYA SORUNU VE YUNANİSTAN'IN İSİM UZLAŞMAZLIĞI

Mustafa DURMAZ

TBMM

mustafadurmaz@tbmm.gov.tr

Özet

Bu makalede; Yunanistan'ın, 1991 yılında bağımsızlığını ilan eden Makedonya Cumhuriyeti'ni neden anayasal adı ile tanınamakta olduğunu, Yunan makamların gerekçelerini, olayların tarihsel gelişimini, Makedonya'nın komşu ülkelerle olan ilişkilerini, ülkelerin coğrafi sınırlarını, Birleşmiş Milletler, NATO ve AB'nin Yunan diplomasisinin etkisiyle Makedonya Cumhuriyetine ve halkına karşı yaptığı haksızlıklar anlatılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Makedonya, Yunanistan, isim sorunu

Abstract

In this article, the reasons why Greece is not recognizing Republic of Macedonia, declared her independence in 1991, with its constitutional name, the justifications of Greek Authorities, the historical development of the events, the relations of Macedonia with her neighboring countries, the geographical borders of countries, the injustices of United Nations, NATO and EU towards Macedonia and her people with the effect of Greek diplomacy shall be explained.

Key Words: Macedonia, Greek, name issue

مشكلة مقدونيا
وتعنت اليونان على الاسم

مصطفى دورماز
مجلس الأمة التركي الكبير
mustafadurmaz@tbmm.gov.tr

المخلص

في هذه المقالة : سنشرح الظلم المطبق ضد جمهورية مقدونيا و شعبها بتأثير الدبلوماسية اليونانية. ولماذا عدم الاعتراف بالاسم الدستوري لجمهورية مقدونيا التي أعلنت استقلالها عام 1991 من اليونان, و أسباب السلطات اليونانية و التطورات التاريخية لهذا الحدث و علاقات مقدونيا مع دول الجوار و الحدود الجغرافية للبلدان و الأمم المتحدة و حلف شمال الأطلسي و الاتحاد الأوروبي.

الكلمات المفتاحية: مقدونيا, اليونان, قضية الاسم

1. GİRİŞ

Ülkemiz için çok önemli bir coğrafya olan Balkanların tam da ortasına yerleşmiş küçük bir ülke olan Makedonya; tarihi ve coğrafi, akrabalık ve kan bağımızın olduğu, stratejik öneme sahip, ikili ilişkilerimizin üst düzeyde seyrettiği bir balkan ülkesidir. Milli çıkarlarımız ve soydaşlarımızın da yararı doğrultusunda, kuruluşundan itibaren Makedonya'yı anayasal adı ile tanıyan ilk ülkelerden biri Türkiye'dir. Aynı zamanda ilk diplomatik temsilcilik açan ülke olan Türkiye, Makedonya'nın uluslararası platformdaki entegrasyonuna tam ve sürekli desteğini devam ettirerek göstermiştir. Bu makalenin ana konusu: Yunanistan'ın dayatması ile BM nezdinde Makedonya'yı FYROM (Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya) olarak tanıması, Makedonya'nın, AB ve NATO üyeliği konusunda isim anlaşmazlığını sürekli baskı unsuru yapmasıdır.

Bugün Makedonya olarak bilinen ülke aslında "Makedonya" olarak bilinen daha geniş bir coğrafi bölgenin parçasıdır. Fransızların bir çeşit salataya ismini verdikleri bu bölge, çok milletli, kozmopolit bir yapıdır (*Uzgel, 2001, s. 504*). Yunanistan ve Makedonya arasındaki isim sorununa ait analiz yapmadan önce bu siyasi coğrafyayı ve kısaca Makedonya'nın tarihte, Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistan ile arasında meydana gelen anlaşmazlıklarını da bilmemiz gerekiyor.

2. MAKEDONYA'NIN KISA TARİHİ, FİZİKİ VE SİYASİ COĞRAFYASI

Denize çıkışı olmayan, dağlık ve küçük ülke (25.713 km² yüzölçümüne sahip) olmasına karşın stratejik açıdan önemli bir Balkan ülkesi olan Makedonya devleti, toplam 838 km sınıra sahip olup bunun 234 km'si Yunanistan, 181 km'si Arnavutluk, 162 km'si Bulgaristan, 160 km'si Kosova ve 101 km'si Sırbistan ile sınır oluşturmaktadır (CIA, 2015). Makedonya coğrafyası Vardar, Pirin ve Ege Makedonyası'ndan oluşmaktadır. Bugün Vardar Makedonyası'nda Makedonya devleti kurulmuş olup kapladığı alan coğrafi Makedonya'nın yalnızca %38'idir. Ege Makedonyası Yunanistan, Pirin Makedonyası ise Bulgaristan sınırları içindedir (Pout, 2014, s. 17-18). Coğrafi Makedonya Ege denizine sahili olmakla birlikte Balkanların ortasında kalmaktadır. Kuzeyde Şar, Üsküp Karadağı, Osogovski ve Rila dağları Makedonya'yı Kosova ve Sırbistan'dan ayırır. Rodopların batı uçları ve Mesta nehri bölgenin doğu sınırını çizer. Güneyinde Bistrica nehri ve Ege denizi vardır. Batıda ise Ohrid gölü ve ile aynı hizadaki Korab, Jablanica, Gramos ve Pind dağları bölgeyi Arnavutluk ve Epir'den ayırır. Makedonya iki büyük kıtayı boğazlar aracılığıyla

la ayırmaya çalışan fiziki coğrafyanın aksine, siyasi coğrafya olan Anadolu ve Balkanları birleştiren ve daima etkileşim halinde bulunmasına sebep olan bir bütünlük arz eder.

Bu siyasi bütünlüğün sınırları nihayetinde yine coğrafyaya, yarımadaların kıta içlerine taşan sınırlarını çizen sıradağlara uymak zorunda kalır. Balkanlar Orta Tuna havzasını ve Erdel'i (Transylvania) içine alarak Karpatlara kadar çıkar. Anadolu ise Van gölünü aldıktan sonra hemen doğudaki sıradağlarda bıçak gibi kesilir. Anadolu- Balkan siyasi bölgesinden çıkan imparatorluklar –Bizans ve Osmanlı ki Roma'yı da bu bölgeye eklemek gerekir- süper güç olmayı elinde bulundurma bakımından dünyanın bütün süper güçleri toplamından daha uzun süre yaşamışlardır. İlginç olan nokta, burada hakim olan güçlerin hiçbir zaman kalıcı olarak doğuya, Azerbaycan-İran arazisine taşamamalarıdır. Ne Roma ve onun devamı olan Bizans ve ne de Osmanlı devleti doğal doğu sınırını aşamamış; en güçlü oldukları zamanlarda bile, Mezopotamya'yı alıp Basra Körfezi'ne indikleri halde, İran'a girememişlerdir. Osmanlı'nın Tebriz etrafındaki hâkimiyetinin doğası oldukça geçicidir. Osmanlı 1639'dan itibaren siyasi coğrafyanın kurallarına kesinlikle uymak zorunda kalmıştır. Tarihte bunun tek bir istisnası vardır: Makedonyalı İskender'in İran'ı fethi. Bu fetih esasında günümüz de dâhil olmak üzere, bildiğimiz üç bin yıldır Anadolu ve Balkanları sürekli rahatsız eden İran'dan bu bölge tarafından alınan gerçek manadaki ilk ve son intikamdır. (Karatay, 2002, s. 1-2)

Makedonya tarihinin en büyük ismi hiç şüphesiz ki Büyük İskender'dir. Bu isim Makedonya ile o kadar bütünleşmiştir ki birbirinden ayrı tutmak olmaz. Gerçek kimliğini bugün dahi tam olarak bilinmeyen ancak kesinlikle Yunan olmayan İskender; hocası Aristo ile çevirmen aracılığı ile konuştuğu bilinmektedir. Ayrıca eski çağın Yunan yazarları Makedonları Yunan olarak tanımlamaz, bütün kuzey ırkları gibi barbar olarak adlandırırlandı. İskender'in Yunanistan'ı yönetimine almasını da barbar istilası olarak not etmişlerdir. Eski Makedon dilinden günümüze 100 kadar kelime kalmıştır. Ancak bu kelimelerle ne o dili yeniden kurmak, ne de Yunanca ile bir ilişki kurmak mümkün değildir (Alexander The Great, 2014). Buna karşılık Hristiyan batıda görülen Aleksander'in yanında İskender isimli bir Türk veya Skender isimli bir Boşnak veya Arnavut'la her an karşılaşmak mümkündür. Arap ve İranlılar arasında bu isim tutunmamış; ama Müslüman yazarlar hep saygıyla bahsetmişlerdir. Örneğin Taberi eski kaynaklara dayanarak onun şeceresini İbrahim Peygamber'e dayandırmaktadır. Onu peygamber olup olmadığı tartışılan Zülkarneyn ile bir tutanlar olmuştur (Karatay, 2002, s. 3). Başta İskenderiye ve İskenderun olmak üzere, çok sayıda yerleşim yerinde onun ismi yaşamaya devam etmektedir.

Harita: Coğrafi Makedonya (Pout, 2014, s. iv)

3. BULGARİSTAN İLE MAKEDONYA ARASINDAKİ TOPRAK İHTİLAFININ TARİHSEL SEBEBİ

Makedonya Cumhuriyeti'ni ilk tanıyan ülkelerden biri olmasına rağmen Makedon ulusunun varlığını kabul etmeyen Bulgaristan, Makedonların gerçekte Bulgar olduklarını ve Makedon dilinin aslında Bulgarcanın bir lehçesi olduğu iddiasındadır (Kut, 2005, s. 20). Her iki ülke birbirlerinin tarihini kabul etmemektedir. Bulgaristan Makedonların tarihini kendi tarihinin bir parçası olarak görürken, Makedonya kökleri eski çağlara kadar giden ayrı bir ulusal tarihi olduğunu ısrarla vurgulamaktadır (Frusetta, 2006, s. 37-38).

Bugünkü Makedonya Cumhuriyeti'nde antik Makedon devletinin nüfus yapısının etnik ve kültürel açıdan homojen olmadığı gerçeğinden hareketle, Makedon ulusunun köklerini antik Makedon devletine kadar uzatma çabaları bulunuyor. Tarihçiler Büyük İskender'in antik devleti, orta çağ Balkan yöneticilerinden Çar Samuil ve modern Makedonya arasın-

da tarihsel bağlantıları kanıtlamaya çalışıyor. Bulgarlar açısından Çar Samuil Bulgaristan tarihinin yöneticilerinden biridir. Bu yüzden Samuil'in bugünkü Makedonya tarihinin kahramanı olarak gösteriliyor olmasından Bulgar hükümetleri rahatsızlığını çeşitli vesilelerle ortaya koymaktadır (*Türbedar, 2011*).

Bulgaristan, Makedonya'nın bağımsızlığından sonra anayasal ismiyle tanıyan ilk ülkelerden biridir. Ancak Bulgar hükümetleri, Makedonların Bulgar, Makedon dilinin ise Bulgarcanın eski bir diyalekti olduğunu iddia ediyor. Makedon ulusunu ve dilini tanırsa, bunun kendi öz tarihinin inkârı anlamına geleceğini belirtiyor. Bugün halen Bulgaristan'da yaşayan Makedonlar azınlık olarak kabul edilmiyor. 1990'lardan bu yana iki ülke arasındaki birçok toplantı dil anlaşmazlığı nedeniyle iptal edildi. İkili ilişkilerinin geliştirilmesi ve iş birliğinin artırılmasına yönelik hazırlanan birçok anlaşma, Bulgaristan'ın iki ayrı dilde kaleme alınmasını reddettiği için imzasız kaldı (*Kutlay, 2012, s. 13*).

4. SIRBİSTAN İLE MAKEDONYA ARASINDAKİ TOPRAK İHTİLAFININ TARİHSEL SEBEBİ

On dördüncü yüzyıl boyunca Osmanlı Devletinin Bizans üzerine sürekli ilerlemesi ve Bizans'ın Osmanlılar, Bulgarlar ve Sırlar arasında oyuncak haline gelmesiyle Makedonya'nın kaybı kaçınılmaz hale gelmişti. 1330 yılındaki Köstendil savaşında Bizans'ın müttefiki Bulgarların, Sırlara yenilmesi ve bizzat Çar Mihail Şişman'ın savaşta ölmesini müteakip Sırp tahtına, tarih boyunca en büyük Sırp hükümdarı olan Duşan geçmiş ve böylece Sırp ileri harekâtı başlamış oldu. Üsküp'ü alarak Makedonya'nın kuzeyine yerleşen Sırlar Duşan önderliğinde güneye doğru ilerleyerek Ohrid, Prilep, Strumica gibi önemli Makedon şehirlerini aldılar. Selanik güçlü duvarları ve savunması sayesinde ayakta kaldı. Ardından Arnavutluk'u alan Duşan tekrar Selanik'e saldırdıysa da yine başarılı olamadı. Selanik hariç olmak üzere tüm Makedonya'yı eline geçiren Sırlar dönemindeki en önemli gelişme Ohrid'in ruhani merkez olarak gündeme gelmesidir. Kendisini "Sırların ve Yunanlıların Kralı" olarak adlandıran Duşan, Ohrid başpiskoposunun elinden taç giymiştir. Bu olay Bizans'ın ruhani hâkimiyetinin de Balkanlardan tamamen silinmesi anlamına geliyordu. Yaşanan gelişmeler yaklaşan Türk egemenliğinin bölge üzerindeki hâkimiyetinin başlangıcı olmadan öteye geçememiştir (*Karatay, 2002, s. 23*).

Yugoslavya'nın parçalanmasıyla Sırp lider Miloseviç Makedonya'nın bağımsızlığını engellemek için bir süre direndi. Bağımsızlık sonrası, Makedonya'nın statüsüne dair Yunanistan ile kapalı kapılar ardında çıkar birliği yaptığı, Sırbistan'ın Yunanistan ile Makedonya'yı paylaşma planları basına yansdı. İki ülke arasındaki siyasi kamplaşma, bir zaman sonra yerini dini kamplaşmaya bıraktı. Sırp Ortodoks Kilisesi ile Yunan Ortodoks Kilisesi başta olmak üzere birçok Ortodoks kilise, bugün Makedon Ortodoks Kilisesi'ni tanımayı reddediyor. Makedon Ortodoks Kilisesi'nin bağımsızlığını tanımayarak Sırp Ortodoks Kilise'ne bağlı kalmasını savunan Sırbistan'ın bu tavrı, Makedon yetkililer tarafından dolaylı yoldan Makedonya'nın bağımsızlığının tanınmaması şeklinde yorumlanmaktadır (*Kutlay, 2012, s. 13*).

5. OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE MAKEDONYA SORUNU

Osmanlılar 1352 yılından itibaren Balkanlarda fetihlerde bulunmuşlardır. 1361 yılında Edirne'nin fethiyle devlet başkenti buraya nakledilmiştir. 1392 yılında Üsküp'ün fethinin ardından, Sırbistan ve Bosna'nın Osmanlı hâkimiyetine geçmesine kadar olan süreçte Türk bölgelerini idare eden uç beylerinin merkezi Üsküp'e taşınmıştır. Bu merkezîyet 1521 yılında Belgrad'ın fethine kadar devam etmiştir.

Makedonya yaklaşık beş buçuk asırlık bir dönemde (1371-1913) Osmanlı egemenliğinde kalmıştır. 19. yüzyıl sonunda Osmanlı İmparatorluğu önce Ayestefanos, sonra 1878 Berlin anlaşması ile uluslararası bir sorun ile karşı karşıya kalmıştır. Bu anlaşma Balkanlarda iç çekişmeleri tetiklerken, Doğu Avrupa'da meydana getirdiği etki ile Batı Avrupa'yı da içine çeken savaş ortamını hazırlamıştır. Makedonya sorunu; Sınırları tarih boyunca net bir çizgi ile belirlenememiş ancak Osmanlı yönetimi altında iken üç vilayetten –Selanik, Manastır ve Kosova (Üsküp)- oluşan Makedonya üzerinde, egemenlik savaşı veya paylaşım savaşı yaşanan bir bölge olmuş ve bu soruna da Makedonya sorunu denmiştir.

Büyük Devletler, Şark Meselesi dâhilinde Balkan yarımadasıyla, 1856'da sona eren Kırım Savaşı'nı izleyen yıllarda ise, özellikle Makedonya ve Arnavutluk'la yakından ilgilendiler. Avusturya, Selanik limanına bir koridor açmaya çalışırken; İtalya, Adriyatik sahillerine yerleşmek istedi. Almanya, Şark'a Doğru politikasını gerçekleştirmeye çalışırken; İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti üzerindeki rekabetleri doğrultusunda bir Makedonya siyaseti takip ettiler. Rusya, öteden beri Panslavizm cereyanıyla Balkanlar'ı kontrolüne almak istiyordu. Yunanistan, Helen davası; Bulgarlar, Büyük Bulgaristan; Sırlar, Eski Sırbistan'ı canlandırmak amacıyla Rumeli'de toprak ve hak iddia ettiler. Bu faaliyetler, Osmanlı diplomasisinin başını gerçekten çok ağrıtabilecek ve devletlerarası politikada, 35 yıl kadar devam edecek Makedonya Meselesinin doğmasına yol açacaktır (*Yarçı, 2013, s. 78*).

Anılan ülkeler, milliyetçilik ve din olgularını ön plana çıkararak, Osmanlı dış politikasını çökertmiştir. Bu çöküşün asıl sebebi ise Osmanlı'nın Avrupa ve Balkan devletleri arasında denge politikası izlemesi olmuştur. Osmanlı bu dönemde güçlü olan devlet karşısında daha az güçlü olanla işbirliğine gitmiş, egemenliğinden taviz vererek ayakta kalmaya çalışmıştır. Bu yöntemle kısa vadede kazanımları olsa da uzun vadede devletin sonunu getirmiştir (*Saatçi, 2002, s. 45-46*).

Sorunun kaynağı bu devletler, Makedonya'yı ele geçiren ülkenin aynı zamanda Balkanlar'da hâkim güç olacağını fark etmiş ve bağımsızlıklarını kazandıkları andan itibaren Makedonya'yı ülkelerine katmak için çaba göstermişlerdir. Bu üç ülke de kendi iddialarını güçlendirmek için tarihi, ırki, dini, iktisadi vs. gerekçeler öne sürmüşlerdir. Bunun neticesinde Bulgaristan, Makedonya'dan daha büyük pay kapmak için Sırbistan ve Yunanistan'a saldırarak II. Balkan Savaşını başlatmıştır. Savaş 10 Ağustos 1913 tarihinde yapılan Bükreş anlaşması ile sona ermiştir. Bu anlaşmaya göre Makedonya toprakları halkının isteği dışında üçe taksim edilmiştir. Yunanistan Ege Makedonya'sını, Bulgaristan Pirin Makedonya'sını ve Sırbistan Vardar Makedonya'sını almıştır. Ancak bu taksimatı Makedon halkı kabul etmemiştir. Türklerle diğer Müslümanlar Osmanlı idaresinde kal-

mak, Makedonlar ise Osmanlı idaresinde Muhtar bir idare veya bağımsız bir devlet olma çabasında idiler. Buna rağmen istekleri kabul görmemiş ve bu üç devletin himayesine girmişlerdir (*Alp, 2002, s. 77*).

6. YUGOSLAVYA MAKEDONYA'SI, YUNANİSTAN'IN ÜNİTER DEVLET YAPILANMASI VE AZINLIK HAKLARI İHLALLERİ

İkinci Dünya Savaşı sonunda, Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte Makedonya meselesi yeni boyutlar kazanmıştır. Vardar Makedonya'sı, Tito'nun ve Yugoslavya Komünist Partisinin isteği üzerine Federasyon dâhilinde ayrı bir Cumhuriyet olarak 1944 yılında ilan edilmiştir. Bu coğrafi bölgede yaşayan halka da Makedon adı verilmiştir. Böylece Makedonyalılar olarak yeni bir millet yaratılmıştır. Bu siyasetin sebebi, ayrı olan bir milleti tanımak değil, aynı zamanda Bulgaristan ile Yunanistan'ın bölge üzerindeki iddialarını çürütmek ve bu ülkelere Pirin ile Ege Makedonyaları arasında baskı unsuru yaratarak “Makedonya Makedonyalılarını” hareketi başlatılmıştır (Ürer, 2012, s. 71). 1947 yılında Tito ile Bulgaristan Başbakanı Georgi Dimitrov, Bled'te bir anlaşma yaparak, Yunanistan'da devam eden komünist ihtilalin gerçekleşmesi halinde Ege Makedonya'sı Makedonya Cumhuriyetine dâhil edilecek, Batı Trakya Bulgaristan'ın olacak ve Yugoslavya ile Bulgaristan büyük bir “Güney Slav federasyonu” olarak birleşecekti. Sonuçta Tito ve Stalin'in arasının açılması ve Dimitrov'un ölümü projenin sona ermesine yol açtı (*Alp, 2002, s. 77-78*).

Balkanlar'daki Slav-Makedon azınlığı tarih boyunca “Ulusal Kimlik” kavramı açısından, egemenliği altında yaşadığı büyük güçlerin farklı yaklaşımlarına göre asimilasyona uğramıştır. Makedonlar; Yunanistan'da “Slavca Konuşan Yunanlılar” Yugoslavya'da ise “Güney Sırpı” olarak isimlendirilmişlerdir. 1912'den bu yana Yunanistan'ın sınırları içinde yaşayan azınlık, kendilerini “Slav Makedon” olarak adlandırmaktadırlar. “Makedonya olarak bilinen ve şimdiki Makedonya Cumhuriyeti'nin kapladığı topraklar ile günümüz Yunanistan'ının sınırları içinde kalan Florina, Kastoria, Kajlari'den Selanik'e kadar uzanan Ege Makedonya'sı, tarihin hiçbir döneminde insan coğrafyası açısından ya da siyasi egemenlik bakımından, kısmen ya da tamamen “Yunan/Helen” karakteri taşımamıştır. Yunanistan ilk defa Balkan Savaşları sırasında Ege Makedonya'sını ele geçirmiştir (*Hatipoğlu, 2002, s. 110*).

Bağımsızlığına Ortodoks Kilisesinin liderliğinde kavuşan Yunanistan, kuruluşundan itibaren devlet yapılanmasını Yunan Milliyetçilik kavramıyla bütünleştirmiştir. Bünyesinde barındırdığı dini topluluklar hariç diğer etnik azınlıkların kimliklerini reddetmiştir. Devletin resmi ideolojisi ortak inanç ve dile dayalı, tek millet anlayışıyla çerçevelenen “Ulusçuluk” anlayışı üzerine kurulmuştur. Ultra-Milliyetçi politikaları yasalarına da yansıtmıştır. Yunanistan; kendine özgü üniter devlet anlayışıyla sınırları içinde yaşayan “Diğerlerini” varlığını tehdit eden unsurlar olarak algılamaktadır. En büyük korkusu ise bir gün bu azınlıkların ana vatanlarıyla birleşmeyi isteyip Yunanistan'ı parçalamaya yönelik faali-

yette bulunmasıdır. Yugoslavya'nın parçalanmasından sonra Makedonya Devletine karşı duyulan kuşku bu iddiaya güzel bir örnektir. Yunanlılar Makedonya'nın kendisini "Makedonya" olarak adlandırmasına gösterdikleri duygusal tepkinin kendileri için açık bir tehdit oluşturulmamasına rağmen Yunanistan'ın kimliğine yöneltmiş bir "Kültürel Tehdit" (Aras, 2002, s. 96) olduğu şeklinde acayip ve anlaşılması mümkün olmayan bir paranoya içindedirler.

Günümüzde, Yunanistan'da yaşayan Makedon azınlıkların problemleri çeşitlilik arz etmektedir. Makedonlar; kültür, eğitim, politik hayat, vatandaşlık ve etnik kimliklerini temsil etme gibi hayati konularda zorluklar yaşamaktadırlar. Yunan makamları azınlıkların kendi dini ve milli bayramlarını kutlamalarına, dillerini öğretecekleri okulları kurmalarına izin vermemektedir. Makedon asıllı Yunan vatandaşlar yurt dışına çıktıkları zaman mallarına devlet el koymuş, etnik kökenlerini açıklamaları hakaret olarak değerlendirilmiştir. Çocukların Ana dillerini konuşması aksanlarının bozulduğu gerekçesiyle yasaklanmıştır. Kendisini Makedon olarak tanımlayan yüzlerce insan yargılanmış, hapishaneye gönderilmiş veya sınır dışı edilmiştir. Vatandaşlık kanununun 19. Maddesini (Yunan etnik kökenli olmayan herhangi bir Yunan vatandaşının ülkeyi geri dönmek üzere terk etmesi durumunda, vatandaşlığı düşer.) gerekçe göstererek binlerce Makedon'un vatandaşlığını iptal etmiştir (Aras, 2002, s. 99). Yunanistan, kendi sınırları içinde Slav-Makedon etnik kökene sahip bir grubun yaşadığını reddetmekte, dolayısıyla böyle bir problemin varlığını kabul etmemektedir. Bu tutum ve izlediği baskıcı asimilasyon politikaları neticesinde, binlerce insan yurtları terk edip göçmek zorunda kalmıştır.

Yunan Hükümetleri, Ağustos 1988'e kadar, kuzey Yunanistan bölgesine "Makedonya" ismini kullanmıyordu. Bu tarihte alelacele çıkarılan bir kanunla bölgenin ismini "Makedonya" olarak değiştirdi. Ardından, 1991 yılında Bağımsızlığını ilan eden Makedonya'nın bu ismi kullanmakla kendi topraklarında hak iddia ettiğini ileri sürerek, 27 Haziran 1992 tarihinde "Makedonya Cumhuriyeti" ismini değiştirmesini talep etti. Ancak Makedonya yönetimi, bu talebi kabul etmedi. İki ülke arasındaki isim kavgası, o günden beri, şiddetlenerek devam ediyor. "Kuzey Makedonya", "Yukarı Makedonya" veya "Vardar Makedonya'sı" şeklindeki coğrafi nitelermeler içeren isimler, Üsküp yönetimi tarafından reddediliyor. Atina yönetimi ise, Makedonya Cumhuriyeti ismini reddetmeye devam ediyor. Yunanistan halkı ise, yöneticilerinden pek farklı düşünmediği gibi, daha katı bir tutum sergiliyor. Konu hakkında Yunanistan gazetelerinde yayınlanan bir anket, halkın yüzde 53'ünün, Makedonya'nın uluslararası platformda "Kuzey Makedonya Cumhuriyeti", ülke içinde ise "Makedonya" isimlerini kullanmasını ve ülkede konuşulan dilin de "Makedonca" olarak anılmasını kabul etmediğini gösteriyor. Ancak Makedonya'daki yabancı yatırımların büyük bölümü Yunan işadamları tarafından yapılıyor. Yunanistan, Makedonya'da en çok yatırımı bulunan ülkeler sıralamasında ilk sırada yer alıyor. Makedonya'da yatırım yapan büyük Yunan şirketlerinin yayınladıkları finansal raporlarda Makedonya ismini kullanmaktan çekinmemeleri de altı çizilmesi gereken önemli bir ayrıntıdır (Demir, tarih yok).

Yunanistan'ın dayatmalarına daha fazla direnmeyen Makedonya, ABD'nin arabuluculu-

ğunda, Yunanistan ile 13 Eylül 1995 tarihinde New York'ta imzaladığı Geçici Anlaşma sonrasında, bayrağını ve anayasasındaki bazı maddeleri kaldırdı. Bayrağındaki, kırmızı fon üzerinde altın renkli bir güneş bulunan bugünkü şekli benimsedi. Makedonya'yı "Makedonya Cumhuriyeti" ismiyle tanıyan 125'den fazla ülke içinde ABD, Türkiye ve Rusya gibi önemli devletler olmasına rağmen uluslararası kuruluşlarda bu isimle kabul edilmesi Yunanistan tarafından engellenmiştir. Birleşmiş Milletlerdeki yerini "Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya (FYROM)" ismiyle alan Makedonya, Yunanistan'ın sahip olduğu veto yetkisini kullanmasından ötürü halen NATO ve AB üyesi olamamaktadır. Danimarkalı NATO Başkanı Anders Fogh Rasmussen yaptığı açıklamada, "Makedonya isim sorununu çözmedikçe bu birliğe dâhil olamayacaktır" diyerek Yunanistan'ın uluslararası platformdaki elini güçlendirmiştir (*Tekin, 2013*).

7. SONUÇ

"MAKEDON" ismi sorunu Yunanistan ve Makedonya yönetimleri arasında yıllardan beri çözülemiyor. Peki, neden? Batı ülkeleri Makedonya'nın isim sorunu konusunda bugüne dek hep Yunan tarafını destekleyerek Makedonya'nın AB ve NATO'ya üye olması önündeki engeli kaldırmadılar. Oysa bu sorunun çözümsüzlüğü geçen her gün, Makedonya'nın açıkça aleyhindedir. Hâlihazırda, Makedonya'nın isim sorununu çözebilmek için iki seçenek bulunmaktadır:

- 1) Yunanistan Hükümeti'nin Makedonya'yı anayasal ismi ile kabul etmesi,
- 2) Makedonya Hükümeti'nin "Makedonya Cumhuriyeti" isminden vazgeçmesi,

Yunan tarafının dünyaya dayattığı ikinci seçeneğin kabulü halinde, tam bağımsız ve özgür Makedonya; tarih ve halkı önünde yok olmaya mahkûm olacaktır. Modern! Dünyada bir milletin hür iradesinin önüne geçmeyi vicdanıyla ödeyecektir.

KAYNAKÇA

Alexander The Great. (2014, 12 20). History of Macedonia: <http://www.historyofmacedonia.org/AncientMacedonia/AlexandertheGreat.html> adresinden alındı

Alp, İ. (2002). Makedonya Üzerindeki Mücadeleler ve Makedonya Cumhuriyeti. M. Hatipoğlu içinde, *Dünden Bugüne Makedonya Sorunu* (s. 71-90). Ankara: ASAM.

Aras, D. (2002). Yunanistan'daki Slav-Makedon Azınlığı ve Sorunları. M. Hatipoğlu içinde, *Dünden Bugüne Makedonya Sorunu* (s. 91-108). Ankara: ASAM.

CIA. (2015, 4 30). *Macedonia*. The World Factbook: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mk.html> adresinden alındı

Demir, A. (tarih yok). *Yunanistan'ın İsim İnadi*. 12 22, 2014 tarihinde Batı Trakya Türkleri Resmi Sitesi: <http://www.batitrakya.org/kose-yazilari/ayhan-demir/yunanistanin-isim-inadi.html> adresinden alındı

Frusetta, J. (2006). *Bulgaria's Macedonia: Nation-Building and State Building, Centralization and Autonomy in Pirin Macedonia, 1903-1952*. Maryland: University of Maryland College Park.

Hatipoğlu, M. (2002). Makedon Diasporası: Ege Makedonlarının Diasporasına Tarihsel ve Güncel Bir Bakış. M. Hatipoğlu içinde, *Dünden Bugüne Makedonya Sorunu* (s. 109-118). Ankara: ASAM.

Karatay, O. (2002). Orta Çağ'da Makedonya: Bir Siyasi Coğrafyanın Süreklilik Öyküsü. M. Hatipoğlu içinde, *Dünden Bugüne Makedonya Sorunu* (s. 1-26). Ankara: ASAM.

Kut, Ş. (2005). *Balkanlar'da Kimlik ve Egemenlik*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kutlay, M. (2012, Temmuz). Makedonya Sorunu: Bu Sükunet Devam Eder mi? *USAK Analist*, s. 12-13.

Pout, D. (2014). *The Promise of a Name: Identity, Difference, and Political Movement in Macedonia*. Yayınlanmamış Doktora Tezi: Arizona State University.

Saatçi, M. B. (2002). Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminde Makedonya Sorunu. M. Hatipoğlu içinde, *Dünden Bugüne Makedonya Sorunu* (s. 45-70). Ankara: ASAM.

Tekin, C. (2013, 11 21). *İsim Tartışması Anlamlı mı?* 12 22, 2014 tarihinde Yeni Mesaj: <http://www.yenimesaj.com.tr/?artikel,12007833/> adresinden alındı

Türbedar, E. (2011, 8 22). Üsküp 2014: Makedon Kimliğinin Uyanışı. *Tepav Günlük*. <http://www.tepav.org.tr/tr/kose-yazisi-tepav/s/2644> adresinden alındı

Uzgel, İ. (2001). Makedonya Sorunu. B. Oran içinde, *Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* (s. 504). İstanbul: İletişim.

Ürer, L. (2012). Kimlik Tartışmalarında Politik Bir Özne Olarak Makedonya. Y. Okay, & T. Babalı içinde, *Türkiye-Makedonya İlişkileri* (s. 71-88). İstanbul: Doğu Kitabevi.

Yarcı, G. (2013, Ocak). Osmanlı Diplomasisinde Makedonya Meselesi (1876-1913). *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 4(1), s. 76-114. 12 22, 2014 tarihinde <http://www.esbadergisi.com/images/sayi6/osmanli-yarci-esba-6.-sayi-son.pdf> adresinden alındı

TÜRKİYE’DE KAMU KURUM VE KURULUŞLARINDA DEĞİŞİMİN BİR SİMGESİ OLARAK “STRATEJİK PLANLAMA VE YÖNETİMİ”

Yrd. Doç. Dr. Ahmet TUNÇ

Kilis 7 Aralık Üniversitesi

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

ahmettunc@gmail.com

Özet

Stratejik yönetim temelde özel sektör kaynaklı olarak ortaya çıkmış bir yönetim modeli olup zaman içerisinde kamu sektöründe uygulanmaya başlanmıştır. Günümüzde yaşanan hızlı değişimler karşısında özel sektör gibi kamu sektörünün de hazırlıklı olması ve buna yönelik politika geliştirmesi gerekmektedir. Stratejik yönetim, kamu sektörünün (yönetiminin) rasyonel olarak iş ve işlemleri yerine getirmesindeki önemli bir yansıması olarak görülmektedir. Bu açıdan kamu kurum ve kuruluşları yaşanan değişim karşısında var olabilmeleri ancak, değişimi yönetme anlayışıyla mümkün olabilmekte ve bu açıdan stratejik yönetim kamuda kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu çalışmada; öncelikle değişen kamu yönetimi anlayışı, Türk Kamu Yönetiminde stratejik planlamaya geçiş ve bu planlamanın yönetimi ele alınmış, kamu kurum ve kuruluşlarının yeni yönetim tekniklerine geçişini göstermesi açısından stratejik planlamanın ve yönetiminin önemi vurgulandıktan sonra, geçiş ile birlikte yaşanan ve yaşanması muhtemel sorunlar etraflıca ele alınarak konu irdelenmiş ve kamu kurum ve kuruluşlarının stratejik planlama uygulanırken neleri göz önünde bulundurması gerektiği açıklanmaya çalışılmıştır.

THE STRATEGIC PLANNING AND MANAGEMENT IN TURKEY AS A SYMBOL OF ALTERATION ON PUBLIC INSTITUTIONS

Abstract

Strategic management that primitively occur as private-sector-based management form has begun to apply in public sector in time. Rapid changes in recent days force public sector to be prepared

and build new policies accordingly to the chances just like private sector does. Strategic management is seen as an important reflection of public sector's performing in rational business and its functions. In this respect, public institutions can exist against recent alterations when they have a perspective to manage changes which make strategic management inevitably necessary in public sector. In this paper, it is firstly focused on changing local government comprehension, transition to strategic management in Turkish public administration and management of the process. Secondly, after emphasize the significance of strategic planning and management of the transition to new administration technics in public institutions, troubles and probable problems with the transition process is examined with all details. Lastly, it is tried to explain what kind of criteria should be considered during strategic planning procedure by public institutions.

" الادارة و التخطيط الاستراتيجي " باعتبارها رمزا للتغيير في مؤسسات القطاع العام في تركي الدكتور المحاضر أحمد تونج

جامعة Aralık 7 كليس

العلوم السياسية و الادارة العامة

ahmettunc@gmail.com

المخلص:

ان أساس الادارة الاستراتيجية ظهر في القطاع الخاص حيث تحولت مع الزمن الى نموذج للادارة و بدأ تطبيقها في القطاع العام. ففي مواجهة التغيرات السريعة التي تحدث اليوم ينبغي أن يتم تحديث و تطوير السياسات بهذا الاتجاه و تكون سريعة مثل القطاع الخاص. ان عقلانية الادارة الاستراتيجية للقطاع العام يظهر انعكاسا هاما في الوفاء في تنفيذ الاعمال و العمليات. في هذا الصدد فان اثبات الوجود في مواجهة هذه التغيرات الحاصلة في مؤسسات القطاع العام يكون فقط من خلال فهم ادارة التغيير الممكنة و من هذا الجانب أصبحت الادارة الاستراتيجية في القطاع العام لا مفر منه. في هذه الدراسة تغيير أولويات الادارة العامة فان الانتقال الى الخطط الاستراتيجية للادارة في القطاع العام التركي حيث بدء العمل بهذه الادارة و المخطط, و من جانب اظهار الانتقال الى تقنيات الادارة الجديدة في المؤسسات و القطاع العام بعد ابراز أهمية الادارة و التخطيط الاستراتيجي ومع الانتقال معا, وبعد النظر في تفاصيل المشاكل التي حصلت او التي ربما تحصل تم العمل على ايضاح ما ينبغي ايجاده و أين يتم الاهتمام عند تطبيق و تنفيذ الخطط الاستراتيجية في المؤسسات و القطاع العام و تدقيق الموضوع.

1. GİRİŞ

Günümüz dünyasında temel değerlerden birisi olarak değişim ön plana çıkmakta ve küresel boyutta tüm yönleriyle yaşanmaktadır. Bu değişim süreci özellikle teknoloji alanında olmak üzere sosyo-ekonomik, siyasal, kültürel ve diğer alanlarda kendini yoğun bir şekilde göstermektedir. İnsanoğlu bu değişimlere kayıtsız kalamamakta ve uyum sağlamaya çalışmaktadır. Bu değişimler özel sektör yönetimleri kadar kamu sektöründeki yönetimleri de etkisi altına almaktadır. Değişim, beraberinde getirdiği belirsizlik ve kaotik durum karşısında, değişime ayak uyduramayan yok olmakla karşı karşıyadır. Bu açıdan bakıldığında değişimin içselleştirilmesi gerekmektedir.

Değişim ile birlikte yönetim anlayışında yaşanana dönüşüm süreçleri yeni yönetim teknik ve modellerini doğurmuştur. Stratejik planlanma ve stratejik yönetim bu anlayışlardan biri olup, bir örgütün belirsizlik durumunun neden olduğu tehditlerden kaçınmasını, çevresinin oluşturduğu fırsatları değerlendirebilmesini ve esnek bir yapılanmaya girmesini, önleyici tedbirler alınmasını sağlar. Çalışmanın temel amacı; stratejik planlama ve stratejik yönetimin kamu kurum ve kuruluşlarında uygulanmasının elzem bir durum olduğu

ve kamu kurum ve kuruluşlar açısından stratejik plan ve stratejik yönetimin değişimin simgesi olarak algılandığı, kamunun stratejik plan ve stratejik yönetimi özel sektör gibi kar amaçlı yapmadığı, etkin kamusal hizmet anlayışı çerçevesinde vatandaş odaklı olarak uygulamaya koymasının önemi vurgulanmaya çalışılmıştır.

2. YENİ YÖNETİM ANLAYIŞI VE KAMU YÖNETİMİNDE UYGULANMASI

20. yüzyılın sonuna doğru artan bir oranda belirginleşerek ortaya çıkan ve yaşanan değişim ve dönüşüm süreci; ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel alt sistemlerle iletişim içerisinde genel anlamda yönetim ve özelden ise kamu yönetimiyle ilgili anlayış ve oluşumları da dönüştürmüştür. (Ökmen vd, 2004: 34). Değişimi tetikleyen süreç, 1970'lerle birlikte başlayan petrol krizinin uygulamadaki refah devleti anlayışını buhrana sürüklemesi ve kamusal hizmetlerin miktar ve kalitesinin talepleri karşılayamaması (Aykaç, 1995: 10) yönetim ve kamu yönetimi alanında önemli bir değişimi başlatmıştır. Yeni kamu yönetimi hareketi, bürokrasinin ve kamu yönetimi disiplinin değişen ve dönüşen toplumsal taleplere olan yakın ilgisinden dolayı 1960'ların sonlarına kadar mevcut haliyle statükocu, rasyonalist ve pozitivist anlayıştan rahatsız duyan Amerikan kamu yöneticileri ve siyaset bilimcileri alternatif arayışlarından biri olarak ortaya çıkmaya başlamıştır (Özgür, 2003: 183).

1980'lerin son çeyreğinde gelişmiş ülkelerde kamusal sektörde yeni bir yaklaşım, düşünce veya anlayış, işletmecilik (managerialism), yeni kamu işletmeciliği (new public management) ve piyasa temelli kamu yönetimi ya da girişimci yönetim gibi kavramlarla ifade edilen "yeni kamu yönetimi" anlayışı (Ökmen vd, 2004: 35) çerçevesinde değerlendirilmiştir. 1983 yılında James Perry ve Kenneth Kraemer tarafından "Public Management: Public and Private Perspectives" başlıklı kitap ile birlikte, yeni kamu yönetimi (işletmeciliği) modelinin ortaya çıkışı olarak kabul edilmektedir (Üstüner, 2000: 16). Bu model ve yaklaşımda temel perspektif, geleneksel kamu yönetiminden farklı olarak kamusal hizmetlerin yasalara ve diğer kurallara uygun bir şekilde yerine getirilmesinden ziyade, yapılan iş ve işlemlere özgü sonuçların çıkarılarak değerlendirilmesidir. (Leblebici, 2001: 125).

1970'lerin sonundan itibaren İngiltere ve Amerika'da muhafazakar yönetimlerin başlattıkları köklü reformlar, kamuda "yeni yönetim" anlayışının gelişmesinin temel yapı taşlarını oluşturmuştur (Eryılmaz, 2011: 38). Hood, (1991: 5-6) yeni kamu yönetimi anlayışının en çok deneyimleyen ülkelerden birisinin İngiltere olduğunu vurguladıktan sonra bu anlayışın İngiltere'ye özgü olmadığı açıklamıştır. Çünkü 1980'lerle birlikte kamu sektörünün geliştiği ülke deneyimlerinde "yönetim" sisteminde önemli değişimler yaşanmaya başlanmıştır. Zaman içerisinde 20. yüzyılda hakimiyetini kuran katı, hiyerarşik ve bürokratik kamu yönetimi yapısı, serbest piyasa düzenine dayalı esnek bir yapıya dönüşmüştür. Bu yaşanan dönüşüm basit bir reformdan öteye, toplumlarda hükümetlerin rolü ile ilgili olan önemli bir değişim sürecidir (Tortop, İspir vd, 2007: 499, Eryılmaz, 2011: 39, Parlak, 2013: 264). Geleneksel kamu yönetimi gerek teorik ve gerekse de uygulama dönük yönleriyle gözden düşmüş ve onun yerini kamuda "yeni yönetim" anlayışı gelişmeye başlamıştır (Eryılmaz, 2011: 39). Konu edilen bu değişimler yeni kamu yönetimi anlayışı bağlamında yorumlanmaktadır (Parlak, 2013: 264).

Eryılmaz, (2010: 26-27)' yeni kamu yönetimi temel ilkelerinin geleneksel kamu yönetiminin olan farklarını bire bir karşılaştırarak tablolaştırılmıştır (tablo-1):

Tablo-1: Geleneksel Yönetim İle Yeni Yönetim Anlayışının Karşılaştırılması

	Geleneksel Yönetim	Yeni Yönetim
Yapı	<ul style="list-style-type: none"> - Katı Örgüt Yapısı - Merkeziyetçi - Katı Hiyerarşi - Geniş Merkez - Hizmet Devleti - Büyük Ölçekli Yapı - Bürokrasi Yönelimli 	<ul style="list-style-type: none"> - Esnek Örgüt Yapısı - Adem-İ Merkeziyetçi - Yumuşak Hiyerarşi - Dar Merkez – Geniş Çevre - Minimal Devlet - Küçük Ölçekli Yapı - Piyasa Yönelimli
Roller	<ul style="list-style-type: none"> - Yönetim (Administration) - Örgüt Merkezli - Kurallara Bağlı Yakından Kontrol - Sevk ve İdare - Sabit Ücret 	<ul style="list-style-type: none"> - İşletme (Managment) - Müşteri-Vatandaş Merkezli - Performans Hedefli Denetim - Yönetişim - Performansa Dayalı Ücret
İlkeler	<ul style="list-style-type: none"> - Bürokratik Tipi Yönetici - Az Yetkili Yönetici 	<ul style="list-style-type: none"> - Girişimci Yönetici - Yetkilendirilmiş Yönetici
Politikalar	<ul style="list-style-type: none"> - Gizlilik - Hizmetlerde Nicelik - Üst Yöneticiye Bağlı Değerlendirme - Kapalı Enformasyon Kanalları - Yetkiyi Toplayan - Risk Almakta İsteksiz - Kuralcı ve Kırtasiyecici - Girdi ve Süreç Odaklı - Birey Yönelimli 	<ul style="list-style-type: none"> - Şeffaflık - Hizmetlerde Kalite - Çok Yönlü Değerlendirme - Açık Enformasyon Kanalları - Yetkiyi Paylaşan - Risk Almakta İstekli - Vizyon Sahibi ve Esnek - Çıktı ve Sonuç Odaklı - Ekip Yönetimi

Tablo-1’de geleneksel ve yeni yönetim anlayışlarının “yapı” ve “roller, ilkeler, politikalar” açısından karşılaştırmaları olarak sunulduğu görülmektedir. Günümüzde yeni yönetim anlayışının temel parametrelerinin kamu kurum ve kuruluşlarında yoğun bir şekilde gerek niceliksel ve gerekse de niteliksel olarak aynı düzeyde yaşandığı görülmektedir.

Gelişmiş ve zengin ülkelerde yeni yönetim anlayışının etkin bir şekilde uygulamada iken, gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerde etkinlik seviyesi istenen boyutta değildir.

Hood ise (1996: 153) yeni kamu yönetiminin temel özelliklerini şöyle ifade etmektedir: Uzmanlaşmış idarecilik, tam bir şekilde belirlenmiş ve yazılmış performans ölçütleri, çıktılara büyük bir önem ve kontrol, rekabetçiliğe önem veren, özel sektörde uygulanan yönetim tekniklerinin ve modellerinin uygulanmasında ısrar ve saydamlıktır.

Yeni kamu yönetimi anlayışı çerçevesinde, Osborne ve Gaebler ise (1992: 20) devletin temel görevlerinin farklılaştığını açıklamışlardır. Onlara göre: Devlet; özel firmalar arasında rekabeti geliştirmeli; denetim ve kontrolü kamu bürokrasiden vatandaşa aktarmalı; kamu kurumlarında, performans ölçüsü sadece girdiler temelli olmamalı; çıktılar temelli de olmalı; kamu kurum ve kuruluşlarının çevresine ‘‘müşteri’’ temelli bakmalı ve seçenekler sunmalı; sorunlar için pro-aktif tedbirler alınmalı; kamu kurum ve kuruluşları enerjisini sadece para harcamak yerine, para kazanmak üzerine kullanılmalı; kamu yapılanmalarını yerelleştirerek yönetimde katılım sağlamalı; bürokratik yapılanmadan öteye piyasa mekanizmaları kullanılmalı; yönetişimin kamu hizmetlerinin hazırlanıp sunulmasında toplumsal sorunları çözmek için kamu, özel, gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği sağlanmalı; yönetimi keskin kurallar ve düzenlemelerden öteye amaçlar yönlendirmelidir.

Sonuç olarak yeni yönetim anlayışı 1980’lerden sonra ekonomik ve yönetsel sistemin eylemliklerinde ve yapısında değişimi yorumlayan, yönlendiren ve geleneksel yönetim anlayışına alternatif olarak ortaya çıkmış ve büyük oranda da yerini almıştır (Eryılmaz, 2010: 27). Yeni kamu yönetimi anlayışı günümüzde ülke deneyimlerinde farklı boyutlarda yaşansa da temelde bir değişim ve dönüşüm sürecini başlatmış olup, Türkiye’de de bu sürece yönelik olarak birçok kuramsal, kurumsal ve yasal düzenlemeler ve gelişmeler yapılmıştır.

3. STRATEJİK PLANLAMA KAVRAMI, YÖNETİMİ, ÖZELLİKLERİ VE ÖNEMİ

Kelime olarak ‘‘Strateji’’ Yunanca’da ‘‘generallik sanatı’’ manasına gelen ‘‘strategos’’ sözcüğünden türetilmiştir (Parlak, 2013: 325; Mütercimler, 2006: 38). Askeri anlamda strateji, bir savaşta orduların girişecekleri hareketlerin ve operasyonların tasarlanması ve yönetilmesi sanatıdır (Hardwick ve Landuyt, akt. Eren, 1979: 4). Strateji, kelime anlamı olarak ise ‘‘sevk etme, yöneltme, sürme, gönderme, götürme ve gütmeye’’ (Dinçer, 1996: 5) belirlenen amaçlara ulaşabilmek için alınan tedbirler ve düzenlemeler (Polatoğlu, 1984: 19) zafere ulaşma amacıyla tasarlanan ve yürütülen çarpışma usulü (Sallenave, akt. Eren, 1979: 4) olarak tanımlanabilir. Strateji ayrıca özel sektör açısından, bir şirketin misyon ve vizyonuna nasıl ulaşacağını ifade eden geniş kapsamlı bir plandır (Parlak, 2013: 325). En geniş tanımıyla ise strateji, bireylerin ve kurumların amaçlarına ulaşması anlamına gelmektedir (Grant ve Jordan, 2014: 17).

Planlama kavramı için bazı tanımlamalara bakıldığında ise şunlar öne çıkmaktadır; bir örgütün önceden yazılı ya da yazısız olarak saptanmış amaçları yada hedefleri, yönetim olgusunun ilk ve temel evrensel ögesi, yöneticinin/lerin örgütü veya birimleri ulaştırmak istedikleri hedeflerini ve almak istedikleri sonuçları önceden ortaya koymalarıdır (Öztek, 2005: 41-42). Planlama, tamamen rasyonel birey düşüncesine dayalı bir faaliyettir. İster bireysel ve isterse örgütsel düzeyde olsun, planlama, ileri de önümüze gelebilecek

muhtemel tüm seçenekleri bilebildiğimizi ve buna göre gitmek istediğimiz rotayı belirlediğimizi ima eder (Şahin, 2014: 155). Sistematik bir yöntem olan planlama sayesinde gelecekte belirli bir zaman süresi sonunda erişilmesi istenen amaçlar ve normlar açık olarak belirlenir (Eren, 1979: 44).

Planlama ayrıca; bireyin kullanacağı araçları açıklığa kavuşturması, istediği hedeflere ulaşmak amacıyla kimin, ne zaman, hangi yöntemle ve ne kadar parayla hangi faaliyetlere girişeceğinin kararlaştırılmasıdır (Polatoğlu, 1984: 215). Ayrıca planlamaya ekonomik hayatın hangi konularına nasıl bir ölçüde müdahale etmesi gerekliliğini gösteren araç olma (DPT, 1973: 9) özelliği de yüklenmiştir.

Strateji ve plan arasındaki bağlantı genel anlamda şu şekilde açıklanabilir. Strateji amacın yerine getirilmesi için ortaya konulan hedefler ve varılmak istenen için seçilen yolda temel hareket modelidir. Plan ise kurum ve kuruluşun politikalarına göre yapılan ve bir bütünü ilgilendiren çeşitli genel hedefleri, ilkeleri içeren ve ana strateji çerçevesinde bunlara ulaşma yollarını, zamanı ve kaynakları kapsayacak şekilde belirten bir belgedir (Bircan, 2002: 17).

“Stratejik Plan” kavramı, yüzyıllardır askeri alanda kullanılan “strateji” kavramının 1960’lı yıllardan sonra ekonomik alana girmesiyle (Dinçer, 1996: 25) kullanılmaya başlanmıştır. Kuruluşun bulunduğu nokta ile ulaşmayı arzu ettiği durum arasındaki yolu tarif eder. Kuruluşun amaçlarını, hedeflerini ve bunlara ulaşmayı mümkün kılacak yöntemleri belirlemesini gerektirir. Uzun vadeli ve geleceğe dönük bir bakış açısı taşır. Kuruluş bütçesinin stratejik planda ortaya konulan amaç ve hedefleri ifade edecek şekilde hazırlanmasına, kaynak tahsisinin önceliklere dayandırılmasına ve hesap verme sorumluluğuna rehberlik eder (DPT, 2006: 7). Stratejik plan bir örgütte görevli bireylerin katılımını ve örgüt idarecisinin tüm desteğini kapsayan sonuç odaklı gayretlerin tamamından oluşmaktadır. Bu anlamda paydaşların ihtiyaç ve beklentileri, paydaşlar ve politika yapımcılarının örgütsel misyonu, hedefleri ve performans ölçümünün belirlenmesine aktif rol oynamasını öngörür. Stratejik planlar, örgütün tüm birimlerine yönelik bütçenin hazırlanmasına yön veren, pazarlama, üretim, finansman gibi temel yönetim işlevleri arasında denge kuran, performansı geliştirici yapısal değişiklikleri içeren uzun dönemli planlardır (Özer, 2008: 506).

Stratejik planlama tepe yönetime, liderlere ve planlamacılara stratejik anlayışta nasıl, hareket edileceğine yardımcı olmak için geliştirilmiş bir araçlar, süreçler ve kavramlar bütünden oluşmaktadır (Bryson, 1995: 9).

Devlet Planlama Teşkilatı (2006: 7-9) stratejik planlamanın ilkeleri şöyle sıralamıştır:

(1) Sonuçların planlanmasıdır: Girdilere değil, kamu hizmetleri ile elde edilecek sonuçlara odaklıdır. (2) Değişimin planlanmasıdır: Değişimin istenilen yönde olabilmesini sağlamaya gayret eder ve değişimi destekler. Dinamiktir ve geleceği yönlendirir. Düzenli olarak gözden geçirilmesi ve değişen şartlara göre uyarlanması gerekir. (3) Gerçekçidir: Arzu edilen ve ulaşılabilir bir geleceği resmeder. (4) Kaliteli yönetimin aracıdır: Disiplinli ve sistematik bir şekilde, bir kuruluşun kendisini nasıl tanımladığını, neler yaptığını ve yaptığı şeyleri niçin yaptığını değerlendirmesi, şekillendirmesi ve bunlara rehberlik eden temel kararları ve eylemleri üretmesidir. (5) Hesap verme sorumluluğuna temel oluşturur: Sonuçların nasıl ve ne ölçüde gerçekleştirildiğinin izlenmesine, değerlendirilmesine ve denetlenmesine temel oluşturur. (6) Katılımcı bir yaklaşımdır: Stratejik planlama

sürecinin kuruluşun en üst düzey yetkilisi tarafından tam olarak desteklenmesi şarttır. Bununla beraber, ilgili tarafların, diğer yetkililerin, idarecilerin ve her düzeydeki personelin katkısı, ortak çabası ve desteği olmaksızın, stratejik planlama başarıya ulaşamaz. (7) Günü kurtarmaya yönelik değildir: Uzun vadeli bir yaklaşımdır. (8) Bir şablon değildir: Kuruluşların farklı yapı ve ihtiyaçlarına uyarlanabilen esnek bir araçtır. (9) Salt bir belge değildir: Stratejik planın hazırlanması, gerçekleştirilmesi için yeterli değildir. Planın sahiplenilmesi ve eyleme geçirilmesi gerekir. Asıl olan stratejik plan belgesi değil, stratejik planlama sürecidir. (10) Sadece bütçeye dönük değildir: Stratejik planlama sürecinde kaynak kısıtları dikkate alınmakla beraber, yıllık bütçe ve kaynak taleplerinin stratejik planları şekillendirmemesi; stratejik planın, bütçeyi yönlendirmesi gerekir.

Stratejik planda (SP) yer alması gereken temel unsurlar ise: Durum analizi (özet), katılımcılığın nasıl sağlandığına ilişkin açıklama, misyon, vizyon, temel değerler, en az bir amaç, her amacın altında en az bir hedef, hedef ölçülebilir şekilde ifade edilememiş ölçüm kriter(ler)i, stratejiler, tüm amaç ve hedefleri içeren beş yıllık tahmini maliyet tablosu (DPT, 2006: 9) dur.

Stratejik planlamanın kapsamında bir örgütün ne yaptığını, varlık nedenini ve illeri de varmak istediği hedefleri ortaya koyan bir yönetim tekniğidir. Stratejik yönetim çevre analizi, stratejinin planlanması ve uygulanması, değerlendirme ve denetim aşamalarını içeren ve örgütün uzun dönem performansını tespit eden faaliyet ve kararlardan oluşur. Stratejik yönetim örgütün içsel ve dışsal analizlerini yapması ve güçlü ve zayıf yönleri ile çevresindeki fırsat ve tehditlerin tespit edilmesiyle, misyon ve vizyonuna da uygun bir “stratejinin” yerine getirilmesi ve uygulanmasına vurgu yapmaktadır (Parlak, 2013: 328).

SP, bazı ülkelerde, kamu hizmetlerinin kalitesinin artırılması ve hükümetler tarafından ulaşılması arzu edilen hedef ve amaçların gerçekleştirilmesinde eşgüdüm sağlayacak bir araç olarak bazılarında ise, kamu harcamalarının kontrol altına alınması ve kaynakların daha etkili ve verimli kullanılması için uygulanmaktadır (Songür, 2011: 202).

Stratejik planlama süreci temelde bazı adımlardan oluşmakta olup bu adımlara bakıldığında (Bryson, 1995:23): (1) Stratejik planlama sürecini başlatmak ve bu planda uzlaşmaya varmak. (2) Kurumsal normları belirlemek. (3) Kurumun misyonunu ve değerlerini açıklamak. (4) Kurumun güçlerini, zayıf noktalarını, fırsat ve tehditlerini belirlemek için kurumun iç ve dış çevresini değerlendirmek. (5) Kurumun karşılaştığı stratejik sorunları tanımlamak ve sorunları yönetmek için stratejiler oluşturmak. (6) Stratejik planı veya planları kontrol etmek ve uyum sağlamak. (7) Etkili bir kurumsal vizyon oluşturmak (8) Etkili bir uygulama süreci geliştirmek. (9) Stratejileri ve stratejik planlama sürecini tekrar gözden geçirmek

Kelimenin ilk kullanımında ve kökeninden de anlaşılacağı gibi, askeri bir kavram olan strateji, özellikle 1970’lerden sonra özel sektörde yaygın bir şekilde kullanılarak, yönetim literatüründe yer edinmeye başlamıştır (Parlak, 2013: 325). Yönetimde stratejiyle belirtmek istenen bir kurum veya kuruluşun temel hedeflerini başarmak için takip edeceği yol ve yöntemlerdir (Çevik, 2010: 138). Stratejik yönetimin ana görevi, bir işin misyonunu tamamen düşünmek ve “işimiz nedir, ne olmalıdır” sorularını sorarak, önceden belirlenen amaçlar ve hedefler açısından, kararların istenen sonuçları vermesini sağlamaktır (Drucker, 1999: 143). Strateji istenilen hedeflere götürecekt yaklaşımların ve faaliyetlerin kurum tarafından nasıl yürütüleceğini belirtir (Özdemir, 1999: 7).

Durna ve Eren (2002: 61) stratejik yönetimi; bir örgütün stratejik hedeflerini oluşturarak ve bunları sürekli güncelleyemeye yönelik sistemsel ve etkin bir yaklaşım anlayışıyla bütün yönetim süreçlerinin harmanlanmasıdır

Kamu yönetiminde strateji; kamunun bir bütün olarak faaliyetlerini kapsayan ve bunlara bütünlük, yön ve amaç ekseninde, çevreninde etkisiyle değişimi sağlayan ve kolaylaştıran çok boyutlu bir kavram olarak görülmektedir (Barca ve Balcı, 2006: 48) Örgütün kapasitesine ve dış çevresi hakkında çıkarımlara dayalı olarak, örgüt için hedefleri ve öncelikleri belirlemeyi ve amaçlanan hedefleri başarabilmek için çalışma planlamalarının düşünülmesi ve bunların uygulanmasını içerir (Parlak, 2013: 325).

Stratejik yönetimin kaynağını analiz eden sorular ise şunlardır (Aktan, 1999:7): Strateji nedir?, Strateji niçin oluşturulur? Strateji ne zaman oluşturulmalıdır?, Nereye ulaşılmalı istenilmektedir?, Stratejiler nasıl oluşturulacaktır?, Stratejiler kim tarafından oluşturulacaktır?. Bu sorulara verilen cevaplar bir kurum veya kuruluşun amacı doğrultusunda nasıl bir yönde ilerlediğini göstermesi açısından önemlidir. En uygun zamanda en uygun kararların hayata geçirilmesi bir kurum ve kuruluş için hayati bir noktadır.

Stratejik yönetimin özelliklerini Tortop, İspir vd, (2007: 308) beş temel esastan ele alarak ifade etmektedirler, bunlar: (1) Stratejik yönetim (SY), üst düzey yönetimin bir fonksiyonudur: Üst düzey yönetim tarafından yerine getirilmesi gerekmektedir. (2) SY gelecekle ilgilidir: Örgütün şundan ve geçmişten öteye gelecekle ilgili konumu, kararları ve uygulamalarıyla ilgilidir. (3) SY, örgütü bir sistem olarak görür: Örgütü bir sistem olarak kabul eder ve bu sistemi etkileyen alt sistemlerle, örgüt sistemi arasındaki etkileşimi analiz eder. (4) SY, örgütsel amaçlarla toplumsal çıkarları bağdaştırır: ST örgütü bir sistem olarak ele alarak, örgütsel başarı da dışsal çevrenin ne kadar etkili olduğunu, örgütsel amaçlarla toplumsal çıkarların uyumlu hale getirilmesine özen gösterir. (5) SY alt kademe yöneticilere rehberlik eder: Kademe yöneticilerinin yetiştirilmesine, bilgi ve beceri düzeylerinin geliştirilmesine yardımcı olur.

Yönetimde yeniden yapılanma veya iyileştirme çabaları, strateji için birer araçtır ve strateji olmadan bu araçlar etkin kullanılamazlar. Elbette ki stratejinin uygulanabilmesi içinde bu araçlara ihtiyaç vardır. Çağdaş bir yönetim yaklaşımı olarak stratejik yönetimin uygulanması ve bunun için gereken diğer süreçlerin işletilmesi, sorunsuz ve çağdaş bir kamu yönetimi için kaçınılmaz duruma gelmiştir (Aydın, 2004: 106).

Stratejik yönetimin yararlarını, Güçlü (akt. Özer, 2008: 496-497) şöyle ifade etmektedir; (1) Değişen durumları önceden sezmek için örgütlere izin verir. (2) Örgüte açık amaçlar ve yönelimler sağlar. (3) Araştırma sürecinde yöneticilere yardım edebilmesi için ilerleme sağlar. (4) Stratejik yönetimi yerine getiren işler daha etkilidir. (5) Stratejik yönetim, iş kararlarını sistematik yapmada bir yoldur. (6) Stratejik yönetim, örgütün temel sorunlarını araştırmada yöneticilere yardım eder. (7) Stratejik yönetim, örgütlerin iletişimine, bireysel projelerin koordinasyonuna, kaynakların tahsisine ve bütçe gibi kısa süreli planlamanın gelişmesine yardım eder.

Stratejik planlamada vizyon ve misyon: Kuruluşlar misyon ve vizyonlarını ifade ederek, temel değerlerini belirleyerek, amaçlarını, hedeflerini ve stratejilerini ortaya koymaktadırlar. Misyon, vizyon ve ilkelerin oluşturulması sonucunda, kuruluşun varması istenen noktaya nasıl bir çerçeve içinde ulaşılacağı amaç ve hedeflerin belirlenmesi ile ortaya çıkar. Bu nedenle, misyon, vizyon ve ilkelerin doğru şekilde ifade edilmesi stratejik planın

başarısı üzerinde belirleyici bir rol oynayacaktır. Misyon, vizyon ve ilkeler bir kuruluşun kurumsal kimliğine de katkıda bulunan öğelerdir (DPT, 2006: 28). Bu aşamada misyon ve vizyonu açıklamak gerekmektedir.

Kâr amacı gütsün veya gütmesin her kurum/kuruluşun bir “varlık sebebi” bulunmaktadır. Niçin varız? Bu sorunun cevabını teşkil eden, organizasyonun şu anda ne iş yaptığını ve varoluş felsefesini de içeren bu kavrama “misyon” denilmektedir. Dolayısıyla misyon örgütün neler yapması gerektiğini de ortaya koymaktadır (DPT, 2006: 28-29, Aşgın, 2008: 5).

Misyon Bildirimleri kuruluşun üst yönetimi tarafından planlama ekibi ile birlikte geliştirilmeli, ama bu sürece bütün çalışanların katılması da temin edilmelidir. Eğer örgüt, daha alt düzeydeki organizasyonların toplamından oluşmakta ise, alt düzey birimlerin misyon bildirimleri de, birim yöneticileri ve ilgili personeline, üst kuruluşun misyon bildiriyle uyumlu olarak ortaya konmalıdır (Aşgın, 2008: 6-7).

Vizyon, özellikle misyon kavramıyla karıştırılmaktadır. Misyon bir örgütün var olma nedenidir, vizyon ise gelecekte var olmak istediği noktadır. Misyon, vizyona ulaşmada özelleştirilmiş bir amaç görevini görür (Dinçer, 1998: 9). Stratejik yönetim sürecinde; en önemli başlangıç aşamasını oluşturan vizyon, stratejilere yol gösterilmektedir. (Ülgen ve Mirze, 2004: 179).

Bir organizasyon varlık nedeni doğrultusunda gelecekte ulaşmak istediği ideal yeri, vizyonuyla ortaya koyar. Onun için vizyon, organizasyonun ideal geleceğini sembolize eder. Bu haliyle mensuplarını ve çalışanlarını motive edecek kadar iddialı olmalıdır. Ama bu iddia aynı zamanda ulaşılabilir hedefleri içermelidir (DPT, 2006: 29, Aşgın, 2008: 7).

Kurum veya kuruluş vizyonunu oluşturulurken iki ana yolu takip etmelidir. İlki, vizyonun kuruluşun veya kurumun kurucusu veya yöneticisi eliyle belirlenmesi ve belirlenmiş olan vizyonun tüm mensuplarla paylaşılmasıdır. İkincisi, vizyonun tüm mensuplarla geliştirilmesidir. İlk yolun başarısı için, kurum veya kuruluşun tepe yöneticilerinin gerekli liderlik özelliklerine sahip olması gerekir. İkinci yolun başarısı için, kurum veya kuruluşun sağlıklı bir iletişim ortamı bulunmalıdır (Ülgen ve Mirze, 2004: 183).

Kuruluşun geleceğe olan bakışını gösteren vizyon, geleceği kendi şartları içerisinde ve geçmişten farklı kurgulamanın da anahtarıdır. Kurum veya kuruluş bir vizyon ortaya koymadığı müddetçe, mevcut şartlar içerisinde geçmişteki deneyimleriyle sınırlı kalacak ve muhtemelen geçmişe benzer bir gelecek oluşturacaktır (Aşgın, 2008: 8).

Vizyona sahip olmayan bir kurum veya kuruluş, rotasını kaybeden gemiye benzer. Başka bir deyişle vizyonun varlığı, kurum veya kuruluşu eşgüdümeye, inovasyona ve rasyonel davranışlar göstermeye yönlendirirken, vizyonun yokluğu ise kurum veya kuruluşu ve personeli başarısızlık ve kaosa sürükler (Ülgen ve Mirze, 2004: 180).

4. TÜRKİYE’DE STRATEJİK PLANLAMAYA GEÇİŞ

Özellikle 1970’lerin sonlarından itibaren yaşanmaya başlanan toplumsal, siyasal, ekonomik ve teknolojik gelişmeler, yönetsel alanı da etkilemiş hem kamuda ve hem de özel sektörde hakim olan “yönetim modellerini” önemli değişimlere uğratmıştır. Bu dönemden itibaren geleneksel kamu yönetimi düşüncesi sorgulanmış ve yeni yönetim anlayışı

ve tekniklerinin “kamu yönetiminde” uygulanması gereği dile getirilmiştir. Bu yönetim modellerinden biride “stratejik yönetim”dir (Parlak, 2013: 324).

Türkiye’de stratejik planlama ve yönetiminin gündeme gelmesi Kamu Harcamaları ve Kurumsal Gözden Geçirme raporu PEIR ile gündeme gelmiş olup (KSP, 2015, www.sp.gov.tr), 12.07.2001 yılında Dünya Bankası ile imzalanan 1. Program Amaçlı Mali ve Kamu Sektörü Uyum Kredisi (PFPSAL) anlaşması ile (Songür, 2011: 208) somut bir politika taahhüdü niteliği kazanmıştır. Taahhüt kapsamında kamu kuruluşlarında politika oluşturma kapasitesinin artırılması ile politikaların orta vadeli ve somut hedeflere dayalı olarak belirlenebilmesi amacıyla, politikaların kamu kuruluşlarına yardımcı olacak bir stratejik planlama kılavuzunun o zamanki adı Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı olan Kalkınma Bakanlığı sorumluluğunda hazırlanması kararlaştırılmıştır. Kılavuz 2003 yılında hazırlanarak kamu kuruluşlarının kullanımına sunulmuştur (KSP, 2015, www.sp.gov.tr)

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu 10.12.2003 tarihinde yürürlüğe girmiş ve kanunla öngörülen tüm kamu kurum ve kuruluşları için stratejik planlamayı hazırlama zorunlu hale getirilmiştir. Kanunla stratejik planlama yükümlülüğü getirmekle birlikte; hangi kamu idarelerinin stratejik plan hazırlayacağını, stratejik planlama sürecine ilişkin takvimin ve usul ve esasların belirlenmesi görevini Kalkınma Bakanlığına vermiştir.

2004 Yılı Programı ve Mali Yılı Bütçesi Makro Çerçeve Yüksek Planlama Kurulu Kararı ile kamu kesiminde yapılan reform çalışmaları kapsamında, kamu kuruluşlarının ilk aşamada VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı ve yıllık programlarda yer alan politikalar ve makro hedefler çerçevesinde kendi stratejik planlarını hazırlamaları ve gelecek dönemlerde kuruluş bütçelerinin idare stratejik planlarında öngörülen kuruluş misyonu, vizyonu ve hedefleri doğrultusunda oluşturmaları hedeflenmiş ve bu amaçla, orta vadede tüm kamu kuruluşlarına yaygınlaştırılmak üzere, sekiz kamu kuruluşunda (o zamanki adlarıyla: Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı, Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü, Karayolları Genel Müdürlüğü, Hacettepe Üniversitesi, Denizli İl Özel İdaresi, İller Bankası Genel Müdürlüğü, Kayseri Büyükşehir Belediyesi) stratejik planlama ile ilgili pilot uygulama başlatılmıştır. 2005 Yılı Programı ve Mali Yılı Bütçesi Makro Çerçeve Yüksek Planlama Kurulu Kararı ile pilot çalışmaların devam etmesi kararlaştırılmış ve söz konusu çalışmalar 2006 yılı başında tamamlanmıştır (KSP, 2015, www.sp.gov.tr).

5018 sayılı Kanunun verdiği yetkiye istinaden Mayıs 2006 tarihinde geçiş takvimini de içeren “Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” ile Stratejik Planlama Kılavuzu, pilot uygulamalardan elde edilen deneyimle birlikte güncellenmiş ve Haziran 2006 tarihinde “Kamu Kuruluşları İçin Stratejik Planlama Kılavuzu” adıyla yayımlanmıştır (KSP, 2015, www.sp.gov.tr).

5018 sayılı kanunun yanı sıra 5393 sayılı Belediye ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunları ile nüfusu 50.000’nin üzerindeki tüm belediyeler stratejik plan hazırlamakla sorumludurlar. Bunun dışında 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile il özel idarelerine

de stratejik planlama hazırlama yükümlülüğü getirilmiştir. 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununda büyükşehir belediyesinin görevleri arasında, büyükşehir belediyesinin stratejik planını hazırlamak bulunmaktadır. Büyükşehir belediye başkanının görevlerinden birisi belediyeyi stratejik plana uygun olarak yönetmektir. 5393 sayılı Kanunda, belediye meclisinin görevleri arasında stratejik planı görüşmek ve kabul etmek bulunmaktadır (DPT, 2006: 1-3).

Türkiye’de kamu kurum ve kuruluşlarının stratejik plan sürecine ilişkin kanunlar dışındaki mevzuata bakıldığında:

(1) Bakanlar Kurulu Kararları; Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Bağlı Ortaklıklarına Yönelik 15/10/2007 tarihli ve 2007/12702 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

(2) Yönetmelikler; Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Kamu İdarelerince Hazırlanacak Performans Programları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ve Kamu İdarelerince Hazırlanacak Faaliyet Raporları Hakkında Yönetmelik, Strateji Geliştirme Birimlerinin Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik

(3) Tebliğler; Kamu İdarelerince Hazırlanacak Stratejik Planlara Dair Tebliğ ve Kamu İç Kontrol Standartları Tebliği (KSP, 2015, www.sp.gov.tr).

Kamu kesiminin mali ve idari sorunları dikkate alındığında kamu idarelerinin faaliyetlerini planlı bir şekilde yerine getirmeleri giderek önem kazanmaktadır. Kamu yönetimi ve kamu mali yönetimi reformları çerçevesinde, makro düzeyde bütçe hazırlama ve uygulama sürecinde mali disiplini sağlamak, kaynakları stratejik önceliklere göre dağıtmak, bu kaynakların etkin kullanılıp kullanılmadığını izlemek ve bunun üzerine kurulu bir hesap verme sorumluluğu geliştirmek temel başlıklar olarak ortaya çıkmıştır. Kamu idarelerinin planlı hizmet sunumu, politika geliştirme, belirlenen politikaları somut iş programlarına ve bütçelere dayandırma ile uygulamayı etkili bir şekilde izleme ve değerlendirmelerini sağlamaya yönelik olarak “stratejik planlama” temel bir araç olarak benimsenmiştir (DPT, 2006: 1).

Türkiye’de “Stratejik Plan ve Yönetim” için kamu kurum ve kuruluşlarda yapılanma: 22.12.2005 tarihinde 5436 sayılı “Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile kamu kurum ve kuruluşlarda strateji birimlerinin oluşturulmasını zorunlu hale gelmiştir.

Yasanın 15. maddesinde “Başbakanlık ve bakanlıklarda (Milli Savunma Bakanlığı hariç) Strateji Geliştirme Başkanlığı kurulmuştur” ibaresiyle birlikte strateji birimleri kurulmaya başlanmıştır.

Yasanın 15. maddesinin (b) bölümünde “Ekli (1) sayılı cetvelde yer alan kamu idarelerinin merkez teşkilatlarında Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı”, kurulmuştur. Ekli (1) sayılı cetvelde yer alan kamu idareleri ise:

1) Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, 2) Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ,3) Savunma Sanayi Müsteşarlığı, 4)Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, 5) Hazine Müsteşarlığı, 6) Dış Ticaret Müsteşarlığı, 7) Gümrük Müsteşarlığı, 8) Denizcilik Müsteşarlığı, 9) Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 10) Diyanet İşleri Başkanlığı, 11) Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, 12) Emniyet Genel Müdürlüğü, 13) Vakıflar Genel Müdürlüğü, 14) Dev-

let Su İşleri Genel Müdürlüğü, 15) Karayolları Genel Müdürlüğü, 16) Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, 17) Orman Genel Müdürlüğü, 18) Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, 19) Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, 20) Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü, 21) Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, 22) Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu, 23) Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, 24) Devlet Personel Başkanlığı'ndan oluşmaktadır.

Yine yasanın 15. maddesinin (b) bölümünde ise “ekli (2) sayılı cetvelde yer alan kamu idarelerinin merkez teşkilatlarında ise Müdürlük kurulmuştur”. Ekli (2) sayılı cetvelde yer alan kamu idareleri ise:

1) Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 2) Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 3) Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Başkanlığı, 4) Türk Patent Enstitüsü Başkanlığı, 5) Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, 6) Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, 7) Petrol İşleri Genel Müdürlüğü, 8) Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, 9) Elektrik İşleri Etüd İdaresi Genel Müdürlüğü, 10) Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü, 11) Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü, 12) Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi'nden oluşmaktadır.

Ayrıca aynı yasanın 15. maddesinin (c) bölümünde “Üniversiteler ile yüksek teknoloji enstitülerinde Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı kurulmuştur.”

5436 sayılı yasanın 15. maddesinde “Strateji Geliştirme Başkanlıkları, Strateji Geliştirme Daire Başkanlıkları ve strateji geliştirme ve mali hizmetlere ilişkin hizmetlerin yerine getirildiği müdürlüklerin görevleri şöyle sıralanmıştır:

1) Ulusal kalkınma strateji ve politikaları, yıllık program ve hükümet programı çerçevesinde idarenin orta ve uzun vadeli strateji ve politikalarını belirlemek, amaçlarını oluşturmak üzere gerekli çalışmaları yapmak.

2) İdarenin görev alanına giren konularda performans ve kalite ölçütleri geliştirmek ve bu kapsamda verilecek diğer görevleri yerine getirmek.

3) İdarenin yönetimi ile hizmetlerin geliştirilmesi ve performansla ilgili bilgi ve verileri toplamak, analiz etmek, yorumlamak.

4) İdarenin görev alanına giren konularda, hizmetleri etkileyecek dış faktörleri incelemek, kurum içi kapasite araştırması yapmak, hizmetlerin etkililiğini ve tatmin düzeyini analiz etmek ve genel araştırmalar yapmak.

5) Yönetim bilgi sistemlerine ilişkin hizmetleri yerine getirmek.

6) İdarede kurulmuşsa Strateji Geliştirme Kurulunun sekreteryası hizmetlerini yürütmek.

Bakanlar Kurulu'nca 06.01.2006 tarihinde 5436 sayılı kanuna ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununa istinaden “Strateji Geliştirme Birimlerinin Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” çıkarmıştır. Bu yönetmeliğin 4. maddesinde strateji birimlerinin çalışma usul ve esasları belirlenmiştir. Bunlara bakıldığında:

1) Stratejik yönetim ve planlama: Misyon belirleme, Kurumsal ve bireysel he-

defler oluşturma, Veri-analiz ve araştırma-geliştirme.

2) Performans ve kalite ölçütleri geliştirme.

3) Yönetim bilgi sistemi.

4) Mali hizmetler: Bütçe ve performans programı, Muhasebe, kesin hesap ve raporlama, İç kontrol.

Türkiye’de stratejik plan hazırlamada yetkili olan kamu kurum ve kuruluşlarında oluşturulan strateji birimlerinin kanun ve yönetmelikte belirlenen yetkiler ve görevler çerçevesinde “stratejik planlar” hazırlamaktadırlar.

Türkiye’de kamu kurum ve kuruluşları stratejik plan/planlar hazırlarken Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan tablo-2’de yer alan süreci takip etmektedirler.

Tablo-2: Stratejik Yönetim Süreci

- Plan ve Programlar - Paydaş Analizi - GZFT Analizi	DURUM ANALİZİ	Neredeyiz?
- Kuruluşun varoluş gerekçesi - Temel İlkeler	MİSYON VE İLKELER	Nereye ulaşmak istiyoruz?
- Arzu edilen gelecek - Orta vadede ulaşılabilecek amaçlar - Spesifik, somut ve ölçülebilir hedefler	VİZYON AMAÇLAR VE HEDEFLER	
- Amaç ve hedeflere ulaşma yöntemleri - Detaylı iş planları - Maliyetlendirme - Performans programı - Bütçeleme	STRATEJİLER FAALİYETLER VE PROJELER	Gitmek istediğimiz yere nasıl ulaşabiliriz?
- Raporlama - Karşılaştırma	İZLEME	Başarımızı nasıl takip eder ve değerlendiririz?
- Geri besleme - Ölçme yöntemlerinin belirlenmesi - Performans göstergeleri - Uygulamaya yönelik ilerleme ve sonuçların değerlendirilmesi	PERFORMANS ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	

Kaynak (DPT, 2006: 5).

Tablo-2’ye bakıldığında öncelikle, “neredeyiz?” sorusuna cevap aramak üzere kuruluş içi ve dışı etkenlerin incelenmesine yönelik durum analizinin genel çerçevesi verilmektedir.

“Nereye gitmek istiyoruz?” sorusu çerçevesinde kuruluş için misyon, vizyon, değerlerler, amaç, hedef ve stratejilerin belirlenmesi konusunda temel kavram ve yaklaşımlar anlatılmaktadır.

“Gitmek istediğimiz yere nasıl ulaşabiliriz?” sorusu kapsamında uygulama stratejisi geliştirme konusu işlenmektedir. Belirlenen hedefler doğrultusunda temel faaliyet ve projelerin şekillendirilmesi ve stratejik planın bütçe süreci ile ilişkisi ele alınmaktadır.

“Başarımızı nasıl takip eder ve değerlendiririz?” sorusuna yönelik olarak izleme ve değerlendirme faaliyetlerinin sistematik bir şekilde yürütülmesi konusunda bir çerçeve sunulmaktadır (DPT, 2006: 5-6, Özer, 2008: 506).

Stratejik planların yapılmasındaki kurumsal olarak oluşturulan strateji birimlerinin ve tablo-2’de takip edilen stratejik yönetim süreciyle birlikte “stratejik planlar” kamu kurum ve kuruluşları tarafından hazırlanmaktadır. Hali hazırda uygulanmakta olan stratejik planlar ve uygulayan kamu kurum ve kuruluşları tablo-3’de görülmektedir.

Tablo-3: Türk Kamu ve Kuruluşlarını Stratejik Plan Sayıları (31.03.2015)

Stratejik Plan Yapan Kurum ve Kuruluşlar	Yürürlükteki Stratejik Planlar
Merkezi İdareler	67
Belediyeler	161
İl Özel İdareleri	77
Kamu İktisadi Teşebbüsler	14
Devlet Üniversiteleri	88

(KSP, 2015, www.sp.gov.tr, derlenerek hazırlanmıştır)

Tablo-3’de Merkezi İdareye ait 67, Belediyelere ait 161, İl Özel İdarelerine ait 77, Kamu İktisadi Teşebbüslerine ait 14 ve Devlet Üniversitelerine ait 88 “stratejik planın” olduğu anlaşılmaktadır.

4. Başarı Faktörleri ve Çözüm Önerileri

Grant ve Jordan (2014: 10-11) stratejilerinin başarılı olabilmesi için temelde dört ana faktör üzerinde durmaktadırlar, bunlar: (1) Amaçların basit, anlaşılır, sürdürülebilir ve uzun vadeli olması gerekir. (2) Rekabet edilen çevrenin iyi analiz edilip, buna göre davranılması gerekmektedir. (3) Bütün kaynakların amaç veya amaçlar çerçevesinde değerlendirilmesi esastır. (4) Stratejilerin başarısının en temel sırrının ise etkili bir uygulama olduğu bilinmelidir

Ülgen ve Mirze ise, (2004: 72) stratejilerin uygulanmasında dikkat edilmesi gereken hususları şöyle ifade etmişlerdir:

(1) Şayet radikal bir değişim öngörülüyorsa misyonu tanımı yapıp ve amaçların gözden geçirilip yeniden belirlenmesi, (2) örgüt yapısının stratejilere uyumlulaştırılması ve gerekli kaynağın ve sistemin bu yönde harekete geçirilmesi, (3) örgüte uygun insan kaynağının seçimi, eğitimi ve atanması, (4) stratejilerin uygulanmasında etkili yönetim modellerinin ve yöneticilerin tayini, (5) örgüte uygun bir “kurumsal iklimin” inşa edilmesi gerekir.

Stratejik planlamanın kamu sektöründe uygulanması durumunda karşılaşılan sorunların bir kısmının da “Türk Kamu Yönetimi”nin kendine has özelliklerinden kaynaklandığı ve bunların stratejik planlamanın uygulanmasına engel oluşturduğu ya da sürecin daha hızlı işlenmesini olumsuz etkilediği söylenebilir. Bu engelleri Songür (2007: 44; 2011: 214) şöyle ifade etmektedir:

(1) Stratejik yönetimin özel sektör kökenli olması sebebiyle kamu yöneticileri kadar kamu personelinin olumsuz bakış açıları. (2) Üst düzey yöneticilerin stratejik yönetime karşı güven eksikliğinden dolayı kurumlardaki çalışmalara destek vermemeleri. (3) Toplumsal boyutta ve özellikle de kamu kurumlarında katılımçılığın gelişmemiş olması. Kamu kurumlarında yaygın olarak değişime direnç gösterilmesi. (4) Kamu kurumlarının birlikte çalışma, üretme, karar verme ve uzlaşma kültürüne yatkın olmaması. (5) yerel yönetimlerde nitelikli personel sayısının azlığı. (6) Alt birimlerin hedefler konusunda kurumun tümüyle uyumlaştırılması ve bütünleştirilmesindeki zorluklar. (7) Stratejik planlamanın uzun süreli olmasından yeterli katılımın olmasında ve motivasyonda yaşanan sorunlar. (8) Kamu kurumlarının, yaşanan yönetici ve personel hareketliliği, yetersiz mekan, araç-gereç ve kalifiye personel gibi bazı yapısal sorunlar. (9) Kamu kurumlarında stratejik yönetimin ihtiyaç duyduğu veri tabanlarının yetersizliği. (10) Kamuda stratejik yönetim sürecine ilişkin eğitim ve danışmanlık ihtiyacının olması ve bunu karşılayacak ilgili ve ilişkili kurum ve kuruluşun az olması.

Parlak ise (2013: 337-338) stratejik yönetimin uygulanmasında da Türk Kamu Yönetimi açısından yaşanan veya yaşanabilecek süreci, şöyle ifade etmektedir:

(1) özel sektör piyasa odaklı hareket ederken kamu sektörü ise kamu yararını gözetir, bu açıdan kamu yönetimindeki yöneticiler özel sektör tarzı yönetim modellerini uygularken çok dikkatli davranmalıdırlar. (2) Özel sektördeki “kar” başarının ölçülebilmesi için imkan sağlarken kamu yönetiminde başarı, hizmetin etkinliği ile ilgilidir. (3) Özel sektör sunduğu mal ve hizmetin maliyetini müşteriler karşılamakta ve stratejik kararlar alınırken müşterilerin beklentileri önemliken, kamu yönetiminde, vatandaşın istek ve beklentileri, sunulacak hizmete genelde ya yansıtılmamakta ya da yansıtılmaktadır. (4) Rekabet unsuru kamu yönetimiyle özel sektör ayrıştıran başka bir faktördür. Çünkü kamuda rekabet yok iken, özel sektör yoğun rekabet nedeniyle etkin stratejilerle varlığını arttırmakta ve direnebilmektedir. (5) Özel sektör piyasa tabanlı iken, kamu yönetimi, siyasal ve vatandaş baskıları, pazarlıkların, kıt mali kaynakların gibi çok unsurlu bir ortamda karar alan ve manevra alanı dar olup buna uygun stratejiler uygulamak zorundadır. (6) Özel sektörün

aksine kamu yönetiminde esnek olmayan bir yapılanma vardır ve böylelikle kararlar uzun süreçler sonucunda alınabilmektedir.

5. SONUÇ

Günümüzün en sihirli kavramlarından ve anlayışlarından biri olan “strateji” toplumsal, siyasal ve ekonomik alanların tümünde kendine yer bulabilmektedir. Stratejik anlayışı etkili ve verimli kullanabilen bireyler, örgütler, işletmeler ve devletler önemli başarılar elde edebilmektedirler. Stratejik anlayışın yönetim biliminde kullanımın yaygınlaşmasıyla birlikte kamusal alanda birçok sorun giderilmeye başlanmıştır.

Yeni yönetim anlayışının sembollerinden biri olarak “stratejik plan ve stratejik yönetim” öne çıkmaktadır. Genel olarak kamu yönetiminde stratejik düşünce ve anlayışlar kamu kurum ve kuruluşlarını daha sistematik ve etkin kılmışlardır. Bir örgüt için başarıyı elde edebilmenin temel faktörlerinden biri olmaya başlayan strateji, uygulamada ve hazırlık aşamasında önemli sorumluluklar ve deneyimler gerektirmektedir, bunu yerine getiren örgütler, işletmeler, devletler, kamu yönetimleri başarıyı elde edebilmişlerdir.

Türkiye yaşanan bu değişim, dönüşüm ve gelişmelerden etkilenmiş kuramsal düzeydeki tartışma ve çalışmaların yaygınlaşmasıyla birlikte, kamu kurum ve kuruluşlarında sistematik bir hizmetin verilebilmesi, etkinliğin ve verimliliğin sağlanması, kronikleşmiş kurumsal sorunların bertaraf edebilmesi ve kaliteli hizmet için gerekli bazı kurumsal ve yasal düzenlemeler hayata geçirilmeye başlanmıştır. Uluslararası sözleşmelerinde etkisiyle 2000’lerin başlarında çeşitli düzenlemeler yapılmış, Türkiye’de kamusal alanda bulunan tüm kurum ve kuruluşlar için stratejik plan yapma zorunluluğu getirilmiş, akabinde stratejik yönetim süreci için çeşitli birimler oluşturulmuştur.

“Türk Kamu Yönetimi” için yeni sayılabilecek bir unsur olan stratejik plan ve stratejik yönetim süreci öncelikle ülkesel deneyimler dikkate alınarak uygulanmalı, başarısızlık faktörleri iyi bir şekilde irdelenmeli, stratejik planlar suistimal edilmeden uygulanmalı ve bu planlar çerçevesinde kurumsal hedefler yerine getirilmeye çalışılmalıdır.

Dünyada ve Türkiye’de egemen olmaya başlayan yeni yönetim anlayışları, kamu yönetim alanını da tamamen etkilemektedir. Yeni yönetim anlayışlarını uygulayan ülkelerde daha kaliteli ve verimli kamusal hizmetler sunulabilmektedir. Bu açıdan stratejik planların ve stratejik yönetim süreçlerinin tamamen benimsenerek, vatandaşa sunulan kamusal hizmetlerin etkinliği, verimliliği ve kalitesi arttırılmalıdır.

KAYNAKÇA

Aşgın, S. (2008), Stratejik Yönetim, Ankara: İçişleri Bakanlığı Str. Gel. Bşk Yayını, Erişim Tarihi:02.03.2015,http://www.strateji.gov.tr/ortak_icerik/strateji/yazilar/Yay%C4%B1nlar/STRA-TEJIKYONETIMKITABI.pdf

Aydın, A. H. (2004), Türk Kamu Yönetimi Sisteminde Temel Sorunlar ve Çağdaş Yaklaşımlar, Ankara: Gazi Kitabevi

- Aykaç, B. (1995), "Türkiye'de Kamu Yönetimi Öğretiminin Gelişimi", Kamu Yönetimi Disiplin Sempozyumu Bildirileri, C.2, TODAİE.
- Aktan C. C. (1999), 2000'li Yıllarda Yeni Yönetim Teknikleri: Stratejik Yönetim, İstanbul: Simge Matbaacılık
- Barca, M., Asım Balcı (2006), "Kamu Politikalarına Nasıl Stratejik Yaklaşılabılır?" Amme İdaresi Dergisi, C. 39, S.2, s. 29-50.
- Bircan. İ. (2002), "Kamu Kesiminde Stratejik Yönetim ve Vizyon", Planlama Dergisi, 42. Yıl Özel Sayısı, Ankara: DPT Yayınları, s.11-19.
- Bryson, J. M. (1995), Strategic Planing For Public and Nonprofit Organizations, San Fransisco: Jossey-Bass Publisher.
- Çevik, H. H. (2010), Kamu Yönetimi: Kavramlar Sorunlar Tartışmalar, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Diñer, Ö. (1996), Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Durna, U., V. Eren (2002), "Kamu Sektöründe Stratejik Yönetim", Amme İdaresi Dergisi, C.31, S.1.,s: 55-75.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), (2006), Kamu İdareleri İçin Stratejik Planlama Kılavuzu- 2.Sürüm, Erişim Tarihi: 01.02.2015,
- DPT, Kamu İdareleri için Stratejik Planlama Kılavuzu, <http://www.sp.gov.tr/documents/Sp-Kilavuz2.pdf>, Haziran 2006, s.1., Erişim Tarihi 01.03.2015, http://www.sp.gov.tr/upload/xSpKutuphane/files/8pd20+Kamu_Idareleri_Icin_Stratejik_Planlama_Kilavuzu_2_Surum.pdf
- DPT (1973), Planlama Nedir Niçin Planlama Yapıyoruz, Ankara
- Diñer, Ö. (1998), Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, Beta Yayınları İstanbul
- Drucker, P. (1999), 21. Yüzyıl İçin Yönetim Tartışmaları, (çev. İ.Bahçivangil), İstanbul: Epsilon Yayıncılık
- Grant, R. M., J. Jordan (2014), Stratejinin Temelleri, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Hood, C. (1996), "Beyond Progressivism: A New Global Pradigm in Public Management", International Journal Of Public Administration, Vol,19, No.2, pp.151-157.
- Hood, C. (1991), "A Public Management For All Seasons", Public Administration, Vol.69, pp.3-19.
- Kamuda Stratejik Planlama, (KSP), (2015), "Hakkımızda", Erişim Tarihi: 01.02.2015, <http://www.sp.gov.tr/tr/html/16/Hakkimizda/>.
- Leblebici, D. N., U. Ömürgönülşen, M. D. Aydın (2001) , "Yeni Kamu İşletmeciliği Yaklaşımında Önemli Bir Araç: Toplam Kamu Yönetimi" Haccetepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 19, s. 123-135
- Mütercimler, E. (2006), Yüksek Stratejiden Etki Odaklı Harekata Geleceği Yönelmek, İstanbul: AlfaYayınları.
- Osborne, D., T. Gaebler (1992), Reinventing Government How the Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector New York: Addison-Wesley Publishing Company, Inc.
- Özer, M. A. (2008), 21.Yüzyılda Yönetim ve Yöneticiler, Ankara: Nobel Yayın.

- Özgür, H. (2003), “Yeni Kamu Yönetimi Hareketi”, Çağdaş Kamu Yönetimi-1 (ed. M. Acar, H. Özgür), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Öztekin, A. (2005), Yönetim Bilimi, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ökmen, M., A. Yılmaz, S. Baştan (2004), “Kamu Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar ve Bir Yönetişim Faktörü Olarak Yerel Yönetimler”, Kamu Yönetimi Kuramdan Uygulamaya, Ankara, Gazi Kitabevi, s:34-35.
- Parlak, B. (2013), Yönetim Bilimi ve Çağdaş Yönetim Teknikleri, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Polatoğlu, A. (1984), Kamu Yönetimine Giriş, Ankara: TODAİE Yayınları.
- Songür, N. (2007), “Kamu Sektöründe Stratejik Yönetim”, (ed. T. Çınar) Yerel Yönetimlerde Yatırım Planlaması ve Hizmet Sunumu, Ankara: TODAİE Yayın no:338, s.5-48.
- Songür, N. (2011), “Kamu Yönetiminde Değişim Ve Stratejik Planlama”, (ed. F. Kartal) Türkiye’de Kamu Yönetimi ve Kamu Politikaları, Ankara: TODAİE Yayın no:357, s.191-220.
- Ülgen, H., S. K. Mirze (2004), İşletmelerde Stratejik Yönetim, İstanbul: Literatür Yayınları.
- Üstüner, Y. (2000), “Kamu Yönetimi Kuramı ve Kamu İşletmeciliği Okulu”, Amme İdaresi Dergisi, C.33, Ankara.

İSLÂM'I HANGİ ANLAYIŞLA TEMSİL EDİYORUZ?(*)

Yusuf ÇAĞLAYAN

Fen bilimlerindeki evrenselliğe karşılık, sosyal bilimlerdeki dinamik, görelî(izafî) ve bağlamsal özelliği dikkate almak gerekir. Kaldı ki, fen bilimlerinde dahi verilerin evrenselliği tartışmalıdır. Bunun en açık misali, Batlamyus, Newton ve Einstein Fiziği arasındaki farklılıklardır. Batlamyus, kâinatı Ay altı-Ay üstü boyuttan; Newton mekanik boyuttan Einstein ise, metafizik boyutlardan tanımlıyor. Ancak hakikatin bu farklı boyutları, yüzyıllarca hakikatin evrensel bütünü olarak kabul edilmiştir. Risale-i Nur, "Hakaik-ı nisbiye" kavramı ile insanlığın fiziki hakikate dair bilgisinin dahi nisbi(bağlı-görelî) olduğunu, evrensel doğru olmadığını, insanların zamana, mekâna ve geldiği ilmi mertebelere ve ahval-i zamana görelî algı ile malul bulunduğunu, hakikatin bu görelî mertebeye indirgenemeyeceğini ve indirgenmiş boyutun genellenemeyeceğini tespit etmiştir. Fiziki hakikatin dışına çıkıp, siyasi, içtimai ve sosyal hadiselerle bu görelîlik ve bağlamsallığa yol açan unsurlar daha da müdahil olmakta ve hakikatin tespiti daha da karmaşıklaşmaktadır.

Muhakemat ve İşarat-ül İ'caz'da bu mevzu özetle şöyle izah edilmiştir: "Ayet ve sahih hadisler üç kaziyeyi(hükmü) mutazammındır: Birincisi: Ayetler Allah'ın (C.C.) Hadisler Peygamberin(S.A.V) kelâmıdır. İkincisi: Kelâmın mana-yı muradı hak ve sadıktır. Bu ikisinde ittifak etmek gerektir. Fakat birincisini inkâr eden, mükâbir, kâzib olur. İkincisini inkâr eden adam dalalete gider, zulmete düşer." (Muhakemat) Bu ilk iki kaziyeye mutlaktr. Yani hiçbir kayıt ve şartı, istisnası yoktur. İctihada ve istişareye konu edilemez.

Üçüncü kaziyeye: "Bu kelâmda murad budur. Ve bu sadefte olan cevher budur; ben gösteriyorum. Bu kaziyeye ise teşehhi ile (hırs ve hevesle) değil, içtihadın neticesidir. Zâten müctehid olan başka müctehidin taklidine mükellef değildir. Bu üçüncü kaziyede ihtilafat feveran ederler. Bunu inkâr eden adam eğer içtihad ile olsa, ne mükâbirdir ve ne küfre gider."(Muhakemat) "Şayet Kur'anın o kelâmı, başka bir manaya ihtimali olan bir nass veya zahir olursa, üçüncü kaziyeyi kabul etmek lâzım olmadığı gibi inkârı da küfür değildir. İşte müfessirlerin ihtilafları, ancak ve ancak şu kısma aittir.(İşarat-ül İ'caz) İşte bu üçüncü kaziyeye kapsamındaki ayet ve hadislerin mana-yı muradı, içtihad ve istişareye konu olabilir. İctihat ve istişare ile varılan hükümler çeşitlenebilir. Bu çeşitlenmeler, mezheplerin ve cemaatlerin de çeşitlenmesine yol açmaktadır.

İslam dünyasının yaşadığı kaos, bu üçüncü kaziyeye kapsamında kalan ayet ve hadislerin mana-yı muradında düşülen ihtilaflardan kaynaklanmaktadır. Oryentalist müdahale bu

* Bu yazı 24 Nisan 2015 tarihinde Yeni Asya gazetesinde yayınlanmıştır.

damardan girerek Müslümanları birbirinin hasmı haline getirmektedir. Müslümanlar arasındaki ihtilaflar ve husumetin kaynağına baktığımızda, altında iki yanlış anlayışın yattığı görülür: 1- Üçüncü kaziye kapsamındaki ayet ve hadislerin mana-yı muradını kendi içtihatlarına tahsis etmek, 2- Bu içtihadı itikadileştirerek bütün Müslümanları kabule icbar ve kabul etmeyenleri mükâbir; yani kendini büyük gören, karşısındakini küçümseyerek, doğru sözünü kabul etmeyen, haksız olduğu hâlde hak iddiasında bulunan olarak kabul etmek veya inkâr edenleri tekfir etmek... Bu anlayış kısaca, istişare ve içtihadı açık ve dolayısıyla içtihad ve istişare edenlere göreli hükümleri merkeze koyarak, adeta, Kur'an'ı ve sahih hadisleri dahi kendi yorumuna malzeme haline getiren bir anlayıştır. Akıllarını ayet ve hadislere mühendis yapan bir anlayıştır. “Hak benim anlayışımdır” dalaletidir. Hürriyetle, imanın ve İslamiyet'in ve hatta insanîyetin bağımlı kesen anlayıştır. Böyle bir anlayış zemininde, İslam dünyasının ittifak ve ittihadı mümkün değildir.

İslam'ı ve İslam dünyasını kilitleyen bu menfi ihtilafları bertaraf etmede, ayet ve hadise dair bu üç kaziyenin mana ve fonksiyonlarının makamında bilinmesine ihtiyaç vardır. Aksi halde tekfir, icbar ve istibdat baş gösterir. Cemaatler mezhepleşir, mezhepler ise dinleşir. Birbirinden kopar, hatta birbiri ile çatışır. Oryantalizm'in stratejik hedefi İslam'ı mümkün olduğunca çeşitlendirmektir. İhtilaf bataklığına atarak, ittihad-ı İslam'ı bizzat Müslümanlar eliyle boğmaktır. Türkiye'nin Müslüman bir devlet olarak bu üç kaziye bağlamında bir İslam temsili elzemdir. Öncelikle kendi iç toplumsal kimliklerimizin indirgemeci ve tekfir edici anlayış zemininden korunması için Diyanet İşleri Başkanlığının etkin bir kampanya başlatması gerekir. Daha sonra da bu anlayış zemininde ağır ihtilaflar yaşayan İslam ülkelerine karşı yürütülen politikalarda, Türkiye'nin üçüncü kaziyeden kaynaklanan içtihatların itikadileştirilmemesi, kabul etmeme veya inkâr etmenin tekfiri ve kabule icbara sebep kabul edilemeyeceği hakikatini temsil ve yoğun diyalog ve etkinliklerle telkin etmesi elzemdir. Türkiye'nin, İslam toplumlarını, temel hak ve hürriyetler ve demokratik değerlerle tanıştırmak gibi bir misyonu vardır. Temel sorun budur ve bunu çözümlenemeyi esas tutmayan hiçbir politika çözüm üretmeyecektir.

İslam dünyasında yaşanan çatışmalarda düz mantıkla hareket edenler, kolayca bir tarafı tekfir ederek veya haklı bularak bir tarafta yer alabiliyor. Bu düz mantık bizi ittihad-ı İslam'a değil ihtilaf-ı İslâm'a hizmet ettiriyor. Unutmayalım BOP projesi ihtilaf-ı İslâm stratejisine dayanıyor.